

PRIRUČNIK

ZA EDUKACIJU TUŽILACA

ZA PROVOĐENJE KRIVIČNIH ISTRAGA ZA KRIVIČNO DJELO
NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI



Igor Cimeša

Igor Cimeša

PRIRUČNIK

ZA EDUKACIJU TUŽILACA

ZA PROVOĐENJE KRIVIČNIH ISTRAGA ZA KRIVIČNO DJELO
NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI

Bijeljina, decembar 2025. godine

Naziv:

Priručnik za edukaciju tužilaca za provođenje krivičnih istraga
za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici

Autor:

Igor Cimeša

Godina izdanja:

2025.

Izdavač:

Fondacija „Lara“

Adresa izdavača:

Bijeljina, Beogradska 38, Bosna i Hercegovina

Za izdavača:

Radmila Žigić

Urednica:

Radmila Žigić

Lektura i redaktura:

Tanja Lazić

Recenzija:

Prof. dr Tamara Marić

Prelom i dizajn:

Fonorama

SADRŽAJ

Uvodna riječ.....	6
Recenzija.....	8

I DIO

1. MEĐUNARODNI STANDARDI

1.1. Nasilje u porodici i Istanbulska konvencija	11
1.2. Nasilje u porodici u praksi Evropskog suda za ljudska prava.....	16

II DIO

2. NORMIRANJE KD NASILJA U PORODICI U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRPSKE

2.1. Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske od 2000. godine.....	21
2.2. Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u pozitivnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske	24
2.3. Odnos krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sa povezanim krivičnim djelima i prema radnjama nasilja u porodici propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.....	28

III DIO

3. SMJERNICE ZA POSTUPANJE U ISTRAZI

3.1. Standard postupanja bez neopravdanog odgađanja	33
3.2. Zaprimanje prijave i sprovođenje istrage za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.....	34
<i>Prilog 1. Obrazac - zapisnik o prijemu usmene prijave</i>	<i>37</i>
3.3. Postupanje nakon prijema prijave o izvršenom krivičnom djelu	38
3.4. Prikupljanje dokaza o izvršenom krivičnom djelu	38
3.5. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage i obavještanje oštećenog.....	42
<i>Prilog 2. Obrazac - naredba o sprovođenju istrage.....</i>	<i>45</i>
<i>Prilog 3. Obrazac - obavještenje oštećenom o pokretanju istrage.....</i>	<i>46</i>
3.6. Saslušanje oštećenog krivičnim djelom i svjedoka krivičnog djela	47
<i>Prilog 4. Obrazac - poziv za saslušanje svjedoka</i>	<i>53</i>
<i>Prilog 5. Obrazac - zapisnik o saslušanju svjedoka/oštećenog.....</i>	<i>54</i>
3.7. Mjere zaštite svjedoka	55
<i>Prilog 6. Obrazac - obavještenje za svjedoke</i>	<i>61</i>
3.8. Pribavljanje medicinske dokumentacije	62
<i>Prilog 7. Obrazac - dopis kojim se pribavlja medicinska dokumentacija</i>	<i>63</i>
3.9. Vještačenja u predmetima nasilja u porodici	64
<i>Prilog 8. Obrazac - naredba za vještačenje tjelesnih povreda</i>	<i>69</i>
<i>Prilog 9. Obrazac - naredba za psihološko vještačenje.....</i>	<i>70</i>
<i>Prilog 10. Obrazac - naredba za psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog.....</i>	<i>71</i>
<i>Prilog 11. Obrazac - prijedlog za izdavanje naredbe za</i>	

uzimanje brisa bukalne sluznice	72
<i>Prilog 12.</i> Obrazac - prijedlog za izdavanje naredbe za DNK vještačenje.....	73
<i>Prilog 13.</i> Obrazac - naredba za vještačenje alkoholisanosti	75
3.10. Ispitivanje osumnjičenog	76
3.11. Pribavljanje izvještaja socijalnog radnika - socijalne anamneze.....	77
<i>Prilog 14.</i> Obrazac - podnesak kojim se traži dostavljanje socijalne anamneze	79
3.12. Pribavljanje podataka o korišćenju telekomunikacionih usluga.....	80
<i>Prilog 15.</i> Obrazac - prijedlog za izdavanje naredbe operateru telekomunikacija	81
<i>Prilog 16.</i> Obrazac - naredba za vještačenje forenzičke kopije.....	83
Literatura.....	84



U v o d n a r i j e č

Nasilje nad ženama, uključujući nasilje u porodici, predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava i još uvijek je, u mnogim državama širom svijeta, obavijeno zidom ćutanja. Nasilje u porodici - nad bračnim ili vanbračnim partnerima, uključujući i bivše partnere, ali i nad drugim žrtvama - članovima porodice, u prisustvu djece, nad djecom, kao i međugeneracijsko nasilje, u značajnoj mjeri prisutno je i u našem društvu. Kako je problem nasilja u porodici kompleksan, u cilju njegovog suzbijanja i eliminisanja potrebno ga je sagledati iz različitih aspekata - društvenog, kulturnog, sociološkog, ekonomskog, kao i brojnih drugih, dok krivičnopravna reakcija na nasilje u porodici zaslužuje posebnu pažnju.

Kao što je dobro poznato u teoriji krivičnog prava, ali i u savremenom krivičnom zakonodavstvu, krivično pravo predstavlja *ultima ratio* u suzbijanju društveno opasnih ponašanja, te treba da bude posljednje sredstvo koje društvo koristi u zaštiti određenih vrijednosti. Ovo načelo prisutno je i u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske i izraženo je u članu 1. stav 2. Krivičnog zakonika Republike Srpske, koji propisuje da je osnovna funkcija krivičnog zakonodavstva Republike Srpske zaštita osnovnih prava i sloboda čovjeka i drugih osnovnih individualnih i opštih vrijednosti koje su ustanovljene Ustavom i međunarodnim pravom. S druge strane, odredba člana 1. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisuje da se krivičnopravne odredbe sadržane u ovom zakoniku zasnivaju na Ustavu Republike Srpske i opštepriznatim načelima i normama međunarodnog prava. Kako odredba člana 36. stav 1. Ustava Republike Srpske propisuje da porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu, krivično zakonodavstvo Republike Srpske, od donošenja Krivičnog zakonika Republike Srpske 2000. godine, poznaje posebno krivično djelo - nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Propisivanjem ovog krivičnog djela, naš zakonodavac, slijedeći navedeni Ustavni princip, pokušava obezbijediti krivičnopravnu zaštitu članovima porodice ili porodične zajednice od različitih oblika ugrožavanja ili napada koje trpe od drugih članova svoje porodice ili porodične zajednice.

S druge strane, primjena krivičnog zakona obezbjeđuje se kroz odredbe krivičnog postupka. U tom pogledu, kada se zna da je javno tužilaštvo državni organ nadležan za otkrivanje i gonjenje učinilaca krivičnih djela, te kada se imaju u vidu osnovna načela domaćeg krivično procesnog zakonodavstva, proizlazi da javna tužilaštva imaju ključnu ulogu u efikasnom procesuiranju svih krivičnih djela, pa tako i nasilja u porodici. Iako se, načelno, postupanje javnog tužilaštva u predmetima nasilja u porodici ne razlikuje od postupanja u bilo kojoj drugoj vrsti predmeta, ova vrsta predmeta ima određene specifičnosti. Ove specifičnosti moraju se imati u vidu kod sprovođenja istraga ove vrste krivičnih djela i njihovog dokazivanja na glavnom pretresu. To se odnosi na obavezu efikasnog postupanja javnog tužilaštva, ali i činjenicu da se ova krivična djela, po pravilu, vrše u uskom porodičnom krugu, te da je potrebna naročito aktivna uloga javnog tužilaštva u pogledu planiranja istrage i prikupljanja dokaza.

Pred čitaocima se nalazi *Priručnik za edukaciju tužilaca za provođenje krivičnih istraga za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*. U uvodnom dijelu Priručnika sadržan je kratki prikaz najvažnijih obaveza država potpisnica Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), koja predstavlja najznačajniji izvor međunarodnog prava u pogledu obaveza država potpisnica (među kojima je i Bosne i Hercegovina) da efikasno procesuiraju ovo krivično djelo. Uvodni dio obuhvata i pregled nekih od najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava (koji takođe ima bogatu sudsku praksu u pogledu pozitivnih obaveza država potpisnica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda). *Priručniku* je zatim prikazuje kratki pregled razvoja krivičnog zakonodavstva Republike Srpske od uvođenja ovog krivičnog djela 2000. godine, sve do posljednjih izmjena važećeg Krivičnog zakonika Republike Srpske koje su izvršene 2021. godine. Prvi dio *Priručnika* obuhvata i prikaz zakonskih obilježja krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici prema Krivičnom zakoniku Republike Srpske iz 2017. godine, koji je u značajnoj mjeri inspirisan odredbama Istanbulske konvencije. Drugi dio *Priručnika* posvećen je sprovođenju istraga za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, te obuhvata postupanje javnog tužilaštva od prijema prijave o izvršenom krivičnom djelu, pa sve do okončanja istrage. Uz pojedine radnje dokazivanja dati su i primjeri obrazaca za praktično postupanje nadležnih javnih tužilaca prilikom sprovođenja istraga za ovo krivično djelo. U pogledu brojnih pitanja dat je, takođe, kratki izvod iz odluka Vrhovnog suda Republike Srpske koje se odnose na pribavljanje zakonitih dokaza u krivičnom postupku, što sve mogu biti smjernice za praktično postupanje javnih tužilaca prilikom sprovođenja istraga za ovo krivično djelo. Pri tome, odluke Vrhovnog suda Republike Srpske nisu ograničene na krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, s obzirom da se, kao što je već navedeno, preduzimanje radnji dokazivanja u ovoj vrsti predmeta ne razlikuje od postupanja u bilo kojoj drugoj vrsti predmeta.

Priručnik, koji je nastao u okviru projekta Jačanje institucionalne podrške za zaustavljanje rodno zasnovanog nasilja – faza II, namijenjen je prvenstveno praktičarima, tj. javnim tužiocima i stručnim saradnicima, a posebno novoimenovanim javnim tužiocima i stručnim saradnicima, ali i sudijama, advokatima, te svima drugima koji se u svom svakodnevnom radu susreću sa problematikom ovog krivičnog djela, te predstavlja doprinos Fondacije „Lara“ u suzbijanju i eliminisanju svih oblika nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici.

Fondacija „Lara“



R e c e n z i j a

Recenzent

Prof. dr Tamara Marić

*Vanredni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Apeiron,
Zaposlena u Ministarstvu pravde RS*

Ponuđeni *Priručnik za edukaciju tužilaca za provođenje krivičnih istraga za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* predstavlja značajan iskorak u procesu jačanja pravovremene i adekvatne reakcije istražnih organa u oblasti nasilja u porodici. Svojim sadržajem, publikacija je prvenstveno fokusirana na unapređenje onog dijela krivično procesnog prava koji se odnosi na procesuiranje svih oblika nasilja u porodici i efikasno postupanje svakog javnog tužioca u krivičnim predmetima iz ove oblasti. Ideja i svrha izrade same publikacije, a što je i sam autor naveo, jeste da sve države potpisnice Istanbulske konvencije, uključujući našu zemlju, treba da teže preduzimanju svih neophodnih zakonodavnih ili drugih mjera kako bi se obezbijedilo da se istrage i sudski postupci za sve vidove porodičnog nasilja sprovedu djelotvorno, bez neopravdanog odlaganja, a da se pritom uzimaju u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog procesa.

Publikacija predstavlja preporuku dobre prakse koja se temelji na dosadašnjim praktičnim dostignućima, savremenim znanjima i relevantnim međunarodnim i domaćim pravnim normama, standardima i načelima, kako bi se došlo do stvaranja najoptimalnijeg okvira na praktičnom nivou u smislu postizanja konačnih ciljeva istraga u oblasti nasilja u porodici, a to su osuđujuće presude i adekvatne kazne za počinioce. Jedan od primarnih ciljeva koji treba u ovom dijelu naglasiti jeste da je autor, uz detaljnu analizu svakog koraka istrage, ponudio konkretne alate koji će pomoći svim praktičarima da u istragama podignu nivo svoje operativnosti na viši nivo. Ono što je najveća vrijednost ove publikacije jeste činjenica da je ista nastala kao rezultat tužilačke prakse, što je svakako za pohvalu, budući da su praktične preporuke i smjernice koji pišu sudije i tužioci na temelju konkretnih predmeta u ovoj oblasti, veoma rijetke.

Uz prethodno navedeno, veoma je bitno naglasiti da nas autor kroz *Priručnik* vodi stilom jedne jasne i logične pravne dinamike, od samog istorijata ne samo međunarodnih, već i domaćih pravnih izvora pa do preduzimanja konkretnih radnji i mjera tokom istrage, kada postoje osnovi sumnje da prijavljene radnje nasilja imaju obilježja krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. U tom kontekstu, sama publikacija podijeljena je u tri djela.

Prvi dio publikacije posvećen je najznačajnijim međunarodnim dokumentima iz oblasti nasilja u porodici kao međunarodnim standardima postupanja i u njemu se obrađuju najznačajnije odredbe Istanbulske konvencije koje se odnose na nasilje u porodici, a naročito one koje su od značaja za praktično postupanje nadležnih državnih organa u vezi sa zaštitom žrtava

porodičnog nasilja. Dalje, po prvi put je izvršena detaljnija analiza i obrada pojedinih dijelova presuda Evropskog suda za ljudska prava koje se odnose na predmete nasilja u porodici, što je veoma relevantno s obzirom na preporuku autora da je „*potrebno razmotriti ovu praksu u kontekstu zaštite prava žrtava nasilja u porodici*“.

Drugi dio publikacije obuhvata normativni prikaz krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u zakonodavstvu Republike Srpske uključujući istorijski pregled punih 25 godina sazrijevanja ove krivičnopravne norme na putu svog razvoja i noveliranja. U tom kontekstu, sačinjen je uporedni prikaz odredbi navedene krivičnopravne norme kojom su propisana značajna obilježja ovog krivičnog djela i zapriječene kazne i to kroz dugi proces normiranja od 2000. do 2021. godine, kada su na snagu stupile posljednje izmjene i dopune Krivičnog zakonika Republike Srpske koje se tiču oblasti porodičnog nasilja. Uz navedeno, sačinjena je veoma kvalitetna analiza trenutno važećih odredbi člana 190. kojim je propisano krivičnog djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici u pozitivnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske. Uz sve navedeno, autor je poentirao kroz pravnu deskripciju odnosa krivičnog djela nasilje u porodici i porodičnoj zajednici sa povezanim krivičnim djelima Krivičnog zakonika (kao što su KD teško ubistvo i dr.) kao i odnosa prema drugim radnjama nasilja propisanim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

Treći dio publikacije je najopširniji, ali samim tim i najznačajniji, jer sadrži smjernice za postupanje u istragama za različite radnje porodičnog nasilja, od momenta njihove prijave policiji ili drugim subjektima zaštite do momenta podizanja same optužnice. Autor je navedene smjernice koncipirao na način da je detaljno opisao svaki korak, isključivo i samo one istrage koja ima za cilj dokazati osnovanost sumnje da prijavljene radnje različitih oblika fizičkog, psihičkog, emotivnog ili ekonomskog nasilja od strane potencijalnih žrtvi zaista imaju obilježje krivičnopravnih radnji propisanih zakonom, a sve u cilju da se počinioci ovih radnji osude na najadekvatniji način. Uz sve navedeno, autor je svoje pravne stavove potkrijepio veoma konkretnom sudskom praksom, na način da je veoma često kroz samo štivo koristio dijelove presuda Vrhovnog suda Republike Srpske koji se mogu u određenim slučajevima koristiti kao poseban izvor neposredne sudske prakse. Takođe, kao što je već prethodno navedeno, autor je u vidu priloga za svaki dio istrage ponudio Obrazce kao konkretne alate koji će pomoći svim praktičarima prilikom prikupljanja različitih vrsta dokaza. Alati koje je autor nesebično ponudio kroz cijeli priručnik jesu Obrasci za postupanja, poput zapisnika, naredbi, poziva, dopisa i obavještenja. To konkretno znači da svaku fazu istrage u slučajevima izvršenih krivičnih radnji u oblasti nasilja u porodici, prati prilog obrazaca za praktično postupanje tužioca kao alata za praktičnu primjenu u prikupljanju zakonitih dokaza u krivičnom postupku. Sve navedeno sigurno će biti značajan podsticaj za osnaživanje javnih tužilaca u budućem periodu prilikom postupanja u krivičnim postupcima iz ove oblasti.

S obzirom na izneseno, *Priručnik za edukaciju tužilaca za provođenje krivičnih istraga za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* predstavlja značajan doprinos u istraživanju problematike krivičnopravnog odgovora na nasilje u porodici ne samo u državi, već i šire u našoj regiji, sa konkretnim alatima postupanja i argumentovano potkrepljenim preporukama za njegovo unapređenje. U tom kontesktu, ova publikacija će sigurno biti od izuzetnog značaja, ne samo tužiocima kojima je prvenstveno namijenjena, već i drugim subjektima zaštite u sistemu krivičnog pravosuđa, a prije svega pripadnicima policijskih agencija koji su u saradnji i pod nadzorom tužilaštava, ali od kojih nerijetko zavisi i sam ishod krivičnog postupka za djela nasilja u porodici.

Važno je takođe istaći da je pred čitaocima publikacija koja problematiku procesuiranje nasilja u porodici i zaštite žrtava porodičnog nasilja obrađuje medološki precizno, te je napisana razumljivim stilom koji motiviše da se s pažnjom pročita. Stoga preporučujem da se navedena publikacija objavi, te da se koristi u procesu edukacije sudija u tužilaca u Republici Srpskoj.

I DIO



1. MEĐUNARODNI STANDARDI

1.1. Nasilje u porodici i Istanbulska konvencija

Iako nije prvi, ni jedan međunarodnopravni dokument koji se odnosi na nasilje u porodici³ kao Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu: Istanbulska konvencija), nema toliko veliki značaj, kako za zakonodavstvo u ovoj oblasti, tako i za praktični rad nadležnih državnih organa. Pored Istanbulske konvencije, jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata koji se odnosi na sve oblike nasilja nad ženama predstavlja Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena⁴ (u daljem tekstu: CEDAW), koja se često opisuje kao međunarodna povelja o pravima žena i jedini pravno obavezujući međunarodni ugovor o nediskriminaciji žena na osnovu njihovog pola. Takođe, Opšta preporuka broj 19. uz CEDAW konvenciju zahtijeva od država članica da u svoje periodične izvještaje prema CEDAW komitetu uključe statističke podatke o učestalosti nasilja prema ženama, informacije o pružanju usluga žrtvama, te zakonodavnim i drugim mjerama za zaštitu žena od nasilja u svakodnevnom životu, uključujući uznemiravanje na radnom mjestu, zlostavljanje u porodici i seksualno nasilje. CEDAW konvenciju su ratifikovale sve države članice Savjeta Evrope, pri čemu je ova Konvencija sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine.

Istanbulsku konvenciju usvojio je Odbor ministara Savjeta Evrope 7. aprila 2011. godine, a stupila je na snagu 1. avgusta 2014. godine, nakon što je istu ratifikovala Andora, 22. aprila 2014. godine, kao deseta zemlja članica Savjeta Evrope. Istanbulska konvencija je prvi međunarodni ugovor koji se specifično bavi prevencijom i zaštitom žena od nasilja i zlostavljanja. Konvenciju je do aprila 2024. godine potpisalo 46 država članica Savjeta Evrope, a 34 zemlje su je ratifikovale. Kao regionalni instrument, otvorena je za ratifikaciju i pristupanje i državama koje nisu članice Savjeta Evrope, a dopunjuje i proširuje standarde koje su postavile ostale organizacije koje se bave ljudskim pravima u ovoj oblasti. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je 27. jula 2013. godine usvojila odluku o ratifikaciji Istanbulske konvencije, te je Bosna i Hercegovina bila peta članica Savjeta Evrope koja je ratifikovala ovu konvenciju.

S obzirom da namjena ovog Priručnika nije da pruži sveobuhvatan pregled sadržaja Istanbulske konvencije, u nastavku će biti ukazano samo na neke od najznačajnijih odredbi Istanbulske konvencije koje se odnose na nasilje u porodici, a naročito one koje su od značaja za praktično postupanje nadležnih državnih organa u vezi sa zaštitom žrtava porodičnog nasilja. Već u preambuli Istanbulske konvencije postavljen je **njen osnovni cilj i to stvaranje Evrope u kojoj nema nasilja nad ženama i nasilja u porodici**. Pri tome, pisci Istanbulske konvencije su željeli da naglase da nasilje nad ženama ozbiljno krši i povređuje uživanje

³ Službeni glasnik BiH, broj 19/13.

⁴ Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 11/81.

ljudskih prava žena, a posebno njihovih osnovnih prava na život, bezbjednost, slobodu, dostojanstvo i fizički i emotivni integritet, te da zbog toga ono ne može biti zanemareno. Osim toga, prepoznali su da nasilje štetno utiče ne samo na žene, već i na društvo u cjelini i da je zbog toga potrebna hitna akcija u cilju njegovog suzbijanja i eliminisanja. Konačno, autori Istanbulske konvencije naglasili su i činjenicu da su neke grupe žena (kao što su žene i djevojčice sa invaliditetom) često u većem riziku od nasilja kako unutar, tako i izvan porodičnog okruženja.

Istanbulska konvencija „nasilje u porodici“ (član 3. tačka b) definiše kao **svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika, odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom**. Ova definicija je rodno neutralna i obuhvata žrtve i učiniocima oba pola. Pri tome, kako je naglašeno u Obrazloženju Istanbulske konvencije (stav 41), nasilje u porodici obuhvata uglavnom dva tipa nasilja: partnersko nasilje između sadašnjih ili bivših supružnika ili partnera i međugeneracijsko nasilje, koje se najčešće javlja između roditelja i djece.

Član 15. Istanbulske konvencije uvodi **obavezu za države potpisnice da obezbijede obuke za nadležne stručnjake koji se bave žrtvama, odnosno učiniocima svih djela nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom**. Ova obaveza obuhvata obuke koje se odnose na sprečavanje i otkrivanje takvog nasilja, a treba da obuhvati i pitanja jednakosti između žena i muškaraca, potreba i prava žrtava, kao i pitanja sprečavanja sekundarne viktimizacije, uključujući i obuku o koordinisanoj saradnji više organa. Pri tome, kako je navedeno u Obrazloženju Istanbulske konvencije (stav 98), obuka i senzitivizacija stručnjaka o brojnim uzrocima, manifestacijama i posljedicama svih oblika nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom, predstavlja djelotvorno sredstvo za prevenciju takvog nasilja. Naime, obuka omogućava ne samo podizanje svijesti stručnjaka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, već i doprinosi promjeni stanovišta i ponašanja ovih stručnjaka u odnosu na žrtve. Uz to, sprovođenje ove obaveze značajno poboljšava prirodu i kvalitet podrške koja se pruža žrtvama.

Opšte obaveze država potpisnica regulisane su članom 18. Istanbulske konvencije. Odredbe ovog člana propisuju da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere radi zaštite svih žrtava od daljeg nasilja, ali i da će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere, u skladu sa međunarodnim pravom, da obezbijede odgovarajuće mehanizme za djelotvornu saradnju između svih nadležnih državnih organa, uključujući sudove, javna tužilaštva, organe unutrašnjih poslova, lokalne i regionalne uprave, kao i nevladine organizacije i ostale relevantne organizacije i lica, u pružanju zaštite i podrške žrtvama i svjedocima svih oblika nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom, uključujući i upućivanje na opšte i specijalizovane službe podrške. U stavovima 113. i 114. Obrazloženja Istanbulske konvencije pojašnjeno je da se termin „mehanizam“ odnosi na svaku formalnu ili neformalnu strukturu, kao što su dogovoreni protokoli, okrugli stolovi, odnosno svaki drugi metod koji omogućava stručnjacima da standardizovano sarađuju. Pri tome, naglasak na saradnji između ovih aktera (subjekata zaštite) proizilazi iz ubjeđenja da se oblici nasilja obuhvaćeni Istanbulskom konvencijom najbolje rješavaju kroz usaglašenu i koordinisanu saradnju većeg broja agencija. Tako npr. organi unutrašnjih poslova, koji su često prvi u dodiru sa žrtvama po pozivu na mjestu zločina, moraju znati da upute žrtvu na specijalizovane službe podrške, na primjer u sigurnu kuću. Ove službe podrške zatim pružaju žrtvama medicinsku njegu, prikupljaju forenzičke dokaze, te ukoliko je potrebno, obezbjeđuju psihološko i pravno savjetovanje. One takođe pomažu žrtvama da naprave sljedeći korak, što često podrazumijeva sudski postupak. Značajno je naglasiti da ova obaveza nije ograničena na žrtve, već se odnosi i na svjedoke, imajući posebno u vidu djecu svjedoke. Takođe, u članu 18. stav 4. Istanbulske konvencije posebno je naglašeno da **pružanje usluga ne smije da zavisi od spremnosti žrtve da podnese prijavu ili svjedoči protiv bilo kog učinioca**. Svrha ove odredbe jeste da ukaže na ozbiljne povrede sa kojima se žrtve često susreću tražeći pomoć i podršku. Mnoge usluge,

javne i privatne, zasnivaju svoju podršku na volji žrtve da podnese krivičnu prijavu ili svjedoči protiv učinioca. Ukoliko iz straha ili emotivnog nemira i vezanosti, žrtva nije voljna da podnese krivičnu prijavu ili odbije da svjedoči na sudu, on/ona ne dobija savjetovanje ili smještaj, što je u suprotnosti sa principom osnaživanja i pristupom zasnovanom na ljudskim pravima i takva praksa se, prema autorima Istanbulske konvencije, mora izbjegavati.

Član 19. Istanbulske konvencije propisuje obavezu država potpisnica da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mjere **kako bi obezbijedile da žrtve dobiju odgovarajuće i blagovremene informacije o raspoloživim uslugama podrške i zakonskim mjerama i to na jeziku koji razumiju**. Obaveza informisanja žrtava je naročito značajna i omogućava, pored pružanja zaštite i podrške, sprečavanje sekundarne viktimizacije.

U pogledu prijavljivanja krivičnih djela, od posebnog značaja su odredbe člana 27. i 28. Istanbulske konvencije. Ove odredbe predviđaju da će države potpisnice preduzeti neophodne mjere **kako bi se ohrabrio svaki svjedok počinjenog krivičnog djela nasilja obuhvaćenog Istanbulskom konvencijom, kao i ona lica koja imaju opravdane razloge da sumnjaju da je takvo djelo počinjeno, odnosno da se mogu očekivati dalja djela nasilja, da to prijave nadležnim organizacijama ili organima**. Isto tako, države potpisnice su se obavezale da preduzmu neophodne mjere kako bi obezbijedile da pravila o povjerljivosti, koja međunarodno pravo nalaže određenim stručnjacima, ne predstavljaju prepreku da, pod odgovarajućim uslovima, prijave nadležnim organizacijama, odnosno organima, ukoliko imaju osnovanu sumnju da je počinjeno ozbiljno djelo nasilja obuhvaćeno Istanbulskom konvencijom i da se mogu očekivati dalja djela nasilja.

Odredba člana 30. Istanbulske konvencije predviđa obavezu država potpisnica da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi **omogućile žrtvama pravo na naknadu od učinilaca za svako krivično djelo obuhvaćeno Istanbulskom konvencijom**. Dakle, ovaj član sadrži pravo na naknadu za pretrpljenu štetu koja je posljedica svakog krivičnog djela iz Istanbulske konvencije i određuje princip po kome je prvenstveno učinilac odgovoran za štetu i restituciju.

Član 33. Istanbulske konvencije odnosi se na psihičko nasilje. Prema odredbama ovog člana, članice će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile da **namjerno ponašanje koje ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica prinudom ili prijetnjama bude inkriminisano**. Autori Istanbulske konvencije složili su se da se krivično sankcioniše svako namjerno ponašanje koje značajno narušava psihički integritet drugog lica kroz prinudu ili prijetnje. Tumačenje riječi „namjerno“ ostavljeno je nacionalnom zakonodavstvu, ali se namjerno ponašanje odnosi na sve elemente krivičnog djela. Pri tome, krivično djelo ograničeno je na namjerno ponašanje koje ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica, što se može činiti raznim sredstvima i metodama. Istanbulska konvencija ne definiše šta se smatra ozbiljnim narušavanjem. U skladu sa stavom 181. Obrazloženja Istanbulske konvencije, važno je naglasiti da je namjera autora bila da se sačuva načelo inkriminisanja psihičkog nasilja u Istanbulskoj konvenciji, uz fleksibilnost tamo gdje pravni sistem članice određuje samo nekrivične sankcije za ovakvo ponašanje. Ipak, sankcije bi trebalo da budu djelotvorne, srazmjerne i destimulativne, bez obzira na to da li su krivične ili ne.

Fizičko nasilje regulisano je odredbama člana 35. Istanbulske konvencije. Prema ovom članu, države članice će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere **kako bi obezbijedile da namjerno počinjena djela fizičkog nasilja nad drugim licem budu inkriminisana**. Pri tome se termin „fizičko nasilje“ odnosi na tjelesne povrede pretrpljene kao posljedica primjene direktne i nezakonite fizičke sile. On obuhvata takođe i nasilje koje za posledicu ima smrt žrtve.

Važno je ukazati i na odredbe člana 42. Istanbulske konvencije, koji definiše neprih-

vatljiva opravdanja za krivična djela, uključujući i djela počinjena u ime tzv. „časti“. U skladu sa odredbama ovog člana, članice će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile da se u krivičnim postupcima, pokrenutim na osnovu svakog djela nasilja obuhvaćenog Istanbulskom konvencijom, kultura, običaji, religija, tradicija ili tzv. „čast“ ne smatraju opravdanjem za takva djela. Tu spadaju posebno tvrdnje da je žrtva prekršila kulturne, vjerske, društvene ili tradicionalne norme ili običaje prikladnog ponašanja. Ovom odredbom autori su unijeli u Istanbulsku konvenciju jedan važan opšti princip: niko u nadležnosti suda jedne od članica Istanbulske konvencije, ne može da se pozove na ono što on/ona smatra da je element njegove/njene kulture, religije ili nekog drugog oblika ličnog razloga, da bi opravdao/la izvršenje nečega što je jednostavno element krivičnog djela, tj. nasilja nad ženama. To znači da **članice treba da obezbijede da krivično pravo i krivično procesno pravo ne dozvole kao opravdanje tvrdnje optuženih koji svoja djela pravdaju time da su htjeli da spriječe ili kazne žrtvu zbog sumnje, pretpostavke ili stvarnog kršenja kulturnih, društvenih ili tradicionalnih normi ili običaja prikladnog ponašanja.**

Odredba člana 46. Istanbulske konvencije odnosi se na otežavajuće okolnosti. U tom smislu, propisano je da će članice preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile da se sljedeće okolnosti, ukoliko već nisu sastavni dio krivičnog djela, mogu, u skladu sa odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva, smatrati za otežavajuće okolnosti prilikom određivanja kazne za krivična djela iz Istanbulske konvencije:

- ~ krivično djelo počinjeno nad bivšim ili sadašnjim supružnikom ili partnerom, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, od člana porodice, lica koje stanuje zajedno sa žrtvom ili lica koje je zloupotrijebilo svoj autoritet;
- ~ ponovljeno krivično djelo, odnosno srodna djela;
- ~ krivično djelo počinjeno nad licem koje je postalo ugroženo usljed određenih okolnosti;
- ~ krivično djelo počinjeno nad djetetom, odnosno u prisustvu djeteta;
- ~ krivično djelo koje je počinilo dvoje ili više lica u saradnji;
- ~ krivično djelo kome je prethodilo ili koje je pratilo ekstremno nasilje;
- ~ krivično djelo počinjeno uz upotrebu oružja ili uz prijetnju oružjem;
- ~ krivično djelo sa ozbiljnim fizičkim ili psihičkim posljedicama za žrtvu;
- ~ učinilac prethodno osuđivan za krivična djela slične prirode.

Od posebnog značaja za krivično procesuiranje nasilja u porodici su odredbe poglavlja 5. Istanbulske konvencije (članovi 49-58). Tako član 49. predviđa da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile da se **istrage i sudski postupci za sve vidove nasilja obuhvaćene Istanbulskom konvencijom sprovede bez neopravdanog odlaganja i pritom uzimaju u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog procesa.** Ista odredba propisuje i da će države potpisnice preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere, u skladu sa osnovnim principima ljudskih prava i imajući u vidu razumijevanje nasilja iz rodne perspektive, kako bi se **obezbijedili djelotvorna istraga i sudski postupak za sva krivična djela obuhvaćena Istanbulskom konvencijom.** Takođe, član 54. Istanbulske konvencije propisuje da će članice preduzeti neophodne ili druge mjere kako bi obezbijedile da, tokom svakog građanskog odnosno krivičnog sudskog postupka, **dokazi koji se odnose na seksualnu prošlost i ponašanje žrtve budu prihvaćeni samo ukoliko je to relevantno i neophodno.** S druge strane, odredbe člana 55. Istanbulske konvencije predviđaju da će države članice obezbijediti da **istrage ili sudski postupci za krivična djela iz Istanbulske konvencije ne zavise u potpunosti od izvještaja, odnosno prijave koju je podnijela žrtva, ukoliko je krivično djelo u potpunosti ili dijelom počinjeno na njenoj teritoriji, kao i da postupak može da se nastavi čak i ako žrtva povuče svoju izjavu ili prijavu.** Takođe, članice će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile, u skladu sa uslovima koje propisuje njihovo nacionalno zakonodavstvo, mogućnost za vladine i nevladine organizacije i savjetnike u oblasti nasilja u porodici, da pomognu i/ili daju podršku žrtvama, na njihov zahtjev, tokom istrage i sudskog postupka u vezi sa krivičnim djelima iz

Naime, svjesni posebno traumatične prirode ovih krivičnih djela, autori Istanbulske konvencije su nastojali da olakšaju teret koji dugotrajna krivična istraga i postupak stavljaju na žrtvu, u isto vrijeme obezbjeđujući da se učinioци privedu pravdi. Cilj ove odredbe jeste da se omogući sprovođenje krivičnih istraga i postupaka **bez stavljanja tereta pokretanja postupka i obezbjeđivanja osude na žrtvu**. Autori su posebno smatrali da djela koja za posljedicu imaju teške tjelesne povrede ili lišavanje života nadležni organi moraju riješiti brzo i neposredno. Činjenica je da mnoga krivična djela iz Istanbulske konvencije vrše članovi porodice, intimni partneri ili lica u neposrednom okruženju žrtve, a osjećanje stida, straha i bespomoćnosti koja proističu, uzroci su malog broja prijava i shodno tome, presuda. Prema tome, **organi unutrašnjih poslova bi trebali sprovoditi proaktivne istrage kako bi prikupili dokaze, kao što su suštinski dokazi, svjedočenja žrtava, medicinska vještačenja itd. da bi se obezbijedila mogućnost sprovođenja postupka čak i ako žrtva povuče izjavu ili prijavu**, barem u pogledu ozbiljnih krivičnih djela, kao što su fizičko nasilje koje za rezultat ima smrt ili tjelesne povrede. Sa ciljem osnaživanja žrtava i podsticanja da prođu kroz krivični postupak, ova odredba zahtijeva od članica da **obezbijede da organizacije za žrtve, specijalno obučeni savjetnici za pitanja nasilja u porodici i druge vrste službi za podršku/zastupanje mogu da pomognu i podrže žrtve tokom istraga i sudskih postupaka**. Naime, primjeri dobre prakse pokazali su da žrtve kojima tokom istrage i postupka podršku ili pomoć pruža specijalizovana služba za podršku radije podnose prijave i svjedoče i bolje su pripremljene da preduzmu emotivno težak zadatak aktivnog doprinosa ishodu postupka. Vrsta službe na koju se ovaj stav poziva nije pravne, već praktične/psihološke prirode. Ona takođe uključuje psihičku/emotivnu pripremu žrtava da izdrže svjedočenje pred optuženim, prisustvo sa žrtvama u sudu ili drugu praktičnu i emotivnu pomoć.

Konačno, član 56. Istanbulske konvencije propisuje obaveze u vezi **primjene mjera zaštite za žrtve tokom sudskih postupaka**. U tom cilju, članice će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere zaštite prava i interesa žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim fazama istrage i sudskog postupka, posebno:

- ~ obezbjeđujući zaštitu žrtava, kao i zaštitu za njihove porodice i svjedoke od zastrašivanja, odmazde i ponovljene viktimizacije;
- ~ obezbjeđujući obaviještenost žrtava, barem u slučajevima kada žrtve i njihove porodice mogu biti u opasnosti, o bjekstvu učinioца odnosno privremenom ili trajnom puštanju na slobodu;
- ~ obavještavajući žrtve, pod uslovima u skladu sa međunarodnim pravom, o njihovim pravima i raspoloživim uslugama, o ishodu njihove žalbe, prijave, o opštem napretku istrage, odnosno postupka i o njihovoj ulozi u postupku, kao i o ishodu njihovog slučaja;
- ~ omogućavajući žrtvama da, u skladu sa proceduralnim pravilima međunarodnog prava, budu saslušane, pruže dokaze i predstave svoje stanovište, potrebe i brige, neposredno odnosno preko posrednika, i da one budu uzete u razmatranje;
- ~ obezbjeđujući žrtvama odgovarajuće usluge podrške tako da njihova prava i interesi budu propisno predstavljeni i uzeti u obzir;
- ~ obezbjeđujući usvajanje mjera za zaštitu privatnosti i ugleda žrtve;
- ~ obezbjeđujući da se, gdje god je moguće, izbjegne susret žrtava i učinilaca u prostorijama suda i organa unutrašnjih poslova;
- ~ obezbjeđujući žrtvama nezavisne i stručne prevodioce kada su žrtve stranke u postupku odnosno kada iznose dokaze;

- ~ omogućavajući žrtvama da svjedoče, u skladu sa pravilima njihovog nacionalnog zakonodavstva, u sudnici bez vlastitog prisustva ili barem bez prisustva optuženog, naročito korišćenjem odgovarajućih komunikacionih tehnologija, tamo gdje su dostupne.

Isto tako, dijete žrtva i dijete svjedok nasilja nad ženama i nasilja u porodici treba da dobije, prema potrebi, posebne mjere zaštite koje su u najboljem interesu djeteta. Konačno, države članice će obezbijediti pravo na pravni savjet i besplatnu pravnu pomoć žrtvama pod uslovima koje propisuje njihovo nacionalno zakonodavstvo (član 57. Istanbulske konvencije).

1.2. Nasilje u porodici u praksi Evropskog suda za ljudska prava

Dobro je poznat položaj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u pravnom sistemu Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine. Naime, prema odredbama člana II. 2. Ustava Bosne i Hercegovine, prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima, direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, pri čemu ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. U tom pogledu, primjenjujući odredbe ove konvencije u svojoj sudskoj praksi, Evropski sud za ljudska prava izgradio je bogatu sudsku praksu u pogledu nasilja u porodici, pa je stoga potrebno razmotriti ovu praksu u kontekstu zaštite prava žrtava nasilja u porodici.

Prije svega, Evropski sud za ljudska prava zastupa stanovište da **država nije dužna samo da obezbijedi odgovarajući pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici, već i da treba da obezbijedi njegovo efektivno sprovođenje**. Naime, Evropski sud za ljudska prava polazi od toga da su **države odgovorne za nesprečavanje aktivnosti koje predstavljaju nasilje u porodici, a događaju se na njenoj teritoriji**. Pri svemu tome, nasilje u porodici nije posebno regulisano Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali to ne znači da se Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi nije susretao sa ovim pitanjem. Naime, ovom pitanju najčešće se može prići s aspekta člana 8. Konvencije (pravo na poštovanje porodičnog života). Međutim, i ostali članovi Konvencije bili su u fokusu suda kada se radilo o slučajevima nasilja u porodici. Tako je pred sudom bilo više predmeta u vezi sa povredom člana 2. (pravo na život), člana 3. (zabrana mučenja), člana 4. (zabrana prinudnog rada), člana 6. (pravo na pravično suđenje) ili člana 13. (pravo na djelotvorno pravno sredstvo) i člana 14. (zabrana diskriminacije) Konvencije.

Kada je u pitanju povreda prava na život, tj. povreda člana 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, najznačajniji predmeti u praksi Evropskog suda za ljudska prava su *Opuz protiv Turske* (aplikacija broj 33401/02, presuda od 9.06.2009. godine) i *Tomašić protiv Hrvatske* (aplikacija broj 46598/06, presuda od 25.01.2009. godine). U oba predmeta Evropski sud za ljudska prava našao je da su države odgovorne jer njihovi nadležni organi nisu adekvatno postupali u slučajevima nasilja u porodici koje je dovelo do smrtnog ishoda. Naime, Evropski sud za ljudska prava je u ovim predmetima stao na stanovište da **postoji odgovornost država u slučajevima porodičnog nasilja zbog nepreduzimanja odgovarajućih radnji i mjera od strane nadležnih državnih organa**. Navedenim presudama, sud je, prije svega, **nedvosmisleno potvrdio pozitivne obaveze države koje se tiču zaštite svih lica koja se nalaze pod njenom vlašću, a koja trpe ili bi mogla da trpe nasilje ili drugi oblik nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja**. Pri tome, sud je zaključio da pravo na zaštitu prava na život i zaštitu od mučenja spada u peremptorne pravne norme (*ius cogens*) i zahtijeva od država adekvatne aktivnosti u pogledu istrage i krivičnog gonjenja takvih djela. Najznačajniji zaključci ovih presuda jesu da je **odgovornost države da obezbijedi efikasno sprovedenu istragu i krivično gonjenje učinioca**. Sud je takođe, jasno i

nedvosmisleno, izrazio stanovište da u predmetima koji se odnose na smrt u okolnostima iz kojih bi mogla proizaći odgovornost države, **vlasti moraju djelovati na vlastitu inicijativu čim saznaju za konkretan slučaj.** Takođe, sud je konstatovao da **nemoć države da efikasno spriječi rodno zasnovano nasilje predstavlja oblik diskriminacije žena.** Drugim riječima, države su odgovorne kada propuste da sa dužnom pažnjom spriječe nasilje nad ženama, kao i da istraže, krivično gone i kazne to nasilje. Pored navedenog, sud je **naglasio potrebu da država, odnosno javni tužilac, nastavi gonjenje učinioca krivičnog djela koje je po karakteru nasilje u porodici, iako se žrtva povukla iz postupka, odnosno odustala od krivičnog gonjenja.** Po mišljenju suda, država mora da posveti dužnu pažnju činjenici da se **žrtva iz postupka često povlači protiv svoje volje i pod prijetnjom učinioca.** Važna je i napomena suda da međunarodna praksa prepoznaje **više raznih subjekata, a ne samo žrtvu, koji imaju dužnost da prijave i iniciraju istragu u slučajevima nasilja u porodici.** Zbog navedenih zaključaka, može se zaključiti da ove presude predstavljaju prekretnicu u slučajevima nasilja u porodici. Sud je jasno utvrdio koje su obaveze države u vezi sa slučajevima u kojima je došlo do nasilja u porodici.

U pogledu povrede člana 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda vrijedi pomenuti presudu u predmetu *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (aplikacija broj 100/1977/884/1096, presuda od 3.09.1998. godine). U ovom predmetu osporen je koncept „razumnog kažnjavanja“ djece od strane roditelja. Naime, sud je zaključio da je tjelesno kažnjavanje dječaka predstavljalo ponižavajuće kažnjavanje, što je suprotno članu 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Takođe, u presudi *S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (aplikacija broj 20192/92, presuda od 22.11.1995. godine) i *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (aplikacija broj 20192/92, presuda od 22.11.1995. godine) ukazuje se na neadekvatno zakonodavstvo u oblasti nasilja u porodici, ovoga puta u slučajevima silovanja. U ovim predmetima sud je zaključio da treba napustiti neprihvatljivu ideju da muž ne može biti gonjen zbog silovanja vlastite supruge, jer to nije u skladu ne samo sa civilizacijskim pojmom braka, već naročito sa osnovnim ciljevima Konvencije, čija je suština u poštovanju dostojanstva i ljudske slobode.

U pogledu povrede člana 8. Konvencije, značajan je predmet *E.S. i drugi protiv Slovačke* (aplikacija broj 8227/04, presuda od 15.09.2009. godine). Naime, u ovom predmetu sud je ukazao na to da je nasilje u porodici često sakriveno od očiju javnosti i da se istina saznaje tek naknadno, u postupku razvoda braka. S obzirom na već ustanovljenu praksu u predmetu *Opuz*, sud je u konkretnom slučaju ustanovio povrede člana 3. i člana 8. Konvencije, zbog propusta slovačkih vlasti da na adekvatan način zaštite majku i djecu od nasilja u porodici.

Postupanje suprotno članu 13. Konvencije dolazi do izražaja u predmetu *Kontrova protiv Slovačke* (aplikacija broj 7510/04, presuda od 31.07.2007. godine). U ovom predmetu sud je ukazao da je obaveza države da uredi **efikasno krivično zakonodavstvo u cilju odvrćanja od vršenja ovog tipa krivičnih djela. Pored toga, neophodne su i preventivne operativne mjere u vezi s tim.** Kako je navedeno u obrazloženju ove presude, vlasti bi trebalo da **predvide rizik po život u slučajevima dugogodišnjeg porodičnog nasilja i da preduzmu adekvatne mjere koje bi od njih mogle da se razumno očekuju, da se taj rizik otkloni ili svede na najmanju moguću mjeru.** Te mjere bi bile i mjere pokretanja krivičnog postupka odmah po prijemu krivične prijave, pogotovo u slučaju dugogodišnjeg nasilja u porodici.

Konačno, vrijedi pomenuti i kršenje člana 14. Konvencije kroz predmet *Opuz protiv Turske*. Naime, u ovoj presudi je konstatovano i kršenje člana 14. Konvencije, u kombinaciji sa članom 2. i članom 3. Konvencije. Sud se u ovom predmetu bavio rodno zasnovanim nasiljem (diskriminacijom žena). U ovoj presudi, koja se može smatrati presedanom, Turska je osuđena za povredu prava i diskriminaciju žene, koja nije bila zaštićena u slučaju nasilja u porodici.

Kada je u pitanju procjena rizika, najznačajniji predmet koji je do sada razmatran pred Evropskim sudom za ljudska prava svakako je predmet *Kurt protiv Austrije* (aplikacija broj 62903/15, presuda Velikog vijeća od 15.06.2021. godine). Naime, u presudi Velikog vijeća *Kurt protiv Austrije* dalje su se razvili stavovi iz presude Velikog vijeća *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (aplikacija broj 23452/94, presuda Velikog vijeća od 28.10.1998. godine) vezani za nastupanje smrtnih posljedice u porodičnom nasilju. Prije svega, u predmetu *Osman* sud je utvrdio da se pozitivna obaveza države da zaštiti živote lica pod svojom nadležnošću aktivira onda kada konkretne okolnosti pojedinog slučaja ukazuju na to da neko lice predstavlja realnu i neposrednu opasnost za život nekog određenog lica. Kada **okolnosti konkretnog slučaja ukazuju na postojanje takve opasnosti, nadležni organi dužni su da preduzmu sve raspoložive mjere kojima može da se spriječi nastupanje te opasnosti**. Test na osnovu kojeg se može utvrditi jesu li države ispunile obavezu podrazumijeva utvrđivanje **da li su vlasti znale ili su morale znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika za život određenog lica zbog kriminalnih radnji trećeg lica, te da li su vlasti, u okviru svojih nadležnosti, preduzele mjere od kojih bi se, razumnim procjenom, moglo očekivati da će se njima izbjeći taj rizik**.

U predmetu *Kurt*, Evropski sud za ljudska prava dalje je razvio tzv. *Osman test* koji se sprovodi kada je potrebno utvrditi jesu li nacionalne vlasti preduzele operativne preventivne mjere radi zaštite pojedinaca saglasno članu 2. i članu 3. Konvencije. U tom smislu, ispitivanje usklađenosti države sa članom 2. prema testu *Osman* mora obuhvatiti analizu kako adekvatnosti procjene rizika koju su izvršile domaće vlasti, tako i (tamo gdje je relevantan rizik koji pokreće obavezu djelovanja bio, ili bi trebalo da bude identifikovan) adekvatnosti preduzetih preventivnih mjera. Ono što je važno naglasiti jeste da je, u pogledu obima pozitivne obaveze *Osman*, sud pojasnio da je to obaveza sredstava, a ne rezultata. Dakle, **u okolnostima u kojima su nadležni organi reagovali na identifikovani stvarni i neposredni rizik preduzimanjem odgovarajućih mjera u okviru svojih ovlašćenja, činjenica da takve mjere ipak mogu da ne postignu željeni rezultat, nije sama po sebi opravdanje za utvrđivanje povrede preventivne operativne obaveze države prema članu 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda**. Pored toga, slučaj u kome se ostvario stvarni i neposredni rizik mora da bude procijenjen sa stanovišta onoga što je bilo poznato nadležnim organima u relevantnom vremenu. Sud je zatim pojasnio šta to znači, kada se primjenjuje test iz predmeta *Osman*, uzimajući u obzir specifičan kontekst i dinamiku nasilja u porodici. U pogledu prvog dijela testa *Osman* (rizik), Sud je ponovio da **odgovor vlasti na sve takve navode mora da bude neposredan i obilježen posebnom revnošću**. Na kraju, oslanjajući se na podneske GREVIO komiteta, Veliko vijeće je predstavilo neke zahtjeve za procjenu rizika u ovom kontekstu, a naročito:

- ~ autonoman i proaktivan pristup, koji zahtjeva od vlasti da se ne oslanjaju samo na žrtvinu percepciju rizika, već da prikupe sve informacije i da izvrše sopstvenu procjenu rizika;
- ~ sveobuhvatnost, koja može da bude olakšana upotrebom standardizovanih, međunarodno priznatih kontrolnih lista, koje ukazuju na specifične faktore rizika, koje su razvijene na osnovu kriminoloških istraživanja i najboljih praksi;
- ~ nadležni organi treba da budu redovno obučavani i da im se podiže svijest, posebno u pogledu takvih alata;
- ~ svaka procjena rizika mora da bude prikladna da sistematski identifikuje i ukaže na sve potencijalne, direktne ili indirektne žrtve, imajući u vidu mogućnost da ishod može da bude različit nivo rizika za svaku od njih (što podrazumijeva obavezu sačinjavanja posebne procjene rizika za svakog pojedinog člana porodice);
- ~ sud je primijetio da nasilje nad djecom koja pripadaju zajedničkom domaćinstvu, uključujući smrtonosno nasilje, učinioci mogu da upotrebe kao krajnji oblik kaž-

njavanja svog partnera;

- ~ osnovno dokumentovanje sprovođenja procjene rizika, s obzirom na hitnu prirodu intervencija i neophodnost razmjene relevantnih informacija između svih uključenih organa;
- ~ informisanje žrtava o ishodu procjene rizika i dostupnim pravnim i operativnim mjerama zaštite;
- ~ uzimanje u obzir posebnog konteksta slučaja nasilja u porodici, njihove posebne karakteristike i načine na koji se razlikuju od situacija zasnovanih na događajima tipa *Osman*;
- ~ naročito treba da bude procijenjena „neposrednost“ rizika, uzimajući u obzir zajedničku putanju eskalacije nasilja u takvim slučajevima i sveobuhvatno istraživanje u ovoj oblasti;
- ~ rizik od dalje eskalacije mora da bude procijenjen čak i nakon izdavanja naloga o zabrani i zaštiti;
- ~ međutim, vlastima ne smije da bude nametnuto nemoguće ili nesrazmjerno opterećenje.

Kada je u pitanju drugi dio testa *Osman*, Veliko vijeće je razvilo neke zahtjeve koji se odnose na preventivne operativne mjere:

- ~ takve mjere moraju da budu adekvatne i srazmjerne nivou procijenjenog rizika: ovaj zahtjev je usmjeren i na proces donošenja odluka i na pravni okvir, koji mora organima koji su uključeni da pruži niz dovoljnih mjera za izbor, uključujući programe tretmana za počinioc, pa čak i lišenje slobode, kada to zahtijevaju posebne okolnosti (aspekt testa *Osman* „mjere u okviru svojih ovlašćenja“);
- ~ koordinacija između više organa, uključujući planove upravljanja rizikom, koordinirane usluge podrške žrtvama i brza razmjena informacija;
- ~ ako su djeca uključena ili je utvrđeno da su u opasnosti, treba što prije obavijestiti organe za zaštitu djece, kao i škole i/ili druge ustanove za brigu o djeci;
- ~ pažljivo odmjerenje suprotstavljenih prava u pitanju i drugih relevantnih ograničenja, kako na nivou opšte politike tako i na individualnom nivou;
- ~ u mjeri u kojoj su imale uticaj na navodnog učinioca, sve preduzete mjere moraju da ostanu u skladu sa drugim obavezama država prema Konvenciji, uključujući potrebu da se osigura da policija izvršava svoja ovlašćenja na način koji u potpunosti poštuje pravilan postupak i druge zaštitne mjere, naročito garancije sadržane u članu 5. (pravo na slobodu i bezbjednost) i članu 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

II DIO



2. NORMIRANJE KD NASILJA U PORODICI U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRPSKE

2.1. Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske od 2000. godine

Stupanjem na snagu Krivičnog zakonika Republike Srpske³ 1. oktobra 2000. godine, u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske po prvi put je regulisano posebno krivično djelo pod nazivom *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*. To naravno ne znači da različiti oblici ugrožavanja ili povreda fizičkog ili psihičkog integriteta članova porodice u ranijem periodu nisu bili inkriminirani, već samo da su predstavljali radnju izvršenja drugih krivičnih djela (poput krivičnih djela protiv života i tijela, protiv sloboda i prava itd.). Normiranjem ovog krivičnog djela, zakonodavac u Republici Srpskoj oprijedijelio se za pojačanu krivično-pravnu zaštitu članova porodice ili porodične zajednice, slijedeći na taj način i ustavni principi iz člana 36. stav 1. Ustava Republike Srpske koji propisuje da porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu. Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 198. Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2000. godine bilo je svrstano u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice. Djelo je imalo osnovni oblik (član 198. stav 1), tri teža oblika (član 198. stav 2, 3. i 4) i najteži oblik (član 198. stav 5).

Osnovni oblik djela postojao je u slučaju kada izvršilac primjenom nasilja ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice (član 198. stav 1). Dakle, Krivični zakonik Republike Srpske iz 2000. godine predviđao je dva oblika radnje izvršenja i to primjenu nasilja, te drsko ili bezobzirno ponašanje, a za postojanje krivičnog djela bilo je dovoljno da je došlo do relevantnog ugrožavanja i to alternativno spokojstva, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja člana porodice ili porodične zajednice. Inkriminacija iz člana 198. Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2000. godine imala je nekoliko težih oblika, zavisno od sredstva izvršenja djela, težine posljedice, kao i od uzrasta pasivnog subjekta. Naime, kvalifikatorne okolnosti bile su upotreba oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva podobnog da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši (stav 2), teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja, izvršenje djela prema maloljetnom licu (stav 3), te smrt člana porodice ili porodične zajednice (stav 4). U stavu 5. ovog člana bio je propisan najteži oblik ovog krivičnog djela koji je postojao u slučaju lišenja života člana porodice ili porodične zajednice koga je počinitelj prethodno zlostavljao.

3 Službeni glasnik Republike Srpske, broj 22/00.

Za osnovni oblik krivičnog djela bila je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, za teži oblik djela iz člana 198. stav 2. kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, dok je za još teži oblik djela iz člana 198. stav 3. bila propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina. Za oblik krivičnog djela iz člana 198. stav 4. bila je propisana kazna zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina, dok je za najteži oblik krivičnog djela iz člana 198. stav 5. propisana kazna zatvora bila najmanje deset godina. Konačno, u odredbi člana 198. stav 6. Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2000. godine, bilo je propisano da se pod porodicom ili porodičnom zajednicom, u smislu ovog krivičnog djela, podrazumijevaju i bivši supružnici i njihova djeca, kao i roditelji bivših supružnika.

Krivični zakonik Republike Srpske iz 2000. godine bio je na snazi do 1. jula 2003. godine kada je na snagu stupio novi Krivični zakon Republike Srpske⁴ koji je zadržao isto krivično djelo, svrstavajući ga takođe u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice. U pogledu obilježja krivičnog djela, Krivični zakon iz 2003. godine nije donio niti jednu promjenu. Tako je zadržano rješenje po kojem osnovni oblik krivičnog djela čini onaj ko primjenom nasilja ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice (član 208. stav 1). Takođe, prvi teži oblik djela postojao je ako je pri izvršenju djela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši (član 208. stav 2), a zadržano je i rješenje prema kojem drugi teži oblik djela postoji ako je nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja, odnosno ako je djelo izvršeno prema maljoljetnom licu (član 208. stav 3). Jednako tako, sljedeći teži oblik ovog krivičnog djela (član 208. stav 4) postojao je u slučaju ako je usljed prethodnih oblika krivičnog djela nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, dok je najteži oblik djela (član 208. stav 5) postojao u situaciji ako je lišen života član porodice ili porodične zajednice koga je izvršilac prethodno zlostavljao. U pogledu propisanih kazni, Krivični zakon Republike Srpske iz 2003. godine je za osnovni oblik djela propisivao novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju dvije godine. U pogledu ostalih oblika krivičnog djela, Krivični zakon Republike Srpske iz 2003. godine nije donio niti jednu promjenu, pa su i propisane kazne ostale iste. Takođe, Krivični zakon Republike Srpske iz 2003. godine zadržao je identičnu odredbu iz ranijeg krivičnog zakonodavstva (član 208. stav 6) prema kojoj se pod porodicom ili porodičnom zajednicom, u smislu ovog krivičnog djela, podrazumijevaju i bivši supružnici i njihova djeca, kao i roditelji bivših supružnika.

U periodu važenja Krivičnog zakona Republike Srpske iz 2003. godine promjene u pogledu krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici dogodile su se 2013. godine stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske⁵. Naime, prema ovoj noveli Krivičnog zakona Republike Srpske iz 2013. godine, osnovni oblik krivičnog djela činio je onaj ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i *time dovede do povrede fizičkog ili psihičkog integriteta pasivnog subjekta*. Ova izmjena u obilježjima bića krivičnog djela i uvođenje u obilježja krivičnog djela nastupile posljedice u vidu povrede fizičkog ili psihičkog integriteta, predstavljala je pokušaj zakonodavca da razgraniči krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici od prekršaja regulisanog Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Izmjena je izvršena i u propisanoj kazni za osnovni oblik krivičnog djela. Naime, pored novčane kazne i dalje je alternativno bila propisana kazna zatvora, ali je sada njeno trajanje propisano u rasponu od tri mjeseca do tri godine. Navedenom novelom Krivičnog zakona Republike Srpske iz 2013. godine, prvi teži oblik krivičnog djela nije pretrpio izmjene. Naime, ovaj oblik je i dalje postojao ako je pri izvršenju djela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši (član 208. stav 2). Međutim, i za ovaj oblik krivičnog djela propisana je teža kazna i to kazna zatvora u rasponu od šest mjeseci do pet godina.

4 Službeni glasnik Republike Srpske, broj 49/03.

5 Službeni glasnik Republike Srpske, broj 67/13.

Teži oblik krivičnog djela iz člana 208. stav 3. takođe je pretrpio izmjene. U tom smislu, pored kvalifikatornih okolnosti koje su se odnosile na nastupanje teške tjelesne povrede ili teškog narušenja zdravlja, u ovom obliku propisano je da će isti postojati i ako je djelo izvršeno prema licu mlađem od osamnaest godina, **ali isto tako i u prisustvu lica mlađeg od osamnaest godina**. I za ovaj oblik djela bila je propisana teža kazna u odnosu na ranije rješenje i to kazna zatvora u trajanju od dvije do deset godina. Sljedeći težji oblik djela iz člana 208. stav 4. nije pretrpio izmjene (ako je usljed prethodnih oblika krivičnog djela nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice), ali je povećan raspon propisane kazne zatvora, koja je iznosila od tri do petnaest godina. Takođe, zadržano je rješenje da najteži oblik djela postoji ako je lišen života član porodice ili porodične zajednice koga je izvršilac prethodno zlostavljao (član 208. stav 5), sa propisanom kaznom zatvora od najmanje deset godina.

Novela Krivičnog zakona Republike Srpske iz 2013. godine donijela je još dvije novine. Tako je u članu 208. stav 6. propisan novi, posebni oblik krivičnog djela, koji je postojao u slučaju kršenja mjera zaštite od nasilja u porodici koje je sud odredio na osnovu zakona, sa propisanom novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine. Druga novina odnosila se na definiciju člana porodice ili porodične zajednice. Naime, u odredbi člana 208. stav 7. propisano je da se članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikad nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu.

Konačno, 18. jula 2017. godine stupio je na snagu Krivični zakonik Republike Srpske⁶ koji je zadržao isto krivično djelo, svrstavajući ga takođe u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice. U pogledu obilježja krivičnog djela, odredbom člana 190. stav 1. bilo je propisano da osnovni oblik djela čini onaj ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time dovede do povrede njegovog fizičkog ili psihičkog integriteta. Dakle, Krivični zakonik Republike Srpske iz 2017. godine propisao je jedan novi oblik radnje izvršenja - prijetnju da će se napasti na život ili tijelo pasivnog subjekta, dok u pogledu ostalih obilježja nije bilo promjena. Takođe, promjena nije bilo ni u pogledu propisane kazne (novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine). Prvi težji oblik krivičnog djela (član 190. stav 2) nije pretrpio izmjene niti u pogledu kvalifikatornih okolnosti (korišćenje oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva pogodnog da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši), niti u pogledu propisane kazne (kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina). Sljedeći težji oblik krivičnog djela (član 190. stav 3) takođe nije izmijenjen. Ovaj oblik i dalje je postojao ako je nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja, s tim što je došlo do promjene samo u korišćenoj terminologiju, pa je ovaj oblik postojao ako je djelo izvršeno prema djetetu ili u prisustvu djeteta, s obzirom da je zakonik u odredbi člana 123. stav 7. propisao da je dijete kao žrtva krivičnog djela lice koje nije navršilo osamnaest godina života. Takođe, kazna je ostala ista u odnosu na ranije rješenje (kazna zatvora u trajanju od dvije do dvanaest godina).

Zadržano je i rješenje da sljedeći težji oblik djela (član 190. stav 4) postoji ako je usljed djela iz prethodnih stavova nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, sa propisanom kaznom zatvora od tri do petnaest godina. Krivični zakonik iz 2017. godine zadržao je i poseban oblik djela (član 190. stav 5) koji postoji u slučaju kršenja zaštitnih mjera ili mjera

6 Službeni glasnik Republike Srpske, broj 64/17.

zaštite od nasilja u porodici koje je sud odredio na osnovu zakona, sa istom propisanom kaznom (novčana kazna i kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine).

Međutim, za razliku od svih prethodnih rješenja u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, najteži oblik djela, koji postoji ako je lišen života član porodice koga je izvršilac prethodno zlostavljao, predviđen je kao poseban oblik krivičnog djela Teško ubistvo iz člana 125. stav 1. tačka 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske, sa propisanom kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Konačno, definicija člana porodice ili porodične zajednice (član 190. stav 6) nije izmijenjena u odnosu na ranije rješenje (članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju se supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena, bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikad nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu).

2.2. Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u pozitivnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske

Pozitivno zakonsko uređenje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisano je stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske⁷ od 23.02.2021. godine. Prema odredbi člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske, krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici ima osnovni oblik (član 190. stav 1), tri teža oblika (član 190. stav 2, 3. i 4) i jedan poseban oblik (član 190. stav 5). Kao i u našem ranijem krivičnom zakonodavstvu, ovo krivično djelo svrstano je u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice (glava XVI Krivičnog zakonika Republike Srpske).

Osnovni oblik krivičnog djela iz člana 190. stav 1. čini onaj ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice. Prema tome, radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela određena je u tri alternativna oblika i to kao primjena nasilja, prijetnja da će napasti na život ili tijelo, te drsko ili bezobzirno ponašanje. Pod primjenom nasilja, kao načinom izvršenja ovog krivičnog djela, treba podrazumijevati sve oblike fizičkog, kao i psihičkog, ali i emocionalnog, duhovnog i ekonomskog nasilja, koji dovode do ugrožavanja spokojstva, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja bilo koga člana porodice ili porodične zajednice. Najčešće se radi o upotrebi fizičke sile.

Kada je u pitanju *psihičko nasilje* kao radnja izvršenja ovog djela, pod ovim pojmom treba podrazumijevati različite oblike psihičkog maltretiranja, odnosno verbalnog zlostavljanja. Specifičan oblik nasilja u porodici jeste *emocionalno nasilje* koje se izražava kao dugotrajno i kontinuirano neiskazivanje ljubavi ili pažnje, kao odbacivanje, odnosno zaneemarivanje emotivnih potreba člana porodice ili porodične zajednice. *Ekonomsko nasilje* se

⁷ Službeni glasnik Republike Srpske, broj 15/21.

može manifestovati kao oduzimanje materijalnih sredstava, uslovljavanje novčanih davanja, onemogućavanje pristupa zajedničkim izvorima prihoda, itd., a duhovno nasilje kao sistematsko ismijavanje ili uništavanje religijskih ili kulturnih uvjerenja kojim se ugrožava spokojstvo člana porodice ili porodične zajednice.

Kada je u pitanju prijetnja da će napasti na život ili tijelo, nužno je da je u pitanju prijetnja koja je takvog intenziteta da je onaj kome je upućena doživljava kao ozbiljnu. Ozbiljnost prijetnje u svakom konkretnom slučaju podložna je ocjeni i njeno postojanje zavisi od načina na koji se upućuje, odnosa oštećenog sa licem koje je upućuje, njihovih ranijih odnosa, sposobnosti oštećenog da procijeni da li je prijetnja ostvarljiva i slično. Pod drskim ponašanjem treba podrazumijevati ona ponašanja člana porodice ili porodične zajednice kojima se krše opšteprihvaćena, normalna i uobičajena ponašanja između članova porodice ili porodične zajednice. Treba da se radi o narušavanju granice ne samo uobičajenosti, nego i granice tolerancije među članovima porodice ili porodične zajednice. Drsko ponašanje najčešće se manifestuje ignorisanjem, verbalnim napadima na čast i ugled, prijetnjama i iskazivanjem spremnosti za fizički obračun. Drsko ponašanje je veći stadijum od nepristojnog ili nekulturnog ponašanja. Ono predstavlja grubo kršenje uobičajenog ponašanja. Konačno, bezobzirno ponašanje predstavlja ispoljavanje krajnjeg nepoštovanja nekog lica, njegovo fizičko ili psihičko maltretiranje. Ono je veći stepen nasilja i drskosti, njegov učinilac to čini ne obazirući se na žrtvu i svoju okolinu. Učinilac, dakle, nema nikakvih obzira ni prema kome. Navedenim radnjama izvršenja potrebno je da je došlo do ugrožavanja spokojsva, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja člana svoje porodice ili porodične zajednice. Pod pojmom ugrožavanja spokojsva treba podrazumijevati izazivanje osjećaja lične i/ili imovinske nesigurnosti kod žrtve, što se manifestuje strahom i gubljenjem mira koji je potreban za uredan i normalan život. Tjelesni integritet predstavlja tijelo čovjeka u njegovom bio-fizičkom smislu. To znači da se ugrožava tijelo čovjeka u njegovoj anatomskej jedinstvenosti. Duševno zdravlje predstavlja stanje skladnog psihičkog i socijalnog funkcionisanja ličnosti. U ovom slučaju, ugrožava se integritet ličnosti u njenom psihičko-socijalnom jedinstvu.

Krivično djelo je dovršeno onda kada dođe do tog ugrožavanja, inače bi se radilo o nekažnjivom pokušaju. Kako se ističe u teoriji krivičnog prava, sporno je da li ugrožavanje treba procijenjivati samo sa objektivnog stanovišta ili sa objektivno-subjektivnog. Drugim riječima, sporno je da li je za dovršeno krivično djelo neophodno utvrditi da se pasivni subjekt osjetio ugroženim. U sudskoj praksi prevladuje stav da to nije neophodno, te da ugrožavanje treba procijenjivati objektivno s obzirom na preduzetu radnju.

Od izmjena Krivičnog zakonika Republike Srpske 2021. godine, za postojanje krivičnog djela nije neophodno da je došlo do povrede fizičkog (npr. laka tjelesna povreda) ili psihičkog integriteta (npr. duševno oboljenje) pasivnog subjekta. Za postojanje krivičnog djela dovoljno je, dakle, samo da je došlo do relevantnog ugrožavanja. Ovakvo zakonsko rješenje u skladu je sa trenutno važećim odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici⁸. Uzimajući u obzir da je posljednjim izmjenama i dopunama ovog zakonskog teksta iz 2019. godine, a koje su stupile na snagu 1. maja 2020. godine, ukinuta prekršajna odgovornost za radnje nasilja u porodici, ukinuta je mogućnost da se nasilje u porodici tretira kao prekršaj i da se učinocima pojedinih radnji nasilja u porodici, u skladu sa prethodnim zakonskim rješenjem, izriču prekršajne sankcije.

S obzirom da je radnja izvršenja krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici određena alternativno, postojaće samo jedno krivično djelo ukoliko je učinilac istom prilikom izvršio dva ili više oblika radnje izvršenja. Isto tako, ukoliko je u konkretnom slučaju došlo do ugrožavanja i spokojsva, ali i tjelesnog integriteta i duševnog zdravlja pasivnog subjekta, radiće se o jednom krivičnom djelu. Naravno, ove okolnosti morale bi imati uticaja

8 Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 102/2012, 108/2013, 82/2015. i 84/2019.

na odmjera vanje kazne, imajući u vidu odredbu člana 52. stav 2. Krivičnog zakonika Republike Srpske koja propisuje da se okolnost koja je obilježje krivičnog djela ne može uzeti u obzir i kao otežavajuća, odnosno olakšavajuća okolnost, izuzev ako prelazi mjeru koja je potrebna za postojanje krivičnog djela ili određenog oblika krivičnog djela ili ako postoje dvije ili više ovakvih okolnosti, a samo jedna je dovoljna za postojanje težeg, odnosno lakšeg oblika krivičnog djela. Za osnovni oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Prvi teži oblik krivičnog djela iz člana 190. stav 2. Krivičnog zakonika Republike Srpske postoji ako je pri izvršenju djela iz stava 1. člana 190. korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši. Dakle, prvu kvalifikatornu okolnost predstavlja sredstvo izvršenja krivičnog djela. Pojam oružja treba tumačiti u smislu odredaba Zakona o oružju i municiji⁹ kojima je propisano da je oružje naprava izrađena ili prilagođena da pod pritiskom vazduha, barutnih i drugih gasova ili drugog potisnog sredstva može izbaciti zrno, kuglu, sačmu ili neki drugi projektil, odnosno raspršiti gas ili tečnost, i druga naprava koja je namijenjena za samoodbranu ili napad, lov ili sport i bitni dijelovi oružja. Opasno oruđe je pojam koji obuhvata sredstva koja su namijenjena obavljanju određenih poslova i koja su po svojoj prirodi podobna za nanošenje teške tjelesne povrede ili prouzrokovanje smrti čovjeka. Prema sudskoj praksi, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši mogu predstavljati najrazličitiji predmeti: aluminijumski mesarski čekić, ašov, baklja, baterijska lampa, betonska kocka, bič, budak, bukova oblica, britva, branik automobila, vilasto-okasti ključ, vile, garnišna, građevinski čekić, gumena palica, drvena bejzbol palica, držalje od sjekire, drveni nogar od stola, drveni štap, drška od pištolja, drvena daska, drvena držalica, drveni stubac, drvena stolica, drvena palica, drvena letva, drveni panj, drvena štaka, drveni sto, drvena motka, drveni bilijarski štap, drveni kolac, žarač od kovanog gvožđa, kamen, kamena kocka, keramička šolja, kuhinjski nož, lanac za pse, lopata, makaze, macola, mačeta, metalna šipka, metalni ključ, metalni montirač, metalna palica, metalni štap, mobilni telefon, motorna testera, oklagija, pajser, pivska flaša, porcelanski tanjir, pumpa za bicikl, satara, srp, staklena čaša, stolica, trimer, cjepanica, cigla. Za prvi teži oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Sljedeći teži oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske postoji ako je usljed djela iz stava 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta. Dakle, u ovom slučaju kvalifikatorne okolnosti predstavljaju težina posljedice, odnosno svojstvo pasivnog subjekta. Pri tome, pojmove teške tjelesne povrede, odnosno teškog narušenja zdravlja treba tumačiti u smislu krivičnog djela teška tjelesna povreda iz člana 132. Krivičnog zakonika Republike Srpske. Treba napomenuti da ovaj član u stavu 1. razlikuje tzv. običnu tešku tjelesnu povredu („ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši“) i tzv. osobito tešku tjelesnu povredu u stavu 2. istog člana („ko drugog tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je usljed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegovog tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog, ili trajno i teško narušavanje njegovog zdravlja ili unakaženost“), što znači da će ovaj oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske postojati u oba slučaja, dakle i u slučaju prouzrokovanja tzv. obične teške tjelesne povrede i u slučaju prouzrokovanja tzv. osobito teške tjelesne povrede. Konačno, kvalifikatornu okolnost predstavlja i svojstvo pasivnog subjekta, što dalje znači da će ovaj teži oblik postojati uvijek kada je djelo izvršeno prema djetetu ili u prisustvu djeteta. Pri tome, pojam djeteta treba tumačiti u smislu odredbe člana 123. stav 1. tačka 7. Krivičnog zakonika Republike Srpske, koja propisuje da je dijete kao žrtva krivičnog djela

⁹ Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 26/16, 18/17, 31/18, 58/19 i 86/24 - odluka Ustavnog suda.

lice koje nije navršilo osamnaest godina života. Za teži oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina.

Konačno, najteži oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske postoji ako je usljed djela iz stava 1, 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice. Prema tome, kvalifikatornu okolnost predstavlja težina posljedice. Pri tome, najteži oblik ovog krivičnog djela iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske predstavlja krivično djelo kvalifikovano težom posljedicom, pa je na ovaj oblik krivičnog djela potrebno primijeniti odredbu člana 34. Krivičnog zakonika Republike Srpske, koja propisuje odgovornost za težu posljedicu. Naime, ovom odredbom propisano je da kad je iz krivičnog djela proizašla teža posljedica zbog koje zakon propisuje težu kaznu, ta se kazna može izreći ako je u odnosu na tu posljedicu učinilac postupao nehatno, a izuzetno i umišljajno ako time nisu ostvarena obilježja nekog drugog krivičnog djela. To zapravo znači da je za osnovni oblik radnje izvršenja - primjenu nasilja, prijetnju da će se napasti na život ili tijelo, te drsko ili bezobzirno ponašanje potreban umišljaj, a za težu posljedicu - smrt člana porodice ili porodične zajednice nužan je nehat. Ukoliko bi u odnosu na težu posljedicu - smrt člana porodice ili porodične zajednice postojao umišljaj ne bi se radilo o krivičnom djelu nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske, već o krivičnom djelu ubistvo iz člana 124. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske. Za najteži oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisana je kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Na kraju, odredbom člana 190. stav 5. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisan je poseban oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Ovo djelo čini onaj ko prekrši zaštitne mjere ili hitne mjere zaštite od nasilja u porodici, koje je sud odredio na osnovu zakona. Prema tome, poseban oblik ovog krivičnog djela postoji zbog obezbjeđivanja sankcija za kršenje mjera zaštite od nasilja u porodici, propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, koji propisuje zaštitne mjere i hitne mjere zaštite od nasilja u porodici¹⁰. Dakle, da bi postojalo krivično djelo iz člana 190. stav 5. Krivičnog zakonika Republike Srpske nužan uslov je da je sud izrekao zaštitne mjere ili hitne mjere zaštite od nasilja u porodici u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Iz teksta zakonske odredbe proizlazi da kršenje mjera bezbjednosti izrečenih na osnovu Krivičnog zakonika, konkretno kršenje mjere Zabrana približavanja i komunikacije sa određenim licem iz člana 79. kao i mjere Udaljenje iz zajedničkog domaćinstva iz člana 81. ne predstavlja radnju izvršenja ovog krivičnog djela. Naime, za kršenje određenih zabrana koje proizlaze iz primjene mjera bezbjednosti u Krivičnog zakonika Republike Srpske ne postoje nikakve sankcije, a jedina situacija gdje bi kršenje mjere bezbjednosti moglo imati uticaj na osuđeno lice jeste situacija u kojoj je izrečena uslovna osuda, što bi moglo predstavljati osnov za opoziv uslovne osude. Propisana kazna za posebni oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 5. Krivičnog zakonika Republike Srpske je novčana kazna i kazna zatvora do tri godine.

Specifičnost krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i ono što ga razlikuje od drugih krivičnih djela jeste specifičan krug lica koja mogu biti njegovi izvršioci odnosno pasivni subjekti. Krug ovih lica određen je odredbom člana 190. stav 6. Krivičnog zakonika Republike Srpske. Naime, ova odredba propisuje da se članom porodice ili po-

¹⁰ Naime, u članu 13. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske navedenog zakona, propisane su hitne mjere zaštite, koje izriče nadležni sud u prekršajnom postupku i to radi otklanjanja neposredne opasnosti po fizički i psihički integritet, te radi sprečavanja ponavljanja nasilja i garantovanja bezbjednosti žrtve. Takođe, u članu 23. istog zakona propisane su zaštitne mjere, koje izriče nadležni sud u prekršajnom postupku, a čija svrha jeste da se osigura nužna zaštita i bezbjednost žrtve, te otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja ili mogu pogodovati ili podsticajno djelovati da učinilac ubuduće vrši radnje nasilja u porodici.

rodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu, te lica koja su međusobno bila ili su još u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.

Kada je u pitanju krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, važno je ukazati na stav Vrhovnog suda Republike Srpske izražen u odluci broj 71 0 K 270193 21 Kvlz od 2.02.2022. godine, prema kojem **optuženi čini onoliko krivičnih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici na koliko objekata svojom radnjom ili radnjama proizvede zabranjenu posljedicu**. Naime, kako je navedeno u ovoj odluci: *„Sud je optuženog pravilno oglasio krivim za sticaj krivičnih djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208. stav 3. u vezi sa stavom 1. KZ RS. Zaštitni objekt ovog krivičnog djela jeste porodica ili porodična zajednica, a objekt radnje član porodice ili porodične zajednice. S obzirom da se radi o ličnosti kao objektu radnje, optuženi čini onoliko krivičnih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici na koliko objekata svojom radnjom ili radnjama proizvede zabranjenu posljedicu. Optuženi je radnje opisane u izreci presude, koje po svojoj sadržini predstavljaju nasilje u porodičnoj zajednici, preduzeo pojedinačno prema svakom od maloljetnih oštećenih R., D. i N.P. i time počinio tri ova krivična djela u sticaju. Shodno tome nižestepeni sudovi nisu povrijedili krivični zakon na njegovu štetu kada su primijenili odredbe o sticaju krivičnih djela, optuženog za njih oglasili krivim i izrekli mu po tim odredbama jedinstvenu kaznu zatvora.“*

Konačno, važno je napomenuti da, s obzirom da odredba člana 123. stav 1. tačka 22. Krivičnog zakonika Republike Srpske propisuje da kad je radnja krivičnog djela određena trajnim glagolom, krivično djelo postoji ako je radnja učinjena jednom ili više puta, pa proizlazi da je za postojanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske dovoljno i jednokratno preduzimanje radnje izvršenja.

2.3. Odnos krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sa povezanim krivičnim djelima i prema radnjama nasilja u porodici propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske

U pogledu odnosa sa drugim krivičnim djelima, prije svega, potrebno je ukazati da odredba člana 125. stav. 1. tačka 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske predviđa, kao jedan od oblika krivičnog djela teško ubistvo, **lišenje života člana svoje porodice koga je izvršilac prethodno zlostavljao**. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna doživotnog zatvora. Prema tome, u svakom slučaju kada iz prikupljenih dokaza proizlazi ovaj element teškog ubistva, krivično djelo potrebno je kvalifikovati prema odredbi člana 125. stav 1. tačka 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske.

Takođe, treba imati u vidu da navedena odredba predviđa oblik krivičnog djela teško

ubistvo u slučaju lišenja života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete, **mržnje** ili iz drugih naročito niskih pobuda. Pri tome, prema odredbi člana 123. stav 1. tačka 21. Krivičnog zakonika Republike Srpske krivično djelo iz mržnje je **djelo izvršeno u potpunosti ili djelimično zbog** rasne, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, vjerskog uvjerenja, boje kože, **pola** ili seksualnog opredjeljenja, zdravstvenog statusa ili rodnog identiteta nekog lica. Pored navedenog, i u drugim slučajevima, ukoliko su u konkretnom slučaju ostvarena neka od obilježja krivičnog djela teško ubistvo iz člana 125. Krivičnog zakonika Republike Srpske, krivično djelo je potrebno kvalifikovati prema ovom članu.

U pogledu odnosa sa krivičnim djelom Ubistvo iz člana 124. Krivičnog zakonika Republike Srpske, već je prethodno navedeno da kriterijum za razlikovanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i krivičnog djela ubistvo iz člana 124. istog zakonika treba tražiti na planu umišljaja izvršioca. Dakle, u svakom slučaju kada je umišljaj bio upravljen na lišenje života pasivnog subjekta, radiće se o krivičnom djelu ubistvo (ili o njegovom pokušaju), a ukoliko je radnja izvršenja krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske bila obuhvaćena umišljajem, a teža posljedica kao što je smrt člana porodice ili porodične zajednice obuhvaćena nehatom, postojaće krivično djelo iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske. U prilog takvom zaključku govori i stav Vrhovnog suda Republike Srpske iz odluke broj 14 0 K 002480 17 Kž 2 od 13.06.2017. godine: „*Neosnovani su i prigovori žalbe branioca optuženog kojima se osporava pravilnost zaključka sadržanog u obrazloženju pobijane presude u pogledu psihičkog odnosa optuženog prema djelu. Naime, pobijana presuda je u pogledu oblika vinosti optuženog, dala valjano i detaljno obrazloženje, pravilno zaključivši (na osnovu nalaza i mišljenja vještaka specijaliste neuropsihijatrije) da je optuženi u vrijeme izvršenja predmetnog krivičnog djela bio u stanju smanjene uračunljivosti, te jasno definišući psihički odnos optuženog prema djelu, pravilno ga određujući kao eventualni umišljaj, jer je optuženi bio potpuno svjestan da svojim radnjama aktiviranja ručne bombe velike razorne moći, koja je podobno sredstvo za lišenje života, na udaljenosti od samo pola do metar od oštećene, pri čemu je ista zadobila više tjelesnih povreda, može nastupiti zabranjena posljedica - smrt, te je na nju pristao. Prema tome, obzirom da je pobijana presuda dala jasne i valjane razloge za svoj zaključak da se u radnjama optuženog stiču svi bitni elementi krivičnog djela ubistva u pokušaju iz člana 148. stav 1. u vezi sa članom 20. KZ RS, to prvostepeni sud nije bio u obavezi da u obrazloženju pobijane presude navede razloge zbog čega smatra da se u radnjama optuženog ne stiču bitni elementi krivičnog djela izazivanja opšte opasnosti iz člana 402. KZRS, odnosno krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208. stav 2. KZ RS kako to pogrešno smatra žalba branioca optuženog.*”

Isto tako, seksualno nasilje ne može biti pravno kvalifikovano kao nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u slučaju kada jedan član porodice ili porodične zajednice izvrši nasilnu obljubu ili s njom izjednačenu radnju sa drugim članom porodice, jer se radi o radnjama izvršenja krivičnog djela silovanja. Dakle, u zavisnosti od međusobnog odnosa članova porodice ili porodične zajednice koji se nađu u relaciji učinioca i pasivnog subjekta, izvršeno seksualno nasilje će biti kvalifikovano kao neko drugo krivično djelo iz glave XIV Krivičnog zakonika Republike Srpske - krivična djela protiv polnog integriteta, odnosno, ukoliko je pasivni subjekt djeteta, kao neko od krivičnih djela seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djeteta iz glave XV Krivičnog zakonika Republike Srpske.

Na ovom mjestu potrebno je ukazati i na odnos između krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske i radnji nasilja u porodici onako kako su određene Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Naime, odredbom člana 6. stav 1. ovog zakona propisano je da nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili

porodične zajednice. Takođe, odredbom člana 6. stav 2. ovog zakona određeno je da radnje nasilja u porodici, u smislu stava 1 ovog člana, jesu:

- ~ primjena sile na fizički ili psihički integritet člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ili porodične zajednice ucjenom ili drugom prinudom;
- ~ verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ seksualno nasilje;
- ~ onemogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i njezi;
- ~ praćenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ namjerno oštećenje ili uništenje imovine člana porodice ili porodične zajednice, zajedničke imovine, ili imovine u posjedu;
- ~ uskraćivanje ili oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanje člana porodice ili porodične zajednice u odnosu zavisnosti ili podređenosti;
- ~ vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja;
- ~ oduzimanje djece ili izbacivanje iz stana člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ iscrpljivanje radom, izgladnjivanjem, uskraćivanjem sna ili neophodnog odmora članu porodice ili porodične zajednice;
- ~ nepridržavanje odluke nadležnog organa kojom je utvrđen lični kontakt djece sa roditeljima, zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice ili porodične zajednice, nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice ili porodične zajednice;
- ~ svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.

Konačno, odredbom člana 6. stav 3. tog zakona propisano je da se pod radnjom nasilja u porodici smatraju i prijetnje radnjama iz stava 2. ovog člana.

Dakle, nije svaka radnja nasilja u porodici navedena u članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici istovremeno i radnja krivičnog djela nasilje u porodici. Naime, radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja, koje su obuhvaćene navedenom odredbom, ne predstavljaju istovremeno i radnje koje su nužno i jedino obuhvaćene krivičnim djelom, već mogu, u zavisnosti od njihove sadržine i intenziteta, predstavljati obilježje nekog drugog krivičnog djela. Ono što je važno napomenuti jeste da član 6. stav 1. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici daje opisnu definiciju nasilja u porodici. Izvršenje neke od navedenih radnji predstavlja osnov za postupanje subjekata zaštite navedenih u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici i to ako postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice preduzeo neku od radnji koje su navedene u stavu 2. ili 3. ovog člana prema drugom članu porodice ili porodične zajednice i to u smislu primjene hitnih mjera zaštite ili zaštitnih mjera. Pri tome, za primjenu hitnih mjera zaštite ili zaštitnih mjera koje su predviđene istim zakonskim tekstom u potpunosti je irelevantno na koji način će radnje koje su navedene u članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici biti pravno kvalifikovane u krivičnom postupku i da li će uopšte biti pokrenut krivični postupak. To je i naglašeno u odredbi člana 9. stav 2. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koja propisuje da su subjekti zaštite dužni postupati u skladu sa odredbama ovog zakona i pružiti zaštitu, podršku i pomoć žrtvama nasilja u porodici i spriječiti ponavljanje nasilja bez obzira na to da li je protiv učinioca pokrenut krivični ili

prekršajni postupak. Osnov postupanja svih subjekata zaštite po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici predstavlja postojanje osnova sumnje da je izvršena neka od navedenih radnji ili da je upućena prijetnja da će se izvršiti neka od ovih radnji. To zapravo znači da smisao postupanja subjekata zaštite prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici jeste pružanje zaštite, pomoći i podrške žrtvama nasilja, ali jednako tako i sprečavanje nasilja koje bi se moglo dogoditi/ponoviti u budućnosti.

III DIO



3. SMJERNICE ZA POSTUPANJE U ISTRAZI

3.1. Standard postupanja bez neopravdanog odgađanja

Članom 49. stav 1. Istanbulske konvencije države potpisnice su se obavezale da će preduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere, kako bi osigurale da se istrage i sudski postupci za sve vidove nasilja obuhvaćene ovom konvencijom sprovede bez neopravdanog odgađanja i pritom uzimaju u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog postupka. Time je za sve države potpisnice uvedena obaveza postupanja u predmetima nasilja u porodici sa standardom bez neopravdanog odgađanja. S druge strane, kao što je poznato, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (u daljem tekstu ZKP RS) propisuje izričitu obavezu naročito hitnog postupanja samo za situaciju kada se osumnjičeni, odnosno optuženi, nalazi u pritvoru. Ipak, bez obzira na postojanje obaveze svih organa koji učestvuju u krivičnom postupku da naročito hitno postupaju samo u pritvorskim predmetima, a imajući u vidu obaveze preuzete Istanbulsom konvencijom, te imajući u vidu da se u praksi i danas mogu sresti predmeti nasilja u porodici u kojima istrage neopravdano dugo traju, uz dobro poznate negativne posljedice dugotrajnog trajanja istrage, potrebno je ukazati i na odredbu člana 11. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koja propisuje da su subjekti zaštite dužni bez odlaganja obezbijediti hitno rješavanje predmeta nasilja u porodici, vodeći računa da su interes i dobrobit žrtve prioritet u tim postupcima, a naročito ako je žrtva dijete, starije lice, lice sa invaliditetom i lice pod starateljstvom. Pored insistiranja na generalnoj obavezi postupanja tužilaštava u predmetima nasilja u porodici sa standardom „bez neopravdanog odgađanja“, imajući u vidu zaštitu žrtava porodičnog nasilja, naročito hitno postupanje (slično pritvorskim predmetima) posebno ima smisla u onim situacijama gdje je žrtva smještena u sigurnu kuću ili gdje druge opravdane okolnosti konkretnog predmeta to zahtijevaju (nezavisno od razloga za pritvor). Na taj način, ne samo da bi se ispunila obaveza iz člana 49. Istanbulske konvencije, nego bi se, prije svega, žrtvama porodičnog nasilja pružila dodatna zaštita i doprinijelo ostvarivanju njihovog prava na efikasan krivični postupak.

Kada su u pitanju standardi postupanja bez neopravdanog odlaganja, potrebno je ukazati i na član 233. ZKP RS kojim se propisuje da ukoliko se istraga ne završi u roku od šest mjeseci od dana donošenja naredbe o sprovođenju istrage, tužilac će obavijestiti glavnog tužioca o razlozima neokončanja istrage. Glavni tužilac će odrediti novi rok za okončanje istrage, koji ne može biti duži od šest mjeseci, odnosno koji ne može biti duži od jedne godine za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža kazna. Uz navedeno će se naložiti preduzimanje potrebnih mjera da bi se istraga okončala. Takođe, ukoliko istragu nije bilo moguće završiti u ovom roku, tužilac će, o razlozima zbog kojih istraga nije završena, u roku od osam dana, obavijestiti glavnog tužioca, osumnjičenog i oštećenog. Osumnjičeni i oštećeni mogu, u roku od 15 dana od dana dostavljanja

ove obavijesti, podnijeti pritužbu glavnom tužiocu zbog trajanja postupka. Ukoliko glavni tužilac utvrdi da je pritužba osnovana, odrediće novi rok u kojem se, ukoliko postoje procesne pretpostavke, istraga mora okončati, o čemu će obavijestiti podnosioca pritužbe.

3.2. Zaprimanje prijave i sprovođenje istrage za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici

Prema odredbama ZKP RS, prijava se podnosi tužiocu i to pismeno ili usmeno. Pri tome, ako se prijava podnosi usmeno, lice koje podnosi prijavu upozorava se na posljedice lažnog prijavljivanja. Takođe, o usmenoj prijavi sastavlja se zapisnik, a ako je prijava saopštena telefonom, sačinjava se službena zabilješka. Pored toga, ako je prijava podnesena sudu ili ovlašćenom službenom licu, oni će prijavu primiti i odmah je dostaviti tužiocu. Pored ZKP RS, odredbe o postupanju sa prijavom sadržane su i u Uputstvu o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica u otkrivanju krivičnog djela, počinioca i sprovođenju istrage (u daljem tekstu: Uputstvo o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica).

Prije svega, pod prijavom kako po poznatom, tako i po nepoznatom podnosiocu, podrazumijeva se podnesak koji minimalno sadrži provjerljive informacije o događaju, na osnovu kojih je moguće odrediti vrijeme i mjesto nastanka događaja i radnje za koje se sumnja da imaju elemente krivičnog djela. Ukoliko podnesak koji je podnio anonimni podnosilac ne sadrži ove elemente, on se ne smatra prijavom i po njemu se ne postupa. S druge strane, kada zaprimi prijavu o izvršenom krivičnom djelu usmeno, ovlašćeno službeno lice o tome sačinjava zapisnik i to zapisnik o prijemu usmene prijave, a ako je prijava zaprimljena putem telefona, o tome sačinjava službenu zabilješku. Takođe, zapisnik i službena zabilješka sadrže podatke o vremenu i načinu podnošenja prijave, lične podatke o podnosiocu prijave (ukoliko su poznati), podatke o vremenu i mjestu događaja koji se prijavljuje, podatke o izvršiocu, očevicima i oštećenom, ukoliko su poznati podnosiocu prijave, te upozorenje podnosiocu prijave da je lažno prijavljivanje krivično delo.

Nakon zaprimanja pismene prijave ili sastavljanja zapisnika o prijemu usmene prijave, ili sastavljanja službene zabilješke o primljenoj prijavi, ovlašćeno službeno lice će preduzeti odgovarajuće mjere i radnje u cilju utvrđivanja osnovanosti zaprimljene prijave, a po utvrđivanju da je prijava osnovana i da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, ovlašćeno službeno lice o tome obavještava dežurnog tužioca. Ako je pak tužilac zaprimio prijavu o izvršenom krivičnom djelu i ocijenio da je potrebna provjera osnovanosti navoda prijave, dostavlja je ovlašćenom službenom licu s preciznim uputstvima o provjerama koje je potrebno da izvrši u cilju prikupljanja dokaza i relevantnih činjenica.

Uputstvo o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica propisuje određene obaveze ovlašćenog službenog lica prije obavještavanja dežurnog tužioca. Naime, prije obavještavanja dežurnog tužioca, ovlašćeno službeno lice dužno je preduzeti mjere i radnje u cilju utvrđivanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo. Nakon što utvrdi postojanje osnova sumnje, te o tome obavijesti svog nadležnog rukovodioca, ovlašćeno službeno lice o počinjenom krivičnom djelu obavještava nadležnog dežurnog tužioca. Međutim, ukoliko su u pitanju događaji koji su izazvali teške posljedice, odnosno doveli u opasnost život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg obima i/ili koji mogu da izazovu uznemirenost građana, a koji mogu da ukažu na postojanje osnova sumnje o počinjenom krivičnom djelu, ovlašćeno službeno lice o tome odmah obavještava dežurnog tužioca.

ZKP RS propisuje da je ovlašćeno službeno lice, u slučaju postojanja osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do pet godina, dužno obavijestiti tužioca o svim raspoloživim informacijama i istražnim radnjama koje je preduze-

lo najkasnije sedam dana od dana saznanja o postojanju osnova sumnje da je krivično djelo učinjeno. Ove obaveze detaljnije su razrađene Uputstvom o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica. Naime, po saznanju i ocjeni da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do pet godina, ovlašćeno službeno lice podnosi pismeno obavještenje o počinjenom krivičnom djelu i to u roku od sedam dana od dana saznanja. Pri tome, u ovom istom roku ovlašćeno službeno lice dužno je da i bez naredbe i nadzora dežurnog tužioca preduzima sve mjere i radnje u cilju pronalaska izvršioca krivičnog djela, zatim da se spriječi skrivanje ili bjekstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu da posluže kao dokaz i da se prikupe sve informacije koje mogu da budu korisne u krivičnom postupku. Takođe, po dostavljanju pismenog obavještenja tužiocu, ovlašćeno službeno lice pod nadzorom tužioca nastavlja preduzimanje potrebnih radnji. U slučaju da se radi o krivičnom djelu gdje je neophodno preduzeti radnju uviđaja, ovlašćeno službeno lice o tome obavještava dežurnog tužioca usmenim putem, što konstatuje u zapisniku o uviđaju.

S druge strane, ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora veća od pet godina, ovlašćeno službeno lice dužno je odmah obavijestiti tužioca i pod njegovim nadzorom preduzeti potrebne mjere da se pronađe izvršilac krivičnog djela, da se spriječi skrivanje ili bjekstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokazi i da se prikupe sve informacije koje mogu biti korisne u krivičnom postupku. I u slučaju krivičnog djela sa propisanom kaznom zatvora preko pet godina, obaveze ovlašćenog službenog lica takođe su detaljnije razrađene Uputstvom o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica. Naime, po saznanju i ocjeni da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora preko pet godina, ovlašćeno službeno lice dužno je o tome da odmah obavijesti dežurnog tužioca. O usmenom obavještavanju dežurnog tužioca o postojanju osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo, ovlašćeno službeno lice sačinjava službenu zabilješku, a obaviješteni dežurni tužilac navedeno evidentira u knjizi dežurstva. Ovim aktom propisano je i šta treba da sadrže usmeno obavještenje i službena zabilješka. Naime, usmeno obavještenje i službena zabilješka obavezno sadrže podatke o vremenu i načinu obavještavanja, opis krivičnog djela koje je predmet obavještenja, podatke o počinioцу krivičnog djela ukoliko je poznat, o neophodnim mjerama i radnjama ukoliko je iste preduzelo ovlašćeno službeno lice prije obavještavanja dežurnog tužioca, te opis mjera i radnji koje je naložio obaviješteni dežurni tužilac.

Ovlašćeno službeno lice tužiocu bez odlaganja dostavlja pismeno obavještenje o počinjenom krivičnom djelu, u čijem prilogu se nalazi službena zabilješka o obavještenju i predmeti koji mogu da posluže kao dokaz, a koji su prikupljeni na osnovu zakonskih ovlašćenja i na osnovu naloga tužioca, te nastavlja preduzimanje potrebnih mjera i radnji pod nadzorom tužioca. Pismeno obavještenje o počinjenom krivičnom djelu sadrži opis i pravnu kvalifikaciju krivičnog djela koje je predmet obavještenja, podatke o počinioцу krivičnog djela ukoliko je poznat, te sve raspoložive informacije, radnje i mjere koje su preduzete, s prijedlogom mjera i radnji koje je potrebno preduzeti.

Kada je u pitanju nasilje u porodici, u praksi, o izvršenom krivičnom djelu nasilja u porodici ovlašćena službena lica policije obavještavaju dežurnog tužioca i to odmah po zaprimanju prijave ili neposredno poslije toga, bez obzira na zapriječenu kaznu, što predstavlja dobru praksu. Ova obaveza uspostavljena je odredbom člana 12. stav 4. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici koji propisuje da o izvršenom nasilju u porodici nadležni policijski službenik odmah obavještava i nadležnog javnog tužioca i, uz izvještaj, dostavlja prikupljene dokaze i procjenu rizika. Obavještavanjem tužioca uspostavlja se njegovo rukovođenje i njegov nadzor nad istragom, te se sve sljedeće radnje i aktivnosti ovlašćenih službenih lica, u okviru istrage, trebaju sprovoditi uz njegov nadzor i pod njegovim rukovođenjem. Zbog toga, za pravilno usmjeravanje istrage, već od prvog trenutka nakon zaprimanja prijave, nužno je da

dežurni tužilac raspolaže sa što više relevantnih informacija o izvršenom krivičnom djelu koje će dobiti od ovlašćenih službenih lica.

Odredbama člana 12. stav 1. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana je obaveza članova porodice, subjekata zaštite, kao i zaposlenih u obrazovnim, socijalnim i zdravstvenim ustanovama, kao i svakog drugog građanina da odmah nakon saznanja da je počinjeno nasilje porodici ili da postoji osnov sumnje da je počinjeno nasilje u porodici, to prijave policiji.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

ZAPISNIK O PRIJEMU USMENE PRIJAVE

PRISUTNI:

Okružni javni tužilac: _____

Podnosilac prijave: _____

Zapisničar: _____

Sastavljen u Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dana _____ godine.

Konstatuje se da je u službene prostorije Okružnog javnog tužilaštva u _____ pristupila _____, kći _____ i majke _____, djevojački _____, rođena _____ godine u _____, JMB _____, sa prebivalištem u Ulici _____ broj _____ u _____, identitet utvrđen na osnovu lične karte broj _____, izdane dana _____ godine u _____.

Započeto u _____ časova.

Podnosilac prijave je upoznat sa odredbama člana 334. Krivičnog zakonika Republike Srpske, koji glasi:

Ko prijavi neko lice da je učinilo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, a zna da to lice nije učinilac, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine.

Istom kaznom kazniće se i ko podmetanjem tragova krivičnog djela ili na drugi način izazove pokretanje krivičnog postupka zbog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti protiv lica za koje zna da nije učinilac tog djela.

Ko sam sebe prijavi da je učinio kakvo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, iako ga nije učinio, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci.

Istom kaznom kazniće se i ko prijavi da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, iako zna da to djelo nije učinjeno.

Nakon upozorenja, podnosilac prijave izjavi da je razumjela data upozorenja, te da želi da podnese prijavu protiv svog bivšeg vanbračnog supruga _____ iz _____, zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. KZ RS.

OPIS DJELA:

Slušala sam diktiranje prijave, nemam primjedbi na sadržinu, u zapisnik je uneseno onako kako sam i saopštila, a nemam primjedbi ni na način vođenja razgovora sa tužiocem, pa ću zapisnik i potpisati.

Dovršeno u _____ časova.

Zapisničar

Podnosilac prijave

Okružni javni tužilac

3.3. Postupanje nakon prijema prijave o izvršenom krivičnom djelu

Nakon prijema prijave o izvršenom krivičnom djelu, prvu fazu postupanja ovlašćenih službenih lica predstavlja postupanje na samom mjestu izvršenja krivičnog djela. Mjere i radnje koje se preduzimaju na licu mjesta izvršenja krivičnog djela, uključuju prije svega, upućivanje patrole policijskih službenika na lice mjesta, a zatim preduzimanje radnji koje imaju za cilj ukazivanje medicinske pomoći oštećenom. To obuhvata, zavisno od okolnosti konkretnog slučaja, pozivanje službe hitne medicinske pomoći radi pružanja pomoći žrtvi nasilja u porodici, organizovanje prevoza žrtve do najbliže zdravstvene ustanove, odnosno upućivanje i/ili poučavanje žrtve nasilja da se javi u zdravstvenu ustanovu radi utvrđivanja postojanja povreda fizičkog ili psihičkog integriteta. Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u članu 12. propisano je da će zdravstvena ustanova omogućiti žrtvi besplatan ljekarski pregled radi utvrđivanja postojanja povreda fizičkog ili psihičkog integriteta. Nakon toga, slijedi faza prikupljanja informacija o učiniocu nasilja i žrtvi, kao i o okolnostima prijavljenog događaja, o čemu patrola policijskih službenika sačinjava službenu zabilješku o prikupljenim informacijama.

Naime, nakon saznanja da je izvršeno nasilje u porodici, nadležna policijska stanica upućuje na lice mjesta patrolu policije, uz sve dobijene informacije o učiniocu nasilja i žrtvi, prikupljene prilikom prijema prijave. U ovoj fazi, ukoliko okolnosti to dozvoljavaju, potrebno je prikupiti niz podataka: gdje se dešava nasilje; ko prijavljuje događaj; šta se dogodilo i da li se nasilje događa u trenutku poziva; da li je neko povrijeđen, a ukoliko jeste da li je potrebna hitna medicinska pomoć; ko je prijavljeno lice; da li je prisutan na licu mjesta, a ukoliko nije, gdje se nalazi; ko je žrtva i da li je u neposrednoj opasnosti; da li je korišćeno oružje ili je oružjem prijećeno; da li je prijavljeno lice pod uticajem alkohola ili drugih psihoaktivnih supstanci; da li su prisutna djeca i da li su bezbjedna; da li se ranije događalo nasilje; da li je na snazi neka od sudskih mjera. Kada patrola policijskih službenika dolaskom na lice mjesta utvrdi osnovanost prijave nasilja, ukoliko je to neophodno, pozvaće hitnu pomoć ili organizovati prevoz do najbliže zdravstvene ustanove ili žrtvu nasilja poučiti, odnosno uputiti da se javi u zdravstvenu ustanovu radi utvrđivanja postojanja povreda fizičkog ili psihičkog integriteta. Nakon toga, patrola policijskih službenika će obavijestiti nadležnog policijskog službenika o nasilju u porodici ili o neposrednoj opasnosti od nasilja, odnosno o spremnosti mogućeg učinioca da izvrši nasilje ili ponovi ranije nasilje, te dalje postupati po naređenju i instrukcijama nadležnog policijskog službenika. O svim ovim radnjama sačinjava se službena zabilješka. Saznanja patrole policijskih službenika do kojih dođu neposrednim opažanjem na licu mjesta, mogu imati veliki značaj za dalji tok postupka, pa ih je, kada to okolnosti predmeta zahtijevaju, potrebno saslušati u svojstvu svjedoka.

O izvršenom nasilju u porodici, policijski službenici dužni su obavijestiti i druge subjekte zaštite. Naime, nakon prijema prijave da je učinjeno nasilje u porodici, nadležni policijski službenik je dužan da odmah o tome obavijesti centar za socijalni rad, koji će smjesta neposredno pružiti socijalnu zaštitu i psihosocijalnu pomoć žrtvi, preduzeti druge mjere iz svoje nadležnosti, te o tome sačiniti službeni izvještaj. Takođe, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, u članu 12. stav 4., propisuje da o izvršenom nasilju u porodici nadležni policijski službenik odmah obavještava i nadležnog javnog tužioca i, uz izvještaj, dostavlja prikupljene dokaze i procjenu rizika.

3. 4. Prikupljanje dokaza o izvršenom krivičnom djelu

Jedna od prvih radnji dokazivanja koja se preduzima tokom istrage, a nakon izlaska na lice mjesta izvršenog krivičnog djela, jeste **vršenje uviđaja**. Kao što je poznato, odredba člana 157. ZKP RS propisuje da se uviđaj preduzima kada je za utvrđivanje neke važne či-

njenice u postupku potrebno neposredno opažanje. Međutim, kada je u pitanju krivično djelo nasilje u porodici, uviđaj se u praksi i dalje rijetko vrši, što predstavlja primjer pogrešne prakse, jer se neposrednim opažanjem može utvrditi niz činjenica i okolnosti koje će biti od značaja za dokazivanje krivičnog djela (poput fiksiranja izgleda lica mjesta, polomljenog ili razbacanog pokućstva, fiksiranja mjesta preduzimanja konkretnih radnji i slično). Čak i u onim situacijama kada je izgled lica mjesta izmijenjen, uviđaj treba vršiti, uz konstatovanje u zapisniku o uviđaju da je lice mjesta djelimično ili potpuno izmijenjeno.

Ukoliko ovlašćeno službeno lice ima saznanja, dovoljno informacija i dokaza za osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo povodom kog je neophodno obaviti uviđaj, o tome odmah obavještava dežurnog tužioca, o čemu sačinjava službenu zabilješku ili to konstatuje u samom zapisniku o uviđaju. Nakon prijema ovog obavještenja, dežurni tužilac obavještava ovlašćeno službeno lice o tome da li će prisustvovati uviđaju. Pri tome dežurni tužilac procjenjuje da li će prisustvovati uviđaju kada je obaviješten o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, i to uzimajući u obzir težinu krivičnog djela i posljedicu koja je nastupila, a obavezno je prisustvo tužioca uviđaju za krivična djela kod kojih je nastupila smrtna posljedica. U slučaju da tužilac procijeni da ne prisustvuje uviđaju, dužan je ovlašćenom službenom licu koje će vršiti uviđaj ukazati na koje radnje je potrebno da obrati posebnu pažnju, a u slučaju potrebe narediće da uviđaju prisustvuje vještak ili stručno lice. Naime, prema odredbi člana 159. ZKP RS uviđaj se vrši uz pomoć stručnog lica kriminalističko-tehničke ili druge struke, koje će pomoći u pronalaženju, obezbjeđenju ili opisivanju tragova, izvršiti potrebna mjerenja i snimanja, sačiniti skicu i fotodokumentaciju ili prikupiti i druge podatke, a na uviđaj se može pozvati i vještak, ako bi njegovo prisustvo bilo od koristi za davanje nalaza i mišljenja. Nakon obavljenog uviđaja, ovlašćeno službeno lice u najkraćem roku podnosi prijedlog za izdavanje naredbe za vještačenje tragova koji su pronađeni i izuzeti na licu mjesta.

Kada je u pitanju obavještavanje tužioca o radnji uviđaja, Vrhovni sud Republike Srpske u odluci broj 11 0 K 023231 19 Kž 6 od 18.02.2020. godine navodi da: *„Tvrdnje žalbe da je uviđaj dana 27.8.2018. godine izvršen suprotno odredbi člana 229 ZKP RS, jer u zapisnik o uviđaju nije konstatovano da je tužilac o uviđaju obaviješten, nisu osnovane, jer je svjedok odbrane R. D., inspektor MUP RS, Odjeljenje za ... B. L., u svom iskazu potvrdio da je, prije uviđaja, obavijestio dežurnog tužioca, o čemu je sačinio službenu zabilješku.“*

U pogledu predmeta pronađenih prilikom vršenja uviđaja, važno je ukazati na stav Vrhovnog suda Republike Srpske, prema kojem ove predmete nije nužno deponovati u sud. Naime, kako je obrazloženo u odluci broj 15 0 K 002152 17 Kž 2 od 19.04.2018. godine: *„Naime, predmetni nož nije oduzet od optuženog, već je pronađen prilikom vršenja uviđaja od strane ovlaštenih službenih lica, isti je konstatovan u zapisniku o uviđaju, te je od strane uviđajne ekipe i fotografisan (fotografije broj 5. i 6. fotodokumentacije), zbog čega nije postojala obaveza njegovog donošenja i deponovanja u sud, niti obaveza tužioca da održi ročište za otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta.“*

Takođe, radnje prvog zahvata, nakon zaprimanja prijave, obuhvataju i fotografisanje oštećenog lica i povreda na žrtvi, na koji način se potkrepljuje iskaz oštećenog lica, a ova radnja je od značaja i za kasnije vještačenje tjelesnih povreda. O ovoj radnji je takođe neophodno sačiniti zapisnik o uviđaju, te sačiniti fotodokumentaciju, kao njegov sastavni dio.

Kada je u pitanju **lišenje slobode osumnjičenog lica**, odredbe o lišenju slobode sadržane su u članu 204. stav 1. ZKP RS. Ove odredbe propisuju da policijski organ može lice lišiti slobode ako postoje osnovi sumnje da je to lice počinilo krivično djelo i ako postoji bilo koji razlog predviđen u članu 197. ovog zakona, a policijski organ dužan je da takvo lice bez odgađanja, a najkasnije u roku od 24 časa sprovede tužiocu. Prilikom dovođenja, policijski organ će obavijestiti tužioca o razlozima i o vremenu lišenja slobode. Upotreba sile prilikom

dovođenja dopuštena je u skladu sa zakonom. Ovlašćeno službeno lice je dužno da obavijesti tužioca u što kraćem roku o vremenu i razlozima lišavanja slobode, a nakon toga utvrdi s tužiocem da li će lice lišeno slobode biti predato tužiocu, a potom da utvrdi vrijeme njegovog dovođenja i utvrdi koje radnje je neophodno sprovesti do isteka zakonom propisanog roka. Tužilac u utvrđeno vrijeme preuzima ovo lice i potpisuje zapisnik o predaji lica koje je lišeno slobode. Ukoliko tužilac odluči da ne postoje razlozi za predaju lica lišenog slobode, dužan je da razloge evidentira u knjizi dežurstva, dok će policijski službenik iste razloge evidentirati u evidenciji lica lišenih slobode. Pored svega navedenog, nakon donošenja naredbe o sprovođenju istrage, ovlašćeno službeno lice može osumnjičenog da liši slobode samo uz saglasnost tužioca ili po njegovoj naredbi.

Nakon lišenja slobode osumnjičenog, potrebno je izvršiti njegovo testiranje na prisustvo alkohola ili drugih psihotropnih supstanci. Ukoliko testiranje bude pozitivno, od osumnjičenog je potrebno izuzeti krv, kao i urin, imajući u vidu različit period apsorpcije alkohola u krvi, odnosno urinu. Prema odredbi člana 174. ZKP RS, uzimanje krvi i druge ljekarske radnje koje se po pravilima medicinske nauke preduzimaju radi analize i utvrđivanja drugih važnih činjenica za krivični postupak, mogu se preduzeti i bez pristanka lica koje se pregleda, ako zbog toga ne bi nastupila kakva šteta po njegovo zdravlje. Takođe, preduzimanje tjelesnog pregleda osumnjičenog i druge radnje u vezi s tim naređuje sud, a tužilac ukoliko postoji opasnost od odgađanja. U situacijama kada tužilac izdaje navedenu naredbu, u istoj bi trebalo obrazložiti razloge hitnosti, s obzirom da ZKP RS preduzimanje ove radnje od strane tužioca predviđa kao izuzetak i to upravo u situaciji kada postoji opasnost od odgađanja.

Među radnje prvog zahvata svakako ulazi i utvrđivanje identiteta svih zatečenih lica na mjestu izvršenja krivičnog djela. Ukoliko je to neophodno, u pogledu lica zatečenih na licu mjesta, ovlašćeno službeno lice može primijeniti ovlašćenja iz člana 228. stav 1. ZKP RS. Naime, ove odredbe propisuju da ovlašćeno službeno lice ima pravo da lica zatečena na mjestu izvršenja krivičnog djela zadrži radi prikupljanja obavještenja, ako ta lica mogu dati obavještenja važna za krivični postupak i o tome je dužno da obavijesti tužioca. Zadržavanje tih lica na mjestu izvršenja krivičnog djela ne može trajati duže od šest časova. Pored utvrđivanja identiteta lica koja o događaju imaju neposredna saznanja, potrebno je utvrditi i identitet lica koja o događaju imaju posredna saznanja ili koja mogu svjedočiti o izgledu i/ili stanju žrtve nasilja u porodici.

Kada okolnosti konkretnog predmeta to zahtijevaju, potrebno je izvršiti i pretresanje stana, prostorija i lica, pri čemu su pravila za sprovođenje ove radnje dokazivanja regulisana u odredbama članova 115. do 128. ZKP RS. Isto tako, kada okolnosti to zahtijevaju, potrebno je izvršiti privremeno oduzimanje predmeta, što je radnja dokazivanja propisana odredbama članova 129. do 135. ZKP RS.

U vezi privremeno oduzetih predmeta, Vrhovni sud Republike Srpske je u odluci broj 11 0 K 019456 18 Kž od 18.04.2018. godine zauzeo stav po kome: *„Presuda nije zasnovana na nezakonitim dokazima kada nije izvršeno otvaranje privremeno oduzetih predmeta u smislu odredbe člana 135. ZKP RS i time nije počinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS jer su ti predmeti pojedinačno navedeni po vrsti, broju i kalibru municije, tako da otvaranje individualno određenih predmeta, ne propisuje odredba člana 135. ZKP RS.“*

Nakon utvrđivanja osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo i obavješćavanja tužioca, te preduzimanja navedenih prvih radnji dokazivanja, potrebno je saslušati svjedoke krivičnog djela. Pored saslušanja oštećenog krivičnim djelom, potrebno je saslušati i svjedoke koji o događaju imaju neposredna saznanja, a tako i svjedoke koji o događaju imaju posredna saznanja. U tom smislu, kada tužilac naredi ovlašćenom službenom licu da izvrši saslušanje svjedoka, daje mu uputstva na koje ga činjenice i okolnosti treba posebno saslušati, što

međutim ne isključuje obavezu i mogućnost ovlašćenog službenog lica da svjedoka sasluša i na druge okolnosti za čijim se razjašnjenjem ukaže potreba. Takođe, ovlašćeno službeno lice je dužno da postupi u skladu s uputstvima tužioca, ali i izvrši neophodne pripreme za saslušanje svjedoka. U postupku saslušanja svjedoka ovlašćeno službeno lice je dužno da svjedoka pouči o svim procesnim pravima koja svjedoku pripadaju, u skladu sa zakonom. Prilikom sprovođenja saslušanja svjedoka neophodno je uvažavati zdravstveno stanje svjedoka i saslušanje sprovesti na odgovarajući način koji neće pogoršati njegovo zdravstveno stanje. Pored navedenog, kada sasluša oštećenog krivičnim djelom, ovlašćeno službeno lice dužno je u prvom kontaktu obavijestiti žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa zakonom i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu.

Prikupljanje dokaza o izvršenom krivičnom djelu podrazumijeva i prikupljanje relevantne medicinske dokumentacije. U tom smislu, pored nalaza i mišljenja sačinjenih u zdravstvenim ustanovama nakon zadobijenih tjelesnih povreda, potrebno je prikupiti i medicinsku dokumentaciju koja se odnosi na dokazivanje postojanja psihološke traume. Takođe, već u ovoj fazi prikupljanja dokaza potrebno je pribaviti i zdravstvene kartone za oštećenog krivičnim djelom, što sve može poslužiti kao podloga za kasnije vještačenje. Isto tako, u svim situacijama kada je krivično djelo izvršeno na štetu djece ili u prisustvu djece, potrebno je pribaviti izvode iz matičnih knjiga rođenih za djecu, s obzirom da se na takav način dokazuje uzrast djece u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

U skladu s odredbom člana 142. stav 1. ZKP RS ispitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužilac ili ovlašćena službena lica. Kada tužilac naredi ovlašćenom službenom licu da ispita osumnjičenog, daje mu uputstva na koje ga činjenice i okolnosti treba posebno ispitati, što ne isključuje obavezu i mogućnost ovlašćenog službenog lica da osumnjičenog ispita i na druge okolnosti za čijim se razjašnjenjem ukaže potreba. Takođe, ovlašćeno službeno lice je dužno da postupi u skladu s uputstvima tužioca i izvrši neophodne pripreme za ispitivanje osumnjičenog. Pri tome, ukoliko osumnjičeni nije lišen slobode, istom se upućuje ili uručuje poziv za ispitivanje u kome se poučava o svim pravima koja osumnjičenom pripadaju. U postupku ispitivanja osumnjičenog, ovlašćeno službeno lice je dužno osumnjičenog poučiti o svim procesnim pravima koja osumnjičenom pripadaju, u skladu sa zakonom. Kada je u pitanju sam način ispitivanja osumnjičenog, odredba člana 142. stav 2. ZKP RS propisuje da ispitivanje treba vršiti tako da se u punoj mjeri poštuje ličnost osumnjičenog. Prilikom ispitivanja osumnjičenog ne smije se upotrijebiti sila, prijetnja, prevara, narkotici ili druga sredstva koja mogu uticati na slobodu odlučivanja i izražavanja volje prilikom davanja izjave ili priznanja. Pored navedenog, ako postoje objektivna saznanja da je zdravstveno stanje osumnjičenog narušeno, ispitivanje će se sprovesti na način koji neće pogoršati njegovo zdravstveno stanje. Prije podnošenja izvještaja o počinjenom krivičnom djelu, ovlašćena službena lica treba da pribave, i uz izvještaj nadležnom tužilaštvu dostave, i izvode iz kaznene, prekršajne, ali i operativne evidencije.

Pored obaveza koje se odnose na prikupljanje dokaza o izvršenom krivičnom djelu, ovlašćena službena lica imaju i druge obaveze koje su propisane odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. To se odnosi na obavezu sačinjavanja procjene rizika, te u zavisnosti od procijenjenog rizika, obavezu podnošenja prijedloga za izricanje hitne mjere zaštite. Iako prema odredbama ovog zakona tužilac nije ovlašćen za podnošenje ovog prijedloga, svakako nema smetnji da ovlašćena službena lica u tom pogledu konsultuju dežurnog tužioca. Tako je članom 12a. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana obaveza policijskih službenika da povodom svake prijave nasilja u porodici izvrše procjenu rizika, za koju se obično navodi da predstavlja praktičan alat za određivanje postojanja stvarnog i neposrednog rizika po bezbjednost žrtve. Pri tome, može se reći da je pravni osnov za navedeno rješenje odredba člana 51. Istanbulske konvencije kojom se reguliše obaveza država članica da izvrše procjenu rizika i da upravljaju rizikom. Prema tome, prilikom kontakta policije sa žrtvom koja je izložena

nasilju u porodici, glavni zadatak policije jeste da obezbijedi ličnu sigurnost žrtve. Način na koji će to uraditi zavisi od procjene rizika, odnosno od utvrđenog nivoa rizika od nastanka novog nasilja i mjera za zaštitu žrtve koje će se nakon toga preduzeti. Nakon procjene rizika slijedi faza upravljanja rizikom, odnosno primjena odgovarajućih mjera zaštite žrtve nasilja u porodici. Procjena rizika koju policija treba da vrši prilikom svake prijave nasilja u porodici predstavlja proces, a obrazac za procjenu rizika koji sadrži određena pitanja treba da posluži kao alat koji policijskom službeniku pomaže da utvrdi stvarni nivo rizika za žrtvu od novih radnji nasilja.

Na osnovu ovlašćenja iz istog člana Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, ministar unutrašnjih poslova Republike Srpske donio je Pravilnik o postupku i načinu sprovođenja procjene rizika, kojim je propisan postupak i način sprovođenja procjene rizika u slučaju prijave nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. U skladu sa odredbom člana 10. navedenog Pravilnika, ako procjena rizika ukazuje na neposrednu opasnost od nasilja, odnosno da postoji visok rizik od nastanka novog nasilja, a nadležni sud ne odredi pritvor osumnjičenom, nadležni policijski službenik podnosi nadležnom sudu u prekršajnom postupku prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite, koja se izriče u roku od 24 časa od prijema prijedloga, odnosno izvođenja učinioca nasilja u porodici pred sud.

Imajući u vidu da je, kako je već navedeno, ovlašćeno službeno lice dužno da obavijesti tužioca u što kraćem roku o vremenu i razlozima lišavanja slobode, te da nakon toga utvrdi sa tužiocem da li će lice lišeno slobode biti predato tužiocu, u situaciji kada se utvrdi da nisu ispunjeni uslovi za predlaganje pritvora, a procijenjeni rizik ukazuje na neposrednu opasnost od nasilja, odnosno da postoji visok rizik od nastanka novog nasilja, ovlašćeno službeno lice dužno je nadležnom sudu podnijeti prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite. Takođe, pored prijedloga za određivanje pritvora, u predmetima nasilja u porodici postoji značajna mogućnost veće primjene mjera zabrane iz člana 184. i 185. ZKP RS. Nakon postupanja u sprovođenju radnji dokazivanja, ovlašćeno službeno lice sačinjava izvještaj o počinjenom krivičnom djelu i počinocu i isti dostavlja tužiocu.

3.5. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage i obavješćavanje oštećenog

Prema odredbi člana 224. stav 2. ZKP RS, o sprovođenju istrage donosi se naredba. Istom odredbom propisan je i sadržaj naredbe o sprovođenju istrage. Naime, naredba o sprovođenju istrage sadrži podatke o osumnjičenom licu, zatim opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela, kao i zakonski naziv krivičnog djela sa navođenjem odredbe krivičnog zakona. Pored navedenog, naredba o sprovođenju istrage sadrži i okolnosti koje potvrđuju osnove sumnje da je izvršeno krivično djelo, te postojeće dokaze. Takođe, posebno je propisano da će u naredbi tužilac navesti koje okolnosti treba istražiti tokom istrage i koje radnje dokazivanja treba preduzeti tokom njenog trajanja. Pri tome, materijalni uslov za donošenje naredbe o sprovođenju istrage jeste postojanje osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo. Pojam osnova sumnje nije određen u ZKP RS, a pravna teorija osnove sumnje određuje kao oblik vjerovatnosti koji se zasniva na određenim okolnostima, koje opet ukazuju na određene mogućnosti postojanja krivičnog djela i nekog lica kao mogućeg izvršioca.

Podaci o osumnjičenom licu su podaci iz člana 143. stav 1. ZKP RS u kojem se navodi sledeće: „kada se osumnjičeni prvi put ispituje, biće upitan za ime i prezime, nadimak ako ga ima, ime i prezime roditelja, djevojačko prezime majke, gdje je rođen, gdje stanuje, dan, mjesec i godinu rođenja, koje je narodnosti i čiji je državljanin, jedinstveni matični broj građana državljana Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, čime se zanima, kakve su mu porodične prilike, da li je pismen, kakvu je školu završio, da li je, gdje i kada služio vojsku, odnosno ima li čin rezervnog vojnog starješine, vodi li se u vojnoj evidenciji i kod kojeg

organa nadležnog za poslove odbrane, da li je odlikovan, kakvog je imovinskog stanja, da li je, kada i zašto osuđivan, da li je i kada izrečenu kaznu izdržao, da li se protiv njega vodi postupak za neko drugo krivično djelo, a ako je maloljetan, ko mu je zakonski zastupnik.“. Ovi podaci se u naredbi o sprovođenju istrage navode u mjeri u kojoj su poznati u trenutku njenog donošenja.

Opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela predstavlja činjenično preciziranje događaja povodom kojeg se donosi naredba o sprovođenju istrage. Opis djela treba da sadrži navođenje vremena i mjesta izvršenja krivičnog djela, predmeta na kome je i sredstva kojim je izvršeno krivično djelo, opis svojstva člana porodice, te navođenje konkretnog oblika radnje izvršenja krivičnog djela. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici koje se osumnjičenom stavlja na teret (primjena nasilja, prijetnja da će napasti na život ili tijelo, drsko ili bezobzirno ponašanje uz opis eventualno prouzrokovanih posljedica poput tjelesne povrede ili drugih posljedica), kao i ostalih okolnosti koje preciznije određuju tok njegovog izvršenja, a iz kojih proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela. Imajući u vidu da se naredba o sprovođenju istrage donosi na samom početku istrage, ukoliko neke od ovih okolnosti nisu poznate u svim njihovim pojedinostima, dovoljno ih je okvirno navesti, odnosno navesti one činjenice i okolnosti koje su poznate u trenutku donošenja naredbe. U tom smislu, izreka naredbe o sprovođenju istrage svakako nije identična dispozitivu optužnice u smislu preciziranja svih okolnosti potrebnih da se krivično djelo što preciznije odredi, ali mora sadržavati u trenutku njenog donošenja poznati opis djela, kao događaja u prošlosti, a iz kojeg proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela. Nakon opisa djela, u naredbi se navodi zakonski naziv krivičnog djela sa navođenjem odredbe krivičnog zakona.

Poseban dio naredbe predstavlja navođenje, u trenutku njenog donošenja, pribavljenih dokaza i okolnosti koje potvrđuju osnove sumnje da je izvršeno krivično djelo. U ovom dijelu naredbe o sprovođenju istrage postojeći dokazi se mogu i na sumarni način analizirati u smislu da iz pribavljenih dokaza proizlazi postojanje osnova sumnje da je izvršilac učinio krivično djelo povodom kojeg se donosi naredba.

U posljednjem dijelu naredbe, potrebno je navesti koje okolnosti treba istražiti tokom istrage i koje radnje dokazivanja treba preduzeti. Izbor radnji dokazivanja zavisi od okolnosti svakog pojedinog predmeta, ali uvijek treba imati u vidu obilježja krivičnog djela i okolnosti koje je u tom smislu potrebno dokazati, kao i potencijalnu odbranu osumnjičenog. Pored toga, navođenje ovih okolnosti, te liste dokaznih radnji, može poslužiti i kao svojevrsan kontrolni alat za tužioca u daljem sprovođenju istrage. Naravno, tokom istrage može se ukazati potreba za utvrđivanjem i drugih okolnosti, te za preduzimanjem radnji dokazivanja koje se nisu imale u vidu prilikom donošenja naredbe o sprovođenju istrage, a što može proizaći i iz rezultata drugih radnji dokazivanja koje se preduzimaju tokom istrage.

Iako odredbe ZKP RS imperativno propisuju obavezu donošenja naredbe o sprovođenju istrage, u praksi se i dalje ponekad mogu sresti predmeti u kojima naredba o sprovođenju istrage nije donesena. S tim u vezi postavilo se pitanje zakonitosti preduzimanja radnji dokazivanja i ispitivanja osumnjičenog, kao i saslušanja svjedoka prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage. U pogledu ovog pitanja, Vrhovni sud Republike Srpske je u pravnom shvatanju od 5.12.2008. godine zauzeo stav po kome se takvi zapisnici „*mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku ako je prilikom uzimanja izjava od osumnjičenih postupljeno po članu 142. (tada važećeg ZKP RS, koje odgovaraju sada važećem članu 143. ZKP RS), odnosno po članu 150. (tada važećeg ZKP RS, koje odgovaraju sada važećem članu 151. ZKP RS) prilikom uzimanja izjava od svjedoka, pri čemu za zakonitost ovih dokaza nije od značaja činjenica da li su te izjave uzete prije donošenja formalne naredbe o sprovođenju istrage od strane tužioca*“.

Isti stav ponovljen je i u odluci Vrhovnog suda Republike Srpske broj 13 0 K 007418 23 Kž 4, prema kojoj: „za ocjenu zakonitosti iskaza osumnjičenog, odnosno svjedoka, relevantnim

se pokazuje okolnost da li je u konkretnom slučaju postupljeno po odredbama članova 142-145. ZKP RS (ispitivanje osumnjičenog), odnosno 144-156. ZKP RS (saslušanje svjedoka), pri čemu je za zakonitost ovih dokaza bez značaja činjenica da li su ti iskazi uzeti prije donošenja formalne naredbe o sprovođenju istrage od strane tužioca“.

Uputstvo o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica propisuje da će tužilac, nakon prijema pismenog obavještenja o počinjenom krivičnom djelu s pratećim spisima, u najkraćem mogućem roku donijeti naredbu o sprovođenju istrage ukoliko postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, pri čemu je propisano i da glavni tužilac vrši nadzor u cilju sprovođenja ove radnje. Dalje, odredba člana 224. stav 3. ZKP RS propisuje obavezu tužioca da istovremeno sa donošenjem naredbe o sprovođenju istrage obavijesti oštećenog o pokretanju istrage i pouči ga o pravima koja ima tokom istrage. Ova obaveza podrazumijeva da tužilac oštećenom dostavi obavještenje sa informacijom kada je, protiv koga i zbog kojeg krivičnog djela pokrenuta istraga, te sa poukom da tokom istrage ima pravo da:

- 1) podnese prijedlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i da predloži privremene mjere za njegovo obezbjeđenje;
- 2) ukaže na činjenice i predlaže dokaze koji su od važnosti za predmet dokazivanja;
- 3) angažuje punomoćnika iz reda advokata i
- 4) razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz, pri čemu se oštećenom može uskratiti pravo da razmatra spise i razgleda predmete ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage.

Uputstvo o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica propisuje i način postupanja tužioca kada u toku istrage pojedine radnje dokazivanja povjerava ovlašćenom službenom licu. U tom slučaju tužilac naredbom ili zahtjevom ovlašćenom službenom licu precizira koje je činjenice i dokaze potrebno prikupiti u cilju dokazivanja zakonskih obilježja konkretnog krivičnog djela i eventualno način sprovođenja tih radnji dokazivanja, o čemu ovlašćeno službeno lice sačinjava izvještaj. S druge strane, nakon donošenja naredbe o sprovođenju istrage, kada se radi o složenim istragama za krivična djela, potrebno je da tužilac sačini plan sprovođenja radnji dokazivanja i po potrebi formira istražni tim s agencijama za sprovođenje zakona. Planom sprovođenja radnji dokazivanja detaljno se razrađuju mjere i aktivnosti s dinamikom izvršenja pojedinih radnji dokazivanja i zaduženih nosilaca aktivnosti, kao i s rokovima izvršenja.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

Datum: _____ godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka b. u vezi sa članom 224. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21 - u daljem tekstu ZKP RS), donosim

N A R E D B U
o sprovođenju istrage

Protiv:

_____, sin _____ i _____, djevojački _____, rođen _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, JMBB _____, ostali podaci nepoznati.

Da je:

Dana 28.12.2022. godine, oko 22:30 časova, u _____, Ulica _____ broj _____, u porodičnoj kući, primjenom nasilja, te drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo i tjelesni integritet svoje vanbračne supruge, oštećene _____ na način da je, nakon kraće verbalne rasprave u toku koje joj je govorio da je kurva, fizički nasrnuo na oštećenu _____ i nanio joj tjelesne povrede u predjelu vrata, ruke i noge.

Čime je počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 64/17, 15/21 i 89/21 - u daljem tekstu KZ RS).

R a z l o z i:

Dana 10.01.2023. godine ovom tužilaštvu je od strane Policijske uprave _____, Policijska stanica _____ dostavljen izvještaj o preduzetim mjerama i radnjama _____ od _____ godine. U prilogu izvještaja dostavljeni su zapisnik o saslušanju svjedoka - oštećene, kao i zapisnik o ispitivanju osumnjičenog, kao i druga dokumentacija koja je sačinjena nakon prijema prijave o počinjenom predmetnom krivičnom djelu, koja je dostavljena u prilogu izvještaja navedene policijske stanice broj 13-01/2-230.2-4/23 od 4.01.2023. godine i to: _____. Analizom dostavljenih dokaza utvrđeno je postojanje osnova sumnje da je osumnjičeni _____ počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. KZ RS u mjestu, u vrijeme i na način opisan u dispozitivu ove naredbe.

U toku istrage potrebno je:

- ponovo saslušati oštećenu _____,
- za oštećenu pribaviti medicinsku dokumentaciju,
- narediti vještačenje tjelesnih povreda oštećene,
- pribaviti socijalnu anamnezu za porodicu osumnjičenog i oštećene,
- pribaviti izvod iz kaznene evidencije za osumnjičenog,
- preduzeti druge radnje dokazivanja za kojima se u toku istrage ukaže potreba.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

Datum: _____ godine.

Ime i prezime oštećenog lica: _____

Ulica i broj: _____

Grad: _____

PREDMET: Obavi jest oštećenom o pokretanju istrage

Na osnovu odredbe člana 46a. stav 1. tačka d. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 66/18, 91/17 i 15/21), obavještavam Vas da je dana _____ godine ovo tužilaštvo donijelo naredbu o sprovođenju istrage protiv osumnjičenog _____ zbog postojanja osnova sumnje da je počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske, izvršeno na Vašu štetu dana _____ godine.

O Vašim pravima tužilac Vas upoznaje dostavljanjem prepisa relevantne odredbe Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske:

"Prava oštećenog

Član 46a.

(1) Oštećeni ima pravo da:

- a) podnese prijedlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i da predloži privremene mjere za njegovo obezbjeđenje,
- b) ukaže na činjenice i predlaže dokaze koji su od važnosti za predmet dokazivanja,
- v) angažuje punomoćnika iz reda advokata,
- g) razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz.

(2) Oštećenom se može uskratiti pravo da razmatra spise i razgleda predmete ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage."

Okružni javni tužilac

3.6. Saslušanje oštećenog krivičnim djelom i svjedoka krivičnog djela

Redoslijed preduzimanja radnji dokazivanja tokom istrage zavisi od okolnosti svakog pojedinog slučaja i određuje ga tužilac. Kada se radi o predmetima nasilja u porodici, smatramo da bi tužilac, bez izuzetka, trebao saslušati oštećenog krivičnim djelom, bez obzira na činjenicu što je oštećeni redovno već saslušan od strane policijskih službenika nakon prijavljivanja krivičnog djela. U tom smislu, osnovna radnja dokazivanja koja se preduzima tokom istrage jeste saslušanje oštećenog lica. Pri tome, od kvalitetno uzete izjave od oštećenog lica u istrazi u velikoj mjeri zavisi sam ishod krivičnog postupka.

Tok saslušanja svjedoka uređen je članom 151. ZKP RS, dok je u članu 146. istog zakona uređen način pozivanja svjedoka. Kada je u pitanju krivično djelo iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske, s obzirom na obilježja ovog krivičnog djela i krug lica koja mogu biti njegovi izvršioci, odnosno prema kojima je ovo krivično djelo moguće izvršiti, važno je, u cilju zakonitosti radnje dokazivanja saslušanja svjedoka, prilikom saslušanja privilegovanih svjedoka iz člana 148. ZKP RS, ove svjedoke pravilno upozoriti da mogu odbiti svjedočenje, te navedeno upozorenje, kao i odgovor svjedoka unijeti u zapisnik. Naime, ZKP RS u članu 148. stav 2. propisuje da je organ koji vodi postupak dužan da lica iz člana 148. stav 1. ZKP RS (bračni i vanbračni supružnik osumnjičenog, odnosno optuženog; srodnici osumnjičenog, odnosno optuženog po krvi u pravoj liniji, srodnici u pobočnoj liniji do trećeg stepena zaključno, kao i srodnici po tazbini do drugog stepena zaključno, osim djeteta koje je neposredno oštećeno krivičnim djelom; usvojilac ili usvojenik osumnjičenog, odnosno optuženog) prije njihovog saslušanja ili čim sazna za njihov odnos prema osumnjičenom, upozori da ne moraju svjedočiti, a upozorenje i odgovor se unose u zapisnik. Posljedica propuštanja postupanja u skladu sa navedenim, naznačena je u stavu 4. istog člana, na način da je izričito propisano, da ako je kao svjedok saslušano lice koje može odbiti svjedočenje, a nije na to upozoreno ili se nije izričito odreklo tog prava ili to upozorenje i odricanje nije uneseno u zapisnik, na takvom iskazu se ne može zasnivati sudska odluka. U vezi sa pravom svjedoka da odbije svjedočenje, treba napomenuti da bračna, odnosno vanbračna zajednica treba da postoji u vrijeme kada svjedok daje iskaz, tako da bivši bračni drug osumnjičenog nije privilegovani svjedok. Ova okolnost se, dakle, procijenjuje u trenutku davanja iskaza. Takođe, srodstvo treba da postoji u vrijeme svjedočenja, bez obzira na to da li je nastalo prije ili poslije učinjenog krivičnog djela, dok mogućnost oslobođenja od dužnosti svjedočenja po osnovu tazbinskog srodstva prestaje razvodom braka.

Isti stav zauzeo je i Vrhovni sud Republike Srpske u odluci broj 13 0 K 003818 18 Kž od 13.11.2018. godine: *„Zapisnik iz istrage o saslušanju svjedoka, koja je bila u vanbračnoj zajednici sa optuženim i imala svojstvo privilegovanog svjedoka, a koja se odrekla prava da odbije svjedočenje pošto je na to prethodno propisno upozorena, može se na glavnom pretresu pročitati u njenom odsustvu ako je vanbračna zajednica u međuvremenu prestala da postoji. Prestankom vanbračne zajednice ona u vrijeme održavanja pretresa pred prvostepenim sudom više nije imala svojstvo privilegovanog svjedoka, zbog čega je taj zapisnik zakonit dokaz i na njemu se može zasnivati presuda.“*

U vezi s ovim pitanjem, Vrhovni sud Republike Srpske zauzeo je stav da poučavanje privilegovanog svjedoka o sadržini tog prava i posljedicama odbijanja svjedočenja ne predstavlja povredu prava na odbranu. Naime, kako je naveo ovaj sud u odluci broj 80 0 K 070897 17 Kvlz od 14.07.2017. godine: *„Suprotno navodima zahtjeva, ovaj sud nalazi da su nižestepeni sudovi pravilno primijenili odredbe procesnog zakona i da nisu povrijedili pravo osuđenog na odbranu. Prvostepeni sud je pravilno postupio kada je suprugu osuđenog, kao privilegovanog svjedoka, nakon što je izjavila da ne želi da svjedoči poučio o sadržini tog prava i posljedicama odbijanja svjedočenja. Ovo proizilazi iz pitanja i njenih odgovora koje je o tome dala sudu i sasvim je očigledno da ona nije*

*shvatila suštinu ovog zakonskog instituta, jer kada joj je sve detaljno objašnjeno ona je tada dala jasnu, određenu i nedvosmisleni izjavu da želi svjedočiti. Tok razgovora koji je zabilježen u spisu ne ostavlja mjesta sumnji da se radi o njenoj slobodnoj volji, niti upućuje na sumnju u pribavljanje dokaza na nezakonit način. Smisao upozorenja na pravo da se odbije svjedočenje nije u formalnom upozorenju svjedoka, već u tome da on shvati suštinu i posljedice koje to pravo ima i odbijanje proizvodi. **Zato kada sud uoči da svjedok nije razumio koji je domet toga prava i koje su posljedice odbijanja svjedočenja on je dužan da svjedoka pouči o svemu tome.** Kada tako postupi sud ne iznudaže iskaz svjedoka niti povređuje pravo osuđenog na odbranu.“*

Od oštećenog krivičnim djelom potrebno je uzeti što je moguće detaljniji iskaz. U tom smislu, u uvodu bi od oštećenog trebalo zatražiti da o sebi, odnosno o svojoj porodici, kao i o svom odnosu sa osumnjičenim ukratko iznese osnovne podatke. Uvodni dio iskaza trebao bi obuhvatiti osnovne podatke o tome gdje i sa kim oštećeni živi, osnovne podatke o članovima porodice, osnovne podatke o njegovom zaposlenju, o vremenu zasnivanja porodice ili porodične zajednice, kao i uopštene podatke o osumnjičenom i njegovom ponašanju tokom trajanja porodične zajednice. Nakon ovakvog uvoda, od oštećenog krivičnim djelom trebalo bi zatražiti da što detaljnije opiše događaj o kojem se vodi istraga, uključujući osnovne podatke o tome gdje se nalazio i šta je radio u vrijeme neposredno prije događaja, te da potom opiše hronologiju samog događaja povodom kojeg se vodi istraga. Takođe, u pogledu pojedinih radnji izvršenja krivičnog djela, od oštećenog je potrebno uzeti što je moguće detaljniji iskaz, sa što preciznijim opisom toka, te opisom svih okolnosti i načina izvršenja konkretnog krivičnog djela, opisom eventualnih povreda i vlastitih osjećanja, uz navođenje drugih okolnosti značajnih za konkretan predmet. Na primjer, ako se istraga vodi zbog krivičnog djela izvršenog primjenom fizičkog nasilja, onda je od oštećenog potrebno uzeti iskaz u kome će se izjasniti na koji način mu je oštećeni prišao, gdje je stajao, čime ga je, na koji način i kako udarao, koliko puta, po kojim dijelovima tijela, kako se osjećao, kakve povrede je zadobio, te kako se događaj okončao. Pored navedenog, oštećenog krivičnim djelom potrebno je saslušati i na okolnosti ranijih slučajeva fizičkog, psihičkog ili drugog nasilja, a naročito o tome da li je takve događaje prijavljivao, kada i kome, odnosno da li je o tome nekome pričao.

Pored saslušanja oštećenog krivičnim djelom, među osnovne radnje dokazivanja tokom istrage svakako dolazi i saslušanje neposrednih očevidaca izvršenja predmetnog krivičnog djela. Ako se tokom istrage utvrdi da su događaju prisustvovala i druga lica, takve svjedočke potrebno je saslušati na sve relevantne okolnosti predmetnog događaja, prvenstveno u pogledu onoga što su neposredno opazili, odnosno čuli. Iako se krivična djela nasilja u porodici najčešće događaju u zatvorenom krugu porodice, odnosno porodične zajednice, ponekad izvršenju takvih krivičnih djela prisustvuju i druga lica. Značaj njihovog saslušanja ogleda se, prije svega, u činjenici da je na taj način moguće prikupiti i druge dokaze, te tako omogućiti pozitivan ishod krivičnog postupka, nezavisno od činjenice što će oštećeni krivičnim djelom tokom postupka možda iskoristiti svoju privilegiju i uskratiti svjedočenje.

Takođe, pored saslušanja lica koja o događaju koji je predmet istrage imaju neposredna saznanja, u svojstvu svjedoka potrebno je saslušati i lica koja su oštećenog krivičnim djelom vidjela neposredno nakon njegovog izvršenja. I ova lica mogu pružiti podatke značajne za dokazivanje krivičnog djela tako što će svjedočiti o načinu na koji ih je oštećeni kontaktirao, kako je izgledao, kako mu je izgledala odjeća, da li su i kakve povrede na njemu uočili, te šta im je oštećeni u pogledu samog događaja ispričao.

Tokom istrage nužno je saslušati i lica kojima je oštećeni prenio šta se dogodilo. Naime, saslušanje ovih lica takođe može biti značajno u pogledu ocjene vjerodostojnosti iskaza oštećenog. Stoga je tokom istrage i ova lica potrebno saslušati na okolnosti onoga što im je oštećeni prenio (šta im je i kada oštećeni saopštio, da li im je pričao o detaljima i pojedinostima predmetnog događaja) i na taj način njihov iskaz dovesti u vezu sa iskazom oštećenog.

Prilikom planiranja radnji dokazivanja čije preduzimanje je neophodno tokom istrage, tužilac bi trebao razmotriti mogućnost da policijske službenike koji su povodom prijave predmetnog krivičnog djela prvi postupali po prijavi, takođe saslušaju u svojstvu svjedoka. I njihovi iskazi mogu biti od velikog značaja, jer oni takođe mogu svjedočiti o izgledu i stanju lica mjesta izvršenja krivičnog djela, ali i o izgledu, stanju i povredama oštećenog, te o drugim važnim okolnostima koje su neposredno zapazili. Pri tome, u praksi se događa da tužioci u optužnicama predlažu saslušanje u svojstvu svjedoka policijskih službenika koji su zaprimili prijavu oštećene, odnosno koji su prvi izašli na lice mjesta. Policijski službenici, nakon zaprimanja prijave, odnosno izlaska na lice mjesta, sačinjavaju službenu zabilješku u koju unose osnovne informacije o zaprimanju prijave, njihovom izlasku na lice mjesta, zatečenim licima, njihovom stanju i izgledu, te drugim bitnim okolnostima njihovog postupanja. U praksi se ovakve službene zabilješke prilažu uz optužnicu, odnosno predlaže se njihovo izvođenje kao dokaza tokom dokaznog postupka. Međutim, po pravilu, od trenutka sačinjavanja službene zabilješke do trenutka svjedočenja policijskih službenika pred sudom, moguće je da prođe i duži vremenski period, od godinu ili više dana. Policijski službenici ponekad se ne mogu sjetiti svih važnih detalja koje su zapazili i to zbog proteka vremena ili činjenice da su, u međuvremenu, bili na mnogo drugih sličnih intervencija. S tim u vezi, imajući u vidu da službena zabilješka ima veoma ograničenu dokaznu snagu, tužilac bi trebao razmotriti mogućnost da takve policijske službenike, koje namjerava pozvati pred sud kako bi svjedočili o važnim detaljima konkretnog krivičnog djela, tokom istrage saslušaju u svojstvu svjedoka, dok su im događaji o kojima trebaju svjedočiti još uvijek vremenski bliski. Na taj način, u slučaju da se tokom glavnog pretresa svjedoci ne mogu prisjetiti svih važnih detalja, moguće im je predočavati zapisnike iz istrage i na taj način potvrditi ranije dat iskaz. U kontekstu saslušanja ovlašćenih službenih lica, valja ukazati na odredbu člana 20. Uputstva o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica, koja propisuje da ako je ovlašćeno službeno lice pozvano od strane suda, a na prijedlog tužioca da u konkretnom krivičnom predmetu bude saslušano kao svjedok, dužno je da o tome obavijesti svog neposrednog rukovodioca i upozna se s dokumentacijom s kojom raspolaže u vezi s tim krivičnim predmetom, te kontaktira s nadležnim tužiocem radi razjašnjenja okolnosti na koje će biti saslušano.

Slično se odnosi i na službenike centara za socijalni rad. Naime, u predmetima nasilja u porodici, posebno u situacijama kada je krivično djelo izvršeno na štetu djeteta ili u prisustvu djeteta, službenici centra za socijalni rad koji postupaju u okviru mobilnih timova, jedni su od prvih službenih lica koji dolaze u kontakt sa oštećenim krivičnim djelom, i to neposredno nakon njegovog izvršenja. Iz tih razloga, iako službenici centra za socijalni rad o službenim radnjama koje preduzimaju takođe sačinjavaju službene zabilješke, i ova lica se mogu saslušati u svojstvu svjedoka. Tako ovi svjedoci takođe mogu iznositi saznanja o činjenicama koje su neposredno uočili na oštećenom krivičnim djelom (izgled, povrede, odjeća, doživljaj straha i slično), a u situacijama kada su i ranije postupali po prijavi nasilja u porodici, takođe mogu svjedočiti o posrednim saznanjima koja imaju u vezi tih događaja.

U pogledu zakonitosti radnje dokazivanja saslušanja svjedoka, u sudskoj praksi se relativno često sreću prigovori odbrane da zapisnici o saslušanju svjedoka ne sadrže postavljena pitanja. O zakonitosti tako sačinjenih zapisnika Vrhovni sud Republike Srpske je u odluci broj 11 0 K 019836 21 Kž 11 iznio stav prema kojem: *„Nije počinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačke z. ZKP RS koja se manifestuje u zasnivanju presude na dokazu na kome se ne može zasnivati sudska presuda u situaciji kada prilikom saslušanja svjedoka nisu postavljana pitanja radi provjeravanja, dopune i razrješenja predmetnog događaja, već su svjedoci dali svoj iskaz u vezi sa događajem, koji iskaz su bez primjedbe potpisali.“*

U tom pogledu značajno je i tumačenje Vrhovnog suda Republike Srpske u odluci broj 11 0 K 012872 21 Kž 18: *„Nadalje, iz sadržaja samog zapisnika o saslušanju svjedoka B., proizilazi da je na početku tog zapisnika na prvoj stranici konstatovano da je sastavljen u vezi krivičnog predmeta protiv osumnjičenog S.R. i drugih, zbog krivičnog djela ... Na toj prvoj stranici, kao i na ostalim*

stranicama se nalazi svojeručni potpis svjedoka B. (uz konstataciju na zadnjoj stranici da drugo nema šta izjaviti, da je sve što je izjavio tačno, da je izjavu spreman ponoviti i pred sudom, da zapisnik neće čitati, niti mu je potrebno da se pročita, da je slušao glasan diktat tužioca, da je sve tačno upisano kao što je rekao, da na zapisnik nema primjedbu i da će isti potpisati), iz čega proizilazi da je isti na početku ispitivanja upoznat sa predmetom svjedočenja, a takođe su na prvoj i drugoj stranici konstatovana opšta pitanja koja su postavljena ovom svjedoku i sva upozorenja i pouke koja su propisana odredbom člana 151. ZKP RS. Osim toga, odredba člana 151. ZKP RS propisuje tok saslušanja svjedoka i u stavu 7. navedene odredbe, odnosno propisano je da se poslije opštih pitanja, svjedok poziva da iznese sve što mu je o predmetu poznato, dok se pitanja mogu postavljati radi provjeravanja, dopune i razjašnjenja. Dakle, **sama činjenica da u zapisniku nije konstatovano da je svjedok pozvan da iznese sve što mu je o predmetu poznato, ne znači da je taj zapisnik nezakonit, jer je evidentno da je svjedok u tom zapisniku iznosio sve što mu je poznato.** Osim toga, odredbom člana 151. stav 7. ZKP RS nije propisano kao obaveza, već samo mogućnost, što je ostavljeno na procjenu ovlaštenom licu koje sasluša svjedoka, da istom postavlja pitanja ako je to potrebno radi provjeravanja, dopune i razjašnjenja. Odredba člana 63. ZKP RS se odnosi uopšteno na sadržaj zapisnika o preduzetim radnjama, dok upravo odredba člana 151. ZKP RS propisuje tok saslušanja svjedoka. **Navedeni način saslušanja svjedoka, bez postavljanja pitanja radi provjeravanja, dopune i razjašnjenja, posmatran u kontekstu citirane odredbe člana 151. stav 7 ZKP RS, nikako ne znači da je zbog toga zapisnik o saslušanju svjedoka B. (ali i zapisnici o saslušanju ostalih svjedoka iz istrage, na koje se žalbe pozivaju) nezakonit dokaz.** Svjedok B. (a i ostali svjedoci) su propisno upozoreni, te su zapisnici u svemu ostalom sačinjeni prema zakonskim odredbama o saslušanju svjedoka, u smislu člana 151. ZKP RS. Dakle, zapisnik o saslušanju svjedoka G. B. kao nijedan od zapisnika o saslušanju ostalih svjedoka iz istrage (kao sastavni dio iskaza datog na glavnom pretresu), koje je prvostepeni sud prihvatio i na njima zasnovao pobijanu presudu, nije pribavljen uz povrede koje imaju karakter bitne povrede odredaba krivičnog postupka u smislu člana 10. ZKP RS, niti imaju karakter bitne povrede iz člana 311. stav 2. ZKP RS. Pritom, ovaj sud naglašava da suprotno žalbenim navodima branioca optuženog R., **članom 10. stav 2. između ostalog je propisano da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim bitnim povredama ZKP RS, a ne na dokazima pribavljenim povredama zakona. Dakle, svaka povreda ZKP RS, ne znači da je neki dokaz pribavljen na nezakonit način, već samo ako je pribavljen bitnim povredama ZKP RS.**“

U pogledu saslušanja djece i maloljetnih lica, važno je podsjetiti na odredbe Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku¹¹, gdje je u članu 184. propisano da, pored ostalih krivičnih djela, za krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske sudija za maloljetnike ili sudija koji ima posebna znanja sudi i punoljetnim učiniocima kada se u krivičnom postupku kao oštećeni pojavljuje dijete i maloljetno lice. Istovremeno, članom 186. navedenog zakona propisan je način saslušanja djeteta. Naime, ako se kao svjedok sasluša dijete oštećeno krivičnim djelom iz člana 184. ovog zakona, saslušanje se može provesti najviše dva puta. Tužilac ili policijski službenik sasluša svjedoka putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, a bez prisustva tužioca ili policijskog službenika u prostoriji gdje se svjedok nalazi. Saslušanje djeteta se obavlja uz pomoć stručnog savjetnika ili drugog stručnog lica, na osnovu čijeg se mišljenja, kad to nije protivno interesima djeteta ili interesima vođenja krivičnog postupka, može odobriti i prisustvo roditelja u prostoriji gdje se svjedok nalazi. U tom smislu, važno je ukazati na potrebu pridržavanja načina saslušanja djeteta na propisani način, jer će se u suprotnom raditi o nezakonitom dokazu.

Kada je u pitanju broj saslušanja djeteta tokom istrage, važno je ukazati na stav Vrhovnog suda Republike Srpske iz odluke broj 11 0 K 022860 19 Kž prema kojem u obzir dolaze samo ona saslušanja koja su izvršena pred organima gonjenja (pred ovlašćenim službenim licem ili tužiocem), pa je zbog toga: „Prvostepeni sud počinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka g. ZKP RS (koja se ogleda u povredi prava na odbranu) kada je

¹¹ Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 13/10, 61/13 i 68/20.

odbio da se kao dokaz izvede saslušanje maloljetne oštećene kao svjedoka, pozivajući se na ograničenje iz člana 186. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, kojim je propisano da se dijete ili mlađi maloljetnik oštećen krivičnim djelom iz člana 184. tog zakona, može saslušati kao svjedok najviše dva puta, **kada maloljetna oštećena nije saslušana dva puta pred organima gonjenja (odnosno pred ovlaštenim službenim licem ili tužiocem) ili pred sudom, već je saslušana od strane socijalnih radnika Centra za socijalni rad i u MUP-u RS.**

O pitanju načina saslušanja maloljetnih oštećenih, Vrhovni sud Republike Srpske izjasnio se na način da saslušanje maloljetnih lica u istrazi vrši tužilac ili ovlašćeno službeno lice, a stručni savjetnik (psiholog, pedagog ili drugo stručno lice) samo pazi da je djetetu, odnosno, maloljetniku sve jasno i da se pitanja ne postavljaju na njima neprikladan način. Naime, kako je navedeno u odluci broj 11 0 K 026089 20 Kž 4: „U konkretnom slučaju, **saslušanje svjedoka svih oštećenih maloljetnih u istrazi, nije vršio ni tužilac, ni ovlašćeno službeno lice, već stručno lice-psiholog** zaposlen u Okružnom javnom tužilaštvu Banjaluka. **Sama činjenica da je prilikom njihovog saslušanja, bilo prisutno ovlašćeno službeno lice, u drugoj prostoriji, nikako ne znači da su ti zapisnici zakoniti dokazi, jer to službeno lice nije saslušavalo oštećene, već je to saslušanje vršila psiholog**, što je ovaj sud utvrdio kako uvidom u zapisnike o snimanju audiovizuelnim sredstvima, tako i neposrednim uvidom u CD, na kojima su audiovizuelno snimljena saslušanja maloljetnih lica. Osim toga, prilikom saslušanja oštećenih maloljetnih u prostorijama Okružnog javnog tužilaštva Banjaluka, konstatovano je da će saslušanje obaviti stručni savjetnik-psiholog, po uputstvima stručnog saradnika okružnog tužioca. Prilikom tih saslušanja nije bio prisutan tužilac, već ovlašćeno službeno lice i stručni saradnik tužioca, koja je postavila pojedina pitanja oštećenima, preko psihologa. U vezi sa navedenim, ovaj sud naglašava, da **ni stručni saradnik okružnog tužioca (kao ni stručni savjetnik-psiholog), nije ovlašćen da sasluša oštećena maloljetna lica, shodno članu 186. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima. Isto tako, ni činjenica da je ovlašćeno službeno lice dalo u pismenoj formi dvadesetak pitanja, koja je psiholog trebala postaviti maloljetnoj N.J., kao ni činjenica navedena u službenoj zabilješci stručne savjetnice broj 15/20 od 07.02.2020. godine, da ju je policijska inspektorica N.K. usmeno i pismeno upoznala sa pitanjima koja treba postaviti djevočići, nikako ne znači da je saslušanje obavilo ovlašćeno službeno lice. Dakle, saslušanje maloljetnih lica u istrazi vrši tužilac ili ovlašćeno službeno lice, a stručni savjetnik (psiholog, pedagog ili drugo stručno lice) samo pazi da je djetetu, odnosno, maloljetniku sve jasno i da se pitanja ne postavljaju na način neprikladan njima.**“

Takođe, isti stav zauzet je i u odluci Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 11 0 K 024819 21 Kž 4: „Ove svjedoke u istrazi nije saslušao tužilac niti ovlašćeno službeno lice, već stručno lice-psiholog, a njihovi iskazi su korišćeni na glavnom pretresu i na njima je zasnovana pobijana presuda. Ovo iz razloga jer je procesna stranka sa ovlašćenjima za saslušanje svjedoka u istrazi, shodno odredbi člana 43. i 146. ZKP RS jedino tužilac, a po njegovom ovlašćenju na osnovu člana 226. i 227. istog zakona i ovlašćena službena lica. Odredbom člana 186. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, propisano je da tužilac ili ovlašćeno službeno lice sasluša svjedoka putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, a bez prisustva tužioca ili ovlašćenog službenog lica u prostoriji gdje se svjedok nalazi, a da se saslušanje djeteta ili maloljetnika, po pravilu obavlja uz pomoć pedagoga, psihologa ili drugog stručnog lica. U konkretnom slučaju svjedoke je u posebnoj prostoriji saslušavao psiholog, a u drugoj prostoriji su bili prisutni ovlašćeno službeno lice i stručni saradnik tužilaštva. **Zakonodavac je jasan da tužilac ili ovlašćeno službeno lice sasluša svjedoka, a izraz „uz pomoć pedagoga, psihologa ili drugog stručnog lica“ ne znači da se te uloge mogu zamijeniti i saslušanje povjeriti ovim licima niti da je dovoljno da oni iz druge prostorije samo posmatraju i slušaju sam tok saslušanja. Pomoć pedagoga, psihologa ili drugog stručnog lica treba da se sastoji u otklanjanju i ublažavanju neprijatnosti samog ispitivanja, stvaranju opuštenosti i uobičajene atmosfere koja ublažava stresnost službenih prostorija, jezičkom i ponašanjem prilagođavanju i razjašnjavanju pitanja koja tužilac postavlja svakodnevnom govoru uzrasta i psihičkih svojstava saslušanog svjedoka, da ih svjedok razumije i u skladu sa tim daje odgovore ali i da dati odgovori budu objašnjeni i rastumačeni prema shvatanjima odraslih. Zato sama činjenica**

da je prilikom saslušanja u drugoj prostoriji bilo prisutno ovlašćeno službeno lice i stručni saradnik tužilaštva, ne znači da su ti zapisnici zakoniti dokazi, jer to službeno lice nije saslušavalo oštećenu i ostale maloljetne svjedoke, već je to saslušanje vršila psiholog. Zato kada je maloljetne oštećene i maloljetne svjedoke u istrazi saslušao psiholog, a ne tužilac ili ovlašćeno službeno lice, takvi zapisnici o njihovom saslušanju su nezakoniti dokazi na kojima se ne može zasnovati presuda. S obzirom da je prvostepeni sud na takvim zapisnicima zasnovao pobijanu presudu to je počinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS, kao što je žalba branioca optuženog osnovano ukazala.“

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____godine.

ULICA _____ BROJ _____

P O Z I V

SVJEDOKU RADI SASLUŠANJA U ISTRAZI

Na osnovu člana 146. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske" broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21), pozivate se kao svjedok od strane okružnog javnog tužioca Okružnog javnog tužilaštva Banjaluka, da dođete u prostorije Okružnog javnog tužilaštva u _____, Ulica _____, kancelarija broj _____ na dan _____ godine u _____ časova radi davanja iskaza u svojstvu svjedoka u predmetu broj _____.

Na osnovu člana 146. stav 5. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, ako se ne odazovete pozivu, a svoj izostanak ne opravdate, možete biti prinudno dovedeni ili kažnjeni novčanom kaznom do 5.000 KM.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____godine.

Z A P I S N I K
O SASLUŠANJU SVJEDOKA

Sastavljen dana _____ godine u prostorijama Okružnog javnog tužilaštva u _____, u krivičnom predmetu broj _____, protiv osumnjičenog _____ zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske, izvršenog dana _____ godine na štetu oštećene _____ iz _____.

PRISUTNI:

Okružni javni tužilac: _____

Svjedok: _____

Zapisničar: _____

Započeto u 11,00 časova.

Na osnovu člana 62. ZKP-a svjedoku se saopštava da će se o njenom saslušanju sačiniti zapisnik.

Na osnovu člana 151. stav 1. ZKP-a, svjedoku je predloženo da je dužna odgovore dati usmeno. Na osnovu člana 151. stav 2. Zakona o krivičnom postupku, svjedok se opominje da je dužna govoriti istinu, da ne smije ništa prećutati, te se upozorava da je davanje lažnog iskaza krivično djelo propisano članom 335. Krivičnog zakonika Republike Srpske, za koje djelo je propisana kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Na osnovu člana 151. stav 3. Zakona o krivičnom postupku svjedok o sebi daje sljedeće podatke:

Ime i prezime: _____

Nadimak: _____

Ime oca: _____

Ime majke: _____, djevojački _____

Datum Vašeg rođenja: _____ godine.

Mjesto rođenja: _____

Šta ste po zanimanju: _____

Tačna adresa mjesta boravka na koju ćete primati pisma: Ulica _____ broj _____, _____.

Odnos sa osumnjičenim: nesrodna.

U smislu člana 151. stav 3. ZKP-a, svjedok se upozorava da je dužna dok traje krivični postupak obavijestiti tužilaštvo i sud o svakoj promjeni adrese ili promjeni boravišta.

Na osnovu člana 143. ZKP svjedok se upozorava da je dužna odazvati se na svaki poziv tužilaštva i suda, a ukoliko nije u mogućnosti pristupiti da mora o razlozima nedolaska obavijestiti tužilaštvo i sud. Ukoliko ne postupi po ovom upozorenju da može biti kažnjen novčanom kaznom do 5.000 KM, da može biti i naređeno njegovo prinudno dovođenje, a troškove dovođenja da će sam snositi, da je dužan da svjedoči, a ako odbije da svjedoči da ga sud može kazniti novčanom kaznom do 30.000 KM.

Da li razumijete ove pouke?

Razumijem pouke.

Potpis svjedoka

Na osnovu člana 8. stav 1. i 2. ZKP-a, svjedok se obavještava da su u postupku u ravnopravnoj upotrebi službeni jezici Republike Srpske - jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda, a službena pisma su ćirilica i latinica. Da ima pravo služiti se

svojim jezikom ili jezikom suda koji razumije. Ukoliko ne razumije službeni jezik Republike Srpske i ukoliko želi koristiti svoj jezik, da će mu se obezbijediti usmeno prevođenje svega što iznosi ili što drugi iznosi, kao i isprava i drugog pisanog materijala.

Da li razumijete službeni jezik tužilaštva i na kojem pismu želite da se sačini zapisnik? Ukoliko ne razumijete, da li želite prevodioca?

Razumijem službene jezike tužilaštva i želim da se zapisnik sačini na latinici.

Potpis svjedoka

Na osnovu člana 149. ZKP-a, svjedok se poučava da ima pravo da ne odgovara na pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju, a da bi odgovorio i na ta pitanja da može tražiti imunitet. Ukoliko dobije imunitet da je dužan svjedočiti i da neće biti krivično gonjen, osim ako je dao lažan iskaz.

Imate pravo tražiti da Vam sud odredi savjetnika - advokata ukoliko nije u stanju sam kao svjedok štititi svoja prava.

U smislu člana 156. ZKP-a možete tražiti da budete saslušani u svojstvu zaštićenog svjedoka u skladu sa Zakonom o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku.

U smislu člana 148. ZKP-a, svjedok se obavještava da može odbiti svjedočenje ukoliko je bračni ili vanbračni supružnik osumnjičenog, odnosno optuženog, srodnik osumnjičenog, odnosno optuženog po krvi u pravoj liniji, srodnik u pobočnoj liniji do trećeg stepena zaključno, kao i srodnik po tazbini do drugog stepena zaključno i usvojilac ili usvojenik osumnjičenog, odnosno optuženog.

Okružni javni tužilac: Da li razumijete ove pouke?

Svjedok: Da, razumjela sam ove pouke i nije mi potrebna nikakva zaštita.

Potpis svjedoka

I Z J A V A S V J E D O K A:

Konstatuje se da je u službene prostorije Okružnog javnog tužilaštva u _____ pristupila svjedok _____.

Identitet svjedoka utvrđen na osnovu uvida u ličnu kartu broj _____ izdana od strane _____, dana _____ godine.

Pitanje: Vi ste dana 24.12.2019. godine dali izjavu policijskim službenicima Policijske stanice _____* na okolnost tjelesnih povreda koje ste zadobili dana _____ godine od strane _____, pa nam danas kažite da li ostajete kod te vaše izjave?

Odgovor: Da, ja se sjećam da sam dala izjavu policajcima iz _____ nakon što sam prijavila da me je _____ istukao. Ja sam njima tada ispričala ono što se dogodilo tog dana, te kod te svoje izjave ja u potpunosti ostajem.

Pitanje: Gdje i sa kim živite, čime bavite?

Odgovor: Živim u _____, u Ulici _____ broj _____. Živim sa svojim roditeljima i to ocem _____ i majkom _____. Zaposlena sam u frizerskom salonu _____ u _____.

Pitanje: Poznajete li _____?

Odgovor: Kao što sam rekla i u policiji, _____ sam upoznala prije deset godina. Nakon što sam ga upoznala, _____ i ja samo se počeli zabavljati. U vezi smo bili sve do prije četiri mjeseca kada smo se razišli. Od proljeća _____ godine _____ i ja smo zajedno živjeli u vanbračnoj zajednici. Živjeli smo u njegovoj kući, koja se nalazi u naselju _____ u opštini _____. U toj kući smo sami živjeli. _____ je inače automehaničar i u garaži njegove kuće se nalazi radionica u kojoj on radi.

Pitanje: Možete li nam ispričati šta se dogodilo dana _____ godine?

Odgovor: Kao što sam rekla i policiji, dana _____ godine, bilo je oko _____ sati, došla sam do kuće u naselju _____ koja se nalazi u Ulici _____. U toj kući tada je, a i danas živi _____, sa kojim sam ja prije tog dana skoro četiri godine živjela, s tim što negdje od ljeta _____ godine _____ i ja više ne živimo zajedno jer sam ja otišla od njega. Toga dana sam u _____ došla sa namjerom da uzmem svoju odjeću, pošto zadnja četiri mjeseca nisam živjela sa _____. Kada sam došla do kuće, ušla sam u dvorište i u dvorištu sam vidjela _____, pa sam mu nakon toga rekla da sam došla da uzmem svoje stvari, jer više ne živim sa njim. U tom trenutku mi je na mobilni telefon došla SMS poruka, nakon čega je _____ meni prišao i svojom rukom uzeo moj telefon koji sam ja držala u rukama. U tom trenutku stajali smo u dvorištu ispred kuće. Odmah nakon što mi je oduzeo telefon, _____ me je zatvorenom šakom nekoliko puta udario u glavu, ti udarci su bili po glavi, a najjači bol sam osjetila kada me je udario u predjelu nosa. Mislim da me je udarao desnom rukom, ništa mi u tom trenutku nije govorio, samo me je počeo udarati. Odmah potom _____ me je uhvatio jednom rukom za vrat i svojim nogama me udarao po mojim nogama, usljed čega sam zadobila podlive u predjelu potkoljenica. Udarao me je sa obe noge, po mojim nogama. Dok me je udarao, sve vrijeme me je jednom rukom držao za vrat, te se nisam dobro osjećala i nisam mogla da dišem. Tom prilikom _____ mi je zadao oko dvadesetak udaraca. Nakon toga _____ me je pustio, ja sam mu potom uputila više psovki, sad se ne mogu tačno sjetiti šta sam mu rekla. Takođe sam mu rekla da ću zvati policiju, a _____ mi je na to rekao da ima bombu i da će se riješiti i policije i mene, a govorio je i da će me ubiti. Ja sam pokušala da oduzmem telefon od _____ što mi on nije dozvoljavao. Kao što sam vam već rekla _____ i ja smo stajali u dvorištu i to pored garaže gdje on popravljao auta i stajali smo pored jednog automobila koji je bio na popravci. Na krovu tog automobila nalazio se tablet koji je _____ u jednom trenutku meni dao, a to je tablet koji sam ja prije toga kupila i poklonila mu. Kada mi je dao taj tablet, ja sam tablet bacila na tlo i tablet se tada polupao. Ovom događaju prisustvovao je i _____ komšija, koji je došao u dvorište i bio prisutan kada je _____ mene udarao. Ja sam od _____ tražila da pozove policiju, ali on to nije htio da uradi, sjećam se da je govorio da neće da pozove policiju. Ja sam kod sebe imala još jedan telefon i onda sam sa toga telefona pozvala jednog policajca koji se zove _____ a koga poznajem od ranije i tom _____ sam ispričala da me je _____ napao i zamolila ga da pošalje policiju. Ubrzo su nakon toga pred kuću došli četiri policajca. Nakon što sam ja pozvala tog policajca _____, moj bivši vanbračni partner _____ i taj njegov komšija _____ su otišli ispred kuće, ja nisam vidjela gdje su oni otišli, a _____ je odnio moj telefon koji je meni vratila policija nakon što su priveli _____.

Kao što sam i policajcima rekla nakon što smo _____ i ja prestali živjeti zajedno _____ je mene zvao na telefon, dolazio pred kuću mojih roditelja, slao mi SMS poruke, prijetio da će mi baciti bombu, uznemiravao je mene i moje roditelje, s tim što moram reći da u zadnjih mjesec dana _____ mene ne poziva niti mi šalje poruke, niti sam ja bila u kontaktu sa njim sve do ovog dana kada sam došla po svoje stvari.

Na kraju želim reći da ja molim da _____ odgovora zbog onog što mi je uradio, ja tražim njegovo krivično gonjenje i voljela bi da se on primjerno kazni, kako ne bi više ništa ponovo slično uradio. Takođe bih voljela da _____ dobije zabranu prilaska meni, jer se plašim da bi on to ponovo mogao uraditi.

Drugo što nemam da izjavim, slušala sam glasno diktiranje zapisnika, koji mi nije potrebno čitati, na isti ne stavljam primjedbe, pa ću zapisnik kao takav potpisati. Takođe nemam primjedbi na način vođenja razgovora sa okružnim javnim tužiocem.

Završeno u _____ časova

Zapisničar

Svjedok

Okružni javni tužilac

3.7. Mjere zaštite svjedoka

Mjere zaštite svjedoka predstavljaju neophodnost savremenih krivičnih postupaka i treba da osiguraju stvaranje bezbjednih uslova za svjedočenje, te da omoguće zaštitu pojedinih osjetljivih kategorija lica (zbog ličnih svojstava, prirode, vrste ili težine krivičnog djela, specifičnog odnosa svjedoka prema počiniocu ili zbog drugih ličnih okolnosti svjedoka). Samo onaj svjedok kome je odgovarajućim mjerama razvijen osjećaj lične sigurnosti i sigurnosti najbližih članova porodice, odnosno onaj svjedok – oštećeni koji neće biti izložen sekundarnoj viktimizaciji, može biti motivisan na saradnju sa organima krivičnog pravosuđa, dok se, s druge strane, neodrživim pokazao stav da je dužnost svjedoka da svjedoče apsolutna i neupitna, pa čak i u slučajevima kada rizikuju da i sami, zbog svog svjedočenja, postanu žrtve novih krivičnih djela.

Kada su u pitanju mjere zaštite, treba napomenuti da su pojedine osnovne mjere zaštite svjedoka regulisane i odredbama ZKP RS, dok su posebne procesne mjere zaštite regulisane posebnim Zakonom o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku¹², ali i Poslovníkom o primjeni mjera zaštite svjedoka, koji je je Vrhovni sud Republike Srpske donio na osnovu odredbe člana 25. Zakona o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku na opštoj sjednici 15.07.2013. godine. ZKP RS sadrži pojedine odredbe o osnovnoj zaštiti svjedoka, prije svega tokom glavnog pretresa. Ove odredbe sadrže pravila o načinu saslušanja svjedoka na glavnom pretresu, kao i posebna pravila dokazivanja. I jedna i druga grupa pravila u funkciji su zaštite interesa svjedoka. Tako ZKP RS u članu 282. predviđa opštu obavezu sudije, odnosno predsjednika vijeća, da zaštiti svjedoka od vrijeđanja, prijetnji i napada, pri čemu su propisane i mjere procesne prinude prema učesnicima u postupku koji krše ove odredbe. Takođe, u okviru opšteg ovlašćenja sudije, odnosno predsjednika vijeća da rukovodi glavnim pretresom, članom 277. propisana je i njihova obaveza da zaštite svjedoka od uznemiravanja i zbunjivanja, kao i da u odgovarajućoj mjeri kontrolišu način saslušanja svjedoka, ali i da odstupe od redoslijeda izvođenja dokaza propisanog zakonom, što predviđa član 255. (što može obuhvatiti i potrebu zaštite interesa svjedoka). Pored toga, ZKP RS članom 151. stav 6. izričito predviđa i mogućnost saslušanja svjedoka video-linkom. U funkciji zaštite interesa svjedoka je i odredba člana 251. o isključenju javnosti sa glavnog pretresa, s obzirom da razlog za isključenje javnosti može predstavljati i zaštita interesa svjedoka. Takođe, propisana su i posebna pravila o dokazivanju u slučajevima seksualnih delikata, što podrazumijeva da oštećenog krivičnim djelom nije dopušteno ispitivati o njegovom seksualnom životu prije i poslije izvršenog krivičnog djela.

Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku razlikuje tri grupe svjedoka prema kojima je moguće primijeniti mjere zaštite:

~ Prvu grupu predstavljaju ugroženi svjedoci. U pitanju su oni svjedoci čiji kvalitet svjedočenja može biti umanjen zbog njihovih ličnih svojstava ili bi, zbog postojanja takvih svojstava, svjedoci mogli biti izloženi traumatizaciji prilikom svjedočenja. Navedne karakteristike svjedoka mogu poticati od okolnosti koje su pratile izvršenje krivičnog djela (fizička ili psihička trauma izazvane izvršenjem djela), ali mogu postojati i nezavisno od njih (ozbiljni psihički poremećaji koji svjedoka čine osjetljivim, te dijete i maloljetnik nezavisno od drugih svojstava). Primjena mjera zaštite prema ovoj kategoriji svjedoka ima za cilj izbjegavanje emocionalne napetosti, kao i osiguravanje psihosocijalne i stručne pomoći. U predmetima nasilja u porodici najčešće će se raditi o ovoj kategoriji svjedoka.

~ Drugu grupu svjedoka predstavljaju svjedoci pod prijetnjom, kod kojih primjena mjera zaštite treba da osigura, prije svega, bezbjednost svjedoka prije, tokom i nakon svjedočenja. Pri tome, opasnost po bezbjednost svjedoka mora poticati od njegovog

¹² Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 48/03.

učesća u postupku i mora se manifestovati u prijetnjama, zastrašivanju ili sličnim radnjama.

~ Treća grupa svjedoka jesu zaštićeni svjedoci, koji na poseban način učestvuju u krivičnom postupku. Slično kao i kod prethodne kategorije svjedoka, primjena mjera zaštite prema ovoj kategoriji treba da obezbijedi bezbjednost svjedoka prije, tokom i nakon svjedočenja, samo što je takva opasnost po bezbjednost zaštićenog svjedoka još intenzivnija nego kod svjedoka pod prijetnjom. Prema tome, imajući u vidu zakonske uslove, moguće je da jedan svjedok istovremeno ima status jedne ili više navedenih kategorija svjedoka koji mogu uživati posebnu zaštitu.

Mjere zaštite svjedoka određuje sud na obrazložen prijedlog stranaka ili branioca. Zavisno od faze postupka, o prijedlogu odlučuje sudija za prethodni postupak, sudija za prethodno saslušanje, te sudija, odnosno predsjednik vijeća. Strana koja predlaže određivanje mjera zaštite trebala bi dostaviti i raspoloživu dokumentaciju kojom se potkrijepljuje postojanje razloga za određivanje mjera zaštite (medicinska dokumentacija, službene zabilješke, izjave svjedoka, izvještaji službenika za podršku i drugo). Kada se mjere zaštite predlažu tokom istrage, sudija za prethodni postupak, odnosno sudija za prethodno saslušanje odluku moraju donijeti u roku od 72 časa, pri čemu protiv rješenja nije dopuštena posebna žalba. Kada je u pitanju glavni pretres, prilikom pripreme za glavni pretres, sudija, odnosno predsjednik vijeća provjerava postoje li mjere zaštite određene u fazi istrage, kao i da li su mjere zaštite određene pred istim ili drugim sudom. U tom cilju, na statusnoj konferenciji potrebno je da sudija, odnosno predsjednik vijeća, od stranaka zatraže da se izjasne o ranije određenim mjerama zaštite, kao i da se izjasne o načinu saslušanja svjedoka kojima su ranije određene mjere zaštite, kako bi se glavni pretres mogao adekvatno planirati, te kako bi se postiglo da svjedoci na sud dolaze samo onda kada je predviđeno njihovo saslušanje. Takođe, stranke i branilac i tokom glavnog pretresa mogu predložiti određivanje mjera zaštite, ali i određivanje dodatnih mjera zaštite, kao i ukidanje prethodno određenih mjera. Tokom glavnog pretresa, predsjednik vijeća ili sudija, na ročištu koje je zatvoreno za javnost, saslušavaju stranke i branioca o predloženim mjerama, saslušavaju svjedoka za koga su predložene mjere i utvrđuju da li se svjedok slaže sa mjerama zaštite, kao i da li su neophodne dodatne mjere. Nakon što predsjednik vijeća ili sudija donese odluku o mjerama zaštite, otvoriće pretres za javnost, te dati obrazloženje o razlozima za isključenje javnosti i odlukama sa ročišta na kome je javnost bila isključena.

Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku predviđa više mjera zaštite koje je moguće primijeniti prema ugroženim svjedocima i svjedocima pod prijetnjom. Imajući u vidu da sve mjere zaštite nije opravdano primijenjivati na obje kategorije svjedoka, propisano je koje mjere su primjenjive samo na ugrožene svjedoke, a koje samo na svjedoke pod prijetnjom, dok se neke mjere zaštite mogu primijeniti na obje kategorije¹³. Mjere zaštite koje se mogu primijeniti samo na ugrožene svjedoke jesu obezbjeđenje psihološke, socijalne i stručne pomoći, te promjena načina saslušanja svjedoka.

Kada je u pitanju prva mjera, zakon samo uopšteno predviđa da tokom istrage tužilac, a nakon podizanja optužnice sud, osiguravaju da navedene vrste pomoći budu dostupne svjedocima. Kao što je navedeno, u mnogim pravosudnim institucijama u BiH formirana su odjeljenja za podršku svjedocima, koja su i zadužena za pružanje psihološke, organizacione i administrativne podrške svjedocima. Zakonske odredbe upućuju i da pružanje pomoći i podrške svjedocima obezbjeđuju centri za socijalni rad, koji u BiH nemaju kapacitete za takve aktivnosti.

Druga mjera zaštite predviđena za ugrožene svjedoke jeste promjena načina saslušanja. Cilj ove mjere jeste zaštita psihičkog stanja svjedoka (ukoliko postoji opasnost od

13 Poslovnik o primjeni mjera zaštite svjedoka u sudovima Republike Srpske, član 4.

uznemirenosti), te zaštita potpunosti i tačnosti njegovog iskaza (ukoliko postoji opasnost od zbunjenosti). Naime, u pojedinim slučajevima saslušanje za svjedoka može biti izuzetno neugodno, ponižavajuće ili traumatično, pri čemu i svjedoci mogu biti zbunjeni ili obeshrabreni formalnošću suda. U primjeni ove mjere potrebno je pronaći adekvatan balans između potrebe za zaštitom svjedoka od uznemiravanja ili zbunjivanja i prava na odbranu optuženog izraženog kroz mogućnost diskreditacije odgovora koje svjedok daje. Stoga je Zakonom o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku određena postupnost u njenoj primjeni i to kroz propisivanje obaveze sudije, odnosno predsjednika vijeća da kontrolišu način postavljanja pitanja, dok kao krajnja mogućnost dolazi u obzir postavljanje pitanja putem suda, pri čemu je za ovakav način saslušanja potrebna i saglasnost stranaka i branioca. U vezi sa ovom mjerom zaštite, ističe se da i kod posebno osjetljivih svjedoka dolazi u obzir mogućnost postavljanja tzv. sugestivnih pitanja, s tim što bi sud, uzimajući u obzir stepen osjetljivosti svjedoka i potrebu ostvarenja standarda pravičnog suđenja, imao mogućnost da zabrani takvo pitanje. Kako je navedeno u predmetu Evropskog suda za ljudska prava *Y. protiv Slovenije*, presuda od 28.05.2015. godine, stavovi 106-108.: „Sud smatra da unakrsno ispitivanje ne treba da se koristi kao sredstvo zastrašivanja ili ponižavanja svjedoka... Pošto direktno suočavanje između optuženih za krivična djela seksualnog nasilja i njihovih navodnih žrtava uključuje rizik daljeg traumatizovanja navodnih žrtvi, po mišljenju Suda lično unakrsno ispitivanje od strane optuženog treba da se vrši uz najoprezniju procjenu domaćih sudova, i što su pitanja intimnija, to više.“

Na obje kategorije svjedoka moguće je primijeniti četiri mjere zaštite. Prva od njih jeste izmjena redoslijeda izvođenja dokaza na glavnom pretresu. Primjena ove mjere podrazumijeva obavezu suda da adekvatno planira odvijanje glavnog pretresa, vodeći računa o interesima ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom, te osiguravajući da na sud dolaze samo onda kada je i planirano njihovo svjedočenje. Takođe, uključuje i ovlašćenje suda da odstupi od zakonskog redoslijeda izvođenja dokaza, ukoliko to zahtijevaju interesi ugroženih svjedoka ili svjedoka pod prijetnjom. Preostale tri mjere imaju zajedničku svrhu koja se ogleda u spriječavanju neposrednog kontakta optuženog sa svjedocima. To je moguće postići udaljavanjem optuženog, svjedočenjem putem video-linka, te čitanjem iskaza svjedoka iz istrage. Razlozi koji su rukovodili zakonodavca prilikom propisivanja ovih mjera zaštite jesu sprječavanje sekundarne viktimizacije, odnosno sprječavanje zastrašivanja svjedoka usljed neposrednog kontakta sa optuženim. Opravdana bojazan da će prisustvo optuženog negativno uticati na svjedoka može se zasnivati na procjeni stručnog osoblja za podršku svjedocima. Kod udaljavanja optuženog, kao mjera protivteže, a u cilju zaštite prava na pravično suđenje, propisano je da optuženi mora imati branioca koji je prisutan saslušanju (što mu omogućava da posmatra držanje svjedoka, njegovu odlučnost, nesigurnost, pokrete, intonaciju glasa i sl.). S druge strane, učešće optuženog u ovakvom načinu saslušanja ostvaruje se u dva modaliteta. Prvi način je praćenje svjedočenja putem video-linka (kada i sam optuženi ima mogućnost za neposredno posmatranje svjedoka).

Drugi način predstavlja bilježenje i čitanje iskaza optuženom (kada ima mogućnost konsultacija sa braniocem prije otpuštanja svjedoka). Kada je u pitanju saslušanje putem video-linka, ovakvim načinom saslušanja omogućava se da svjedok bude saslušan bez fizičke prisutnosti u sudnici, a da se time ni na koji način ne povrijedi pravo na odbranu. Primjena video-linka predstavlja najefikasniju mjeru kada je potrebno zaštititi ugrožene svjedoke koji su psihološki traumatizovani, bilo da trauma potiče od izvršenja krivičnog djela ili ličnih svojstava svjedoka. Naime, direktan kontakt i komunikacija uživo uzrokuje odbijanje svjedočenja, uzbuđenje i stres svjedoka koji daje iskaz i posredno utiče na kvalitet njegovog iskaza. Konačno, treću mjeru predstavlja mogućnost korišćenja iskaza svjedoka iz istrage. No, primjena ove mjere ima ozbiljne posljedice po pravo optuženog na pravično suđenje. Zbog toga, zakon zabranjuje zasnivanje osuđujuće presude isključivo na ovom dokazu. Navedeno rješenje u skladu je i sa tumačenjem Evropskog suda za ljudska prava, prema kojem su, u onim slučajevima gdje je osuda zasnovana (isključivo ili u odlučujućoj mjeri) na izjavama lica

koje optuženi nije mogao da ispita sam ili preko drugog lica, tokom istrage ili tokom glavnog pretresa, prava odbrane ograničena u mjeri koja je nespojiva sa garancijama koje pruža član 6. Evropske konvencije. Zbog navedenog, Zakon o zaštiti svjedoka propisuje i dodatne uslove za primjenu ove mjere (izlaganje svjedoka velikoj ličnoj opasnosti, odnosno značajnoj duševnoj boli), dok sudska praksa prihvatanje čitanja iskaza uslovljava vršenjem vještačenja u cilju utvrđivanja (ne)sposobnosti svjedoka da, s obzirom na fizičko i psihičko zdravlje, pristupi u sud i svjedoči, te utvrđivanja da li bi saslušanje u prisustvu optuženog imalo negativan uticaj na zdravstveno stanje svjedoka.

Domaći krivičnopravni sistem podrazumijeva da žrtva treba da kontaktira sa više različitih organa i da se više puta izjašnjava o događaju, što sve kod žrtve stvara osjećaj da državnim organima nedostaje fokus i volja za rješavanjem problema. Međutim, upravo sa ciljem stvaranja povjerenja, tužioci se trebaju u što ranijoj fazi postupka sastati sa oštećenom. Naime, oštećenu je neophodno jasno i precizno upoznati sa osnovnim informacijama o krivičnom postupku, pojasniti mogućnost podnošenja imovinsko-pravnog zahtjeva, dati pojašnjenja u vezi sa mehanizmima zaštite svjedoka, odnosno oštećenih tokom krivičnog postupka, te ukazati na mogućnost pružanja psihološke podrške. U tom smislu, u većini tužilaštava formirani su odjeli za podršku svjedocima, koji mogu pružiti značajnu pomoć tužiocima prilikom uzimanja iskaza od oštećene. Uobičajena uloga službenika za podršku svjedocima je da ocijeni psihičko stanje svjedoka u vrijeme istrage, da dâ svoje mišljenje tužilaštvu o tome je li svjedok sposoban za svjedočenje i da li su potrebne mjere zaštite i podrške, te da pruži psihološku podršku svjedoku za vrijeme istrage. Ono što treba prihvatiti kao pozitivnu praksu jeste slanje oštećenoj, uz poziv za svjedočenje, obrasca sa osnovnim informacijama o odjelu za podršku svjedocima, uz navođenje osnovnih informacija o podršci koju odjel pruža, te uz navođenje imena kontakt osoba kojima se oštećena može obratiti. Takođe, nema smetnji da odjel za podršku svjedocima kontaktira oštećenu prije njenog dolaska u tužilaštvo ili da obavi terensku posjetu kod žrtve, gdje će se razgovor voditi u žrtvi prijatnijoj atmosferi. Isto tako, u cilju kvalitetne pripreme za saslušanje oštećene, službenike odjela za podršku svjedocima treba upoznati sa konkretnim predmetom i osnovnim informacijama o oštećenoj.

Odjeljenje za podršku žrtava i svjedoka zaduženo je za pružanje psihološke, organizacione i administrativne podrške svjedocima. Kada dobiju poziv, svjedoci imaju na raspolaganju broj telefona koji mogu da koriste 24 časa dnevno, ukoliko imaju dodatnih pitanja ili bojazni. Osoblje objašnjava svjedoku proces davanja iskaza i razgovara s njim o psihološkim rizicima i dobrobitima davanja iskaza, ali ne ulazi u donošenje odluke da li žrtva, odnosno svjedok treba dati iskaz.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Adresa: _____

OBAVJEŠTENJE

Poštovani,

Ovim putem Vas obavještavamo da pri Okružnom javnom tužilaštvu u _____ djeluje Odjel za podršku svjedocima koji Vama, kao svjedoku, stoji na usluzi.

Odjel za podršku svjedocima obezbjeđuje psihološku podršku i pruža informacije za Vaše pojavljivanje pred Tužilaštvom.

Svjesni smo da pozivanje osobe u svojstvu svjedoka od strane okružnog javnog tužioca, može predstavljati stresnu situaciju i da se kod pojedinih osoba mogu pojaviti popratne reakcije uznemirenosti ili zbunjenosti. Uloga službenika ovog Odjela je da prepozna i otkloni, gdje je moguće, psihološke prepreke kod onih lica koji se pojavljuju u svojstvu svjedoka.

Svi svjedoci koji su pozvani na saslušanje od strane okružnog javnog tužioca imaju ravnopravan pristup uslugama ovog Odjela.

Odjel za podršku svjedocima možete kontaktirati na sljedeći način:

Telefon: _____

Putem e-mail adrese: _____

Instrukcija za nadoknadu troškova:

Po Uredbi o naknadi putnih troškova u krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 17/14), svjedoci čije je prebivalište izvan _____ imaju pravo na nadoknadu putnih troškova. Radi ostvarivanja istih, svjedoci treba da sa sobom ponesu ličnu kartu i karticu tekućeg računa.

Za svjedoke koji dolaze iz inostranstva potrebna je instrukcija iz banke na kojoj je navedeno ime klijenta, IBAN broj i SWIFT broj, ako na kartici tekućeg računa nema naznačenih podataka o IBAN I SWIFT broju.

3.8. Pribavljanje medicinske dokumentacije

Važan dio prikupljanja dokaza tokom istrage odnosi se i na medicinsku dokumentaciju oštećenog krivičnim djelom. Ovaj dio prikupljanja dokaza odnosi se i na situaciju kada se u konkretnom slučaju radi o primjeni fizičkog nasilja, ali i primjeni psihičkog nasilja. U tom smislu, tokom istrage nužno je pribaviti svu relevantnu medicinsku dokumentaciju koja je sačinjena o povredama fizičkog ili psihičkog integriteta oštećenog krivičnim djelom.

Kada su u pitanju povrede fizičkog integriteta, to uključuje pribavljanje prijave o ozljedi i nalaza i mišljenja sačinjenih najčešće u službama hitne medicinske pomoći (neposredno nakon izvršenja krivičnog djela) prilikom ukazivanja hitne ljekarske pomoći, a potom i pribavljanje dokumentacije sačinjene od strane onih zdravstvenih ustanova u koje je oštećeni krivičnim djelom potom upućen. Pored toga, tokom istrage nužno je razjasniti i da li je oštećeni krivičnim djelom upućivan na kontrolne ljekarske preglede, pa je u tom smislu neophodno pribaviti i nalaze i mišljenja o kontrolnim pregledima. Isto tako, nužno je pribaviti i zdravstveni karton kako bi se moglo utvrditi ranije zdravstveno stanje. Naime, da bi se ljekar specijalista sudske medicine mogao izjasniti o ukupnom djelovanju konkretnih povreda, tokom istrage nužno je pribaviti i ovu medicinsku dokumentaciju, a na osnovu nalaza i mišljenja zdravstvenih ustanova sačinjenih neposredno nakon izvršenja krivičnog djela, te nalaza i mišljenja sačinjenih prilikom izvršenih kontrolnih pregleda, vještak će moći dati mišljenje o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom djelovanju, s obzirom na njihovu prirodu ili posebne okolnosti slučaja, kao i mišljenje o tome kakvo djelovanje te povrede obično proizvode, a kakvo su u konkretnom slučaju proizvele, te čime su povrede izvršene i na koji način (kako to i propisuje odredba člana 173. stav 2. ZKP RS).

Isto važi i za prikupljanje dokaza medicinske prirode neophodnih za dokazivanje psihološke traume. Naime, nakon izvršenja krivičnog djela, odnosno nakon njegovog prijavljivanja, oštećeni krivičnim djelom se obično upućuje u relevantne ustanove (poput centara za mentalno zdravlje), pa je prije izdavanja naredbe za vještačenje potrebno pribaviti nalaze i mišljenja o ovim pregledima. Takođe, sa oštećenim krivičnim djelom, potrebno je razjasniti da li je u relevantnom periodu samoinicijativno odlazio na ljekarske preglede od strane psihologa ili drugih stručnjaka, pa je u tom pogledu potrebno pribaviti i ovu medicinsku dokumentaciju.

U pogledu medicinske dokumentacije, važno je podsjetiti na odredbu člana 289. ZKP RS da su za provjeru vjerodostojnosti pismena, zapisa ili fotografije potrebni originalno pismo, zapis ili fotografija, osim ako nije drugačije propisano ovim zakonom, a izuzetno može se koristiti kao dokaz i ovjerena kopija originala, kao i kopija koja je potvrđena kao neizmijenjena u odnosu na original.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____
Broj: _____
_____, _____ godine.

UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR
REPUBLIKE SRPSKE

PREDMET: oštećena _____ - dostavljanje dokumentacije, traži se

Ovo tužilaštvo u predmetu broj _____ sprovodi istragu zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. KZ RS koje je izvršeno dana _____ godine u _____, na štetu _____.

S tim u vezi molimo da za potrebe istrage ovom tužilaštvu dostavite original ili ovjerenu kopiju medicinske dokumentacije koja se odnosi na tjelesne povrede _____, kćeri _____, rođena _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____, JMB _____ i to nalaz i mišljenje Urgentnog centra UKC RS broj prokola _____ od _____ godine, kao i medicinsku dokumentaciju o eventualno izvršenim kontrolnim pregledima navedene pacijentice.

S poštovanjem,

Okružni javni tužilac

3.9. Vještačenja u predmetima nasilja u porodici

Procesna pravila o vještačenju, kao radnji dokazivanja, sadržana su u odredbama članova 160 – 168. ZKP RS i odnose se na pitanja kada se određuje vještačenje, ko je ovlašten za izdavanje naredbe za vještačenje, zatim pitanja koja se odnose na dužnosti vještaka i regulisanje slučajeva ko ne može biti vještak, te sam postupak vještačenja, uključujući pregledanje predmeta vještačenja i dostavljanje nalaza i mišljenja vještaka. Iskazi vještaka zaslužuju posebnu pažnju zbog njihove suštine i načina na koji se kroz njihov iskaz dolazi do relevantnih činjenica. Naime, ovdje određene činjenice utvrđuje vještak kroz svoje posebno znanje i primjenom naučnih metoda, a iz tih činjenica izvode se zaključci o onim činjenicama koje se u postupku utvrđuju i dokazuju.

U pogledu pitanja ko može biti vještak, značajno je ukazati na stav Vrhovnog suda Republike Srpske prema kojem nijedna procesna odredba ZKP RS ne propisuje da se za vještaka može odrediti samo lice koje je na listi stalnih sudskih vještaka. Naime, kako je navedeno u odluci ovog suda, broj: 11 0 K 024381 20 Kž 7: *„u vezi sa žalbenim prigovorima branioca optuženog o nezakonitosti dokaza na kojima je zasnovana pobijana presuda, koje je odbrana osporavala tokom postupka pred prvostepenim sudom, i sada iznosi u žalbi, a koji se odnose na tvrdnje da psiholog N.S. nije na listi sudskih vještaka, u pobijanoj presudi su dati valjani razlozi, i to da je nalaz dat na bazi stručnog znanja vještaka i da nijedna procesna odredba ZKP RS ne propisuje da se za vještaka može odrediti samo osoba koja je na listi stalnih sudskih vještaka.“* Isti stav zauzet je i u odluci ovog suda, broj: 11 0 K 009376 13 Kž 4 od 9.04.2013. godine: *„sama činjenica, da u vrijeme konkretnog vještačenja, psiholog N.S. nije bila na listi stalnih sudskih vještaka (što i ne zahtjeva odredba člana 160. ZKP RS, niti neka druga procesna odredba), ne dovodi u sumnju njenu stručnost.“*

U situaciji kada je vještačenje povjereno ustanovi, a u izradi nalaza i mišljenja je učestvovalo više vještaka, prema stavu Vrhovnog suda Republike Srpske ne postoji obaveza da svi vještaci koji su učestvovali u izradi nalaza i mišljenja, kao zajedničkog, moraju taj nalaz izložiti u uslovima neposrednosti. Naime, kako je navedeno u odluci, broj: 12 0K 005846 17 Kž 6 od 31.08.2017. godine: *„Naime, u konkretnom slučaju, u skladu sa odgovarajućom naredbom tužioca, vještačenje je povjereno dr Ž.K., a ne „JZU Zavod za ... RS“, kao ustanovi, u smislu odredbe člana 161. stav 2. ZKP RS. Nalaz i mišljenje vještak dr K. je izložio na glavnom pretresu, pa kako niti jedna procesna odredba ne propisuje obavezu da svi vještaci, koji su učestvovali u izradi nalaza i mišljenja, kao zajedničkog, moraju taj nalaz izložiti u uslovima neposrednosti, bez osnova su izneseni žalbeni argumenti kojima se, u okviru tvrdnje o povredi prava na odbranu i time bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav g) ZKP RS, ukazuje na navedene nedostatke nalaza i postupka njegovog izlaganja na glavnom pretresu.“*

Vrhovni sud Republike Srpske je u odluci, broj: 11 0 K 023231 19 Kž 6 od 18.02.2020. godine zauzeo stav i u pogledu pitanja kada je vještačenje povjereno ustanovi: *„Nadalje, prigovori iz žalbe, da su ta vještačenja, u skladu sa naredbom tužioca, povjerena ustanovi, JZU Zavodu za sudsku medicinu RS, B. L., a ne vještaku iz te ustanove, dr 3. O. „kao pojedincu“, koji je u potpisu nalaza i mišljenja i da su time ti dokazi nezakoniti, su bez osnova. Sva tri nalaza DNK vještačenja, broj: 11429/2018 od 12.9.2018. godine, broj: 11438/2018 od 18.9.2018. godine i broj: 11561/2018 od 14.11.2018. godine, sadrže memorandum ustanove kojoj je naredbom povjereno vještačenje, a to je JZU Zavodu za sudsku medicinu RS, B. L., zatim sadrže broj protokola Zavoda, kao ustanove za postupanje po navedenim naredbama, a u uvodnom dijelu nalaza, sadržano je pozivanje vještaka dr Z.O. na raniji nalaz Zavoda.“*

Isto tako, od značaja je stav ovog suda da nalazi i mišljenja ljekara, koji su dati na osnovu ljekarskih pregleda oštećenog ne predstavljaju vještačenje u smislu odredbi ZKP RS. U tom smislu, Vrhovni sud Republike Srpske u odluci, broj: 11 0 K 026089 20 Kž 4 zaključuje da: *„suprotno žalbenim prigovorima branioca optuženog, nalazi i mišljenja ljekara specijalista gine-*

kologije, nisu nezakoniti dokazi. Naime, ti nalazi i mišljenja nisu vještačenja u smislu odredbe člana 160. ZKP RS, jer nisu ni data na osnovu naredbe suda ili tužioca za vještačenje, već su data na osnovu ljekarskih pregleda oštećenih, koji su izvršili ljekari specijalisti ginekologije i oni predstavljaju medicinsku dokumentaciju za oštećene. Stoga, suprotno navodima iz žalbe, prvostepeni sud nije imao obavezu da poziva ljekare koji su sačinili te nalaze, niti je imao obavezu da traži saglasnost od stranaka i branio- ca za čitanje ovih nalaza, bez saslušanja ljekara koji su sačinili te nalaze, zbog čega su neosnovani žalbeni prigovori da je pobijana presuda zahvaćena bitnom povredom odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS. Odbrana je imala pravo i mogućnost, ukoliko je smatrala da je to potrebno, da predloži na pretresu pred prvostepenim sudom, njihovo saslušanje u svojstvu svjedoka, a nikako kao vještaka, što nije učinila.“

Međutim, iako imaju veliki značaj, treba naglasiti stav Vrhovnog suda Republike Srpske prema kojem je ocjena vjerodostojnosti iskaza svjedoka u nadležnosti suda, a ne vješ- taka. Naime, kako je naveo ovaj sud u odluci, broj: 14 0 K 004057 21 Kž 8: „u vezi sa dijelom zaključka neuropsihijatrijskog vještačenja u kojem se ističe da ni na jedan način oštećena nije ispo- ljavala tendenciju da izmišlja niti da uveličava predmetni događaj, ovaj sud naglašava da odgovor na to pitanje nije u domenu vještaka, već je to isključivo u nadležnosti suda, jer ocjena vjerodostojnosti nečijeg iskaza je u nadležnosti suda, a ne vještaka.“

Takođe, u pogledu pitanja ko može narediti vještačenje tokom glavnog pretresa, ali i pitanja o načinu obezbjeđenja prisustva vještaka na glavnom pretresu, treba ukazati na odlu- ku Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 71 0 K 298742 23 Kvlz u kojoj je zaključeno da: „sud je povrijedio pravo na odbranu optuženog kada je odbio ranije prihvaćeni prijedlog odbrane za provođenje dokaza sudskomedicinskim vještačenjem iz razloga što odbrana po nalogu suda nije obez- bjedila dolazak vještaka na glavni pretres, jer nakon potvrđivanja optužnice jedino je sud ovlašten da naredi vještačenje, (na prijedlog stranaka ili po sopstvenoj inicijativi) i dužan je da obezbijedi dolazak vještaka na glavni pretres, koristeći pri tome i mjere procesne prinude u slučaju neopravdanog izos- tanka ili neopravdanog odbijanja vještačenja.“

Od značaja je i stav Vrhovnog suda Republike Srpske iz odluke, broj: 15 0 K 002573 18 Kž od 16.08.2018. godine: „Naime, činjenica da je vještak dr Z.L., pri izradi svog nalaza koristila usluge psihologa na način da je optuženi uradio psihološki test (MMPI), u cilju utvrđivanja profila njegove ličnosti, ne čini vještačenje ovog vještaka nezakonitim, kako to pogrešno smatra žalba branioca, jer u procesu izrade psihijatrijske ekspertize vještaci psihijatri mogu da koriste usluge saradnika, prije svega psihologa. Osim toga, u konkretnom slučaju, ne radi se o kombinovanom psihijatrijsko-psihološkom vještačenju, niti je to traženo naredbom tužioca, već se radi o psihijatrijskom vještačenju, a vještak psihijatar je uslugu psihologa koristila samo za potrebe provođenja psihološkog testa, koja saradnja je dozvoljena i ne može se smatrati nezakonitim postupanjem, niti se psihijatrijsko vještačenje u pretežnoj mjeri zasniva na nalazu psihologa, već je samo navedeno „na MMPI-profilu, ličnosti skale se kreću u dozvoljenim okvirima, sa tendencom ka disimulaciji, što svjedoči o nastojanju ispitanika da sebe prikaže u ljepšem svjetlu.“

Kada su u pitanju predmeti nasilja u porodici, najčešće dolazi u obzir vještačenje tje- lesnih povreda oštećenog, kao i psihološko vještačenje oštećenog, te psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog. Odredbe o vještačenju tjelesnih povreda sadržane su u članu 173. ZKP RS a u skladu sa njima, vještačenje tjelesnih povreda vrši se, po pravilu, pregledom povrijeđenog, a ako to nije moguće ili nije potrebno, na osnovu medicinske dokumentacije ili drugih po- dataka u spisu. Takođe, zakon propisuje da će vještak, nakon što tačno opiše povrede, dati mišljenje, naročito o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom djelovanju s obzirom na njihovu prirodu ili posebne okolnosti slučaja, kakvo djelovanje te povrede obično proizvode, a kakvo su u konkretnom slučaju proizvele i čime su povrede izvršene i na koji način. U vezi sa ovim pitanje, treba ukazati na stav Vrhovnog suda Republike Srpske zauzet u odluci, broj: 14 0 K 002480 17 Kž 2 od 13.06.2017. godine: „Naime, odredbom člana 173. ZKP RS, propisano je da se vještačenje tjelesnih povreda vrši, po pravilu, pregledom povrijeđenog, a ako

to nije moguće ili nije potrebno - na osnovu medicinske dokumentacije ili drugih podataka u spisu. U konkretnom slučaju, iz sadržaja spisa predmeta, kao i iz iskaza vještaka dr. Golijana, proizilazi da pregled oštećene nije bio potreban, te da je vještačenje izvršeno na osnovu medicinske dokumentacije, koja kao materijalni dokaz, nije bila provedena na prvom glavnom pretresu pred prvostepenim sudom, na šta je ovaj sud ukazao u svom rješenju o ukidanju prve prvostepene presude. Na ponovnom suđenju na prijedlog tužioca, provedeni su ovi materijalni dokazi i suprotno žalbenim prigovorima, isti nisu nezakoniti dokazi.“

U pogledu naredbe za vještačenje tjelesnih povreda, nužno je ukazati na potrebu da se, pored uopštene formulacije da se vještak izjasni o vrsti i težini svake pojedine povrede, takođe izjasni o njihovom ukupnom djelovanju (s obzirom na njihovu prirodu ili posebne okolnosti slučaja), zatim kakvo djelovanje te povrede obično proizvode, a kakvo su u konkretnom slučaju proizvele i čime su povrede izvršene i na koji način. U naredbi za vještačenje, vještaku treba odrediti zadatak da se izjasni o konkretnom mehanizmu i načinu nastanka tjelesnih povreda koje oštećeni navodi u svom iskazu, jer se na taj način potkrepljuje iskaz oštećenog krivičnim djelom. To može uključivati zadatak da se vještak izjasni npr. o tome da li su povrede mogle nastati udarcima šakama, otvorenom ili zatvorenom pesnicom ili nekim drugim predmetom (zavisno od iskaza oštećenog krivičnim djelom i drugih dokaza), zatim po kojim dijelovima tijela su tačno povrede nanesene, ali i sa koliko udaraca, u kom položaju se nalazio oštećeni u vrijeme nanošenja povreda (stojeći, ležeći i sl.), te u kom položaju je bio u odnosu na napadača, ali i da se izjasni o intenzitetu udaraca, tj. da li se radi o udarcima jačeg, slabijeg ili srednjeg intenziteta.

Iako za postojanje krivičnog djela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske nije potrebno nastupanje posljedice u vidu povrede psihičkog integriteta, za razliku od ranijeg zakonskog rješenja, s obzirom da se radi o deliktu ugrožavanja, pa je za postojanje predmetnog krivičnog djela dovoljno i da je samo ugroženo spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice, sprovođenje psihološkog vještačenja u toku istrage ima veliki značaj. S jedne strane, kroz nalaz i mišljenje vještaka moguće je u značajnoj mjeri potkrijepiti iskaz oštećenog krivičnim djelom. S druge strane, za potrebe odmjerenja kazne svakako nije bez značaja kakva je posljedica nastupila u konkretnom slučaju. Naime, jednu od okolnosti od kojih zavisi visina konkretne kazne predstavlja i jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. Prema tome, zavisno od konkretne radnje izvršenja koja se osumnjičenom stavlja na teret naredbom o sprovođenju istrage, potrebno je narediti i psihološko vještačenje oštećenog. Pri tome, zadatak vještaka treba da obuhvati izjašnjenje o ličnosti oštećenog krivičnim djelom u psihološkom smislu, te da utvrditi da li je kritični događaj, koji je predmet istrage, kao i izloženost porodičnom nasilju (i u kojoj mjeri) ostavilo traga na ličnost oštećenog u psihološkom smislu, odnosno da li oštećeni ima traume kao posljedicu porodičnog nasilja, a ukoliko kod istog ne postoji trauma, potrebno je izjasniti se iz kojih razloga, te ukoliko se utvrdi postojanje traume usljed porodičnog nasilja, da li je takva trauma proizvela kakve posljedice na strukturu ličnosti, psihološku i fizičku sposobnost oštećenog i kako se one manifestuju, te da li su privremenog ili trajnog karaktera.

Kada okolnosti predmeta to zahtijevaju, tužilac bi tokom istrage trebao narediti i psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog. U članu 175. ZKP RS propisuje se da će se odrediti psihijatrijsko vještačenje u slučaju ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog, ili da je osumnjičeni učinio krivično djelo zbog zavisnosti od alkohola ili opojnih droga, ili da zbog duševnih smetnji nije sposoban da učestvuje u postupku. Nezavisno od pitanja uračunljivosti, primjena mjera bezbjednosti medicinskog karaktera nemoguća je bez odgovarajućeg vještačenja osumnjičenog. Na taj način moguće je dobiti niz podataka o strukturi ličnosti osumnjičenog, te prognozi njegovog budućeg ponašanja, što je sve nužno za primjenu odgovarajuće mjere bezbjednosti. Naredba za psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog treba da obuhvati izjašnjenje vještaka o stanju duševnog zdravlja osumnjičenog, te

o vrsti, prirodi, stepenu i trajnosti eventualnog psihičkog poremećaja ili duševnog oboljenja kod osumnjičenog, te davanje svog mišljenje o tome, ukoliko smatra da isti postoje. Ako pak vještak utvrdi postojanje eventualnog psihičkog poremećaja ili duševnog oboljenja osumnjičenog, potrebno je da se izjasni kakav je uticaj takvo duševno stanje imalo ili moglo imati i da li još uvijek ima uticaj na shvatanje i postupke osumnjičenog, kao i na okolnost da li je i u kojoj vezi poremećaj duševnog stanja postojao u vrijeme izvršenja krivičnog djela, te shodno tome naznačiti kakve su bile njegove mogućnosti shvatanja djela i mogućnosti upravljanja svojim postupcima u vrijeme izvršenja krivičnog djela, kao i da li je krivično djelo eventualno počinjeno pod odlučujućim djelovanjem zavisnosti od alkohola ili opojnih droga. U slučaju da vještak utvrdi da je osumnjičeni učinio krivično djelo u stanju neuračunljivosti potrebno je da se izjasni kakav vid psihijatrijskog liječenja osumnjičenog je neophodan.

Kada je u pitanju DNK vještačenje u predmetima nasilja u porodici, s obzirom da se ova krivična djela vrše u uskom porodičnom krugu, te da je identitet njihovih izvršilaca uglavnom nespornan, u ovoj vrsti predmeta DNK vještačenje najčešće nije neophodno potrebno za određivanje identiteta izvršioca krivičnog djela. Međutim, imajući u vidu član 178. ZKP RS, pored situacije kada je to neophodno potrebno za određivanje identiteta, DNK vještačenje može se odrediti i u situaciji kada je potrebno utvrditi da li tragovi materija koji su otkriveni (najčešće sa predmeta pronađenih prilikom vršenja uviđaja) potiču od osumnjičenog ili oštećenog.

Pravila po kojima se vrši DNK vještačenje regulisana su odredbama čl. 176-180. ZKP RS. U cilju uzimanja nespornih uzoraka biološkog porijekla osumnjičenog ili oštećenog, nužno je sudu podnijeti prijedlog za uzimanje uzoraka biološkog porijekla – brisa bukalne sluznice od osumnjičenog ili oštećenog. Naredbu za uzimanje brisa bukalne sluznice izdaje sud, na prijedlog tužioca, a sama naredba se izvršava u skladu sa Pravilnikom o načinu prikupljanja, pakovanja i transportovanja DNK uzoraka¹⁴. O uzimanju nespornog uzorka brisa bukalne sluznice sačinjava se zapisnik. Samom naredbom za DNK vještačenje potrebno je definisati zadatak vještačenja i to da se izvrši upoređivanjem spornih i nespornih DNK profila i tako utvrdi da li na predmetima dostavljenim na vještačenje ima tragova koji potiču od osumnjičenog ili oštećenog.

Vještačenje prisustva alkohola i stepena alkoholisanosti ima veliki značaj, s obzirom da je jedino na taj način moguće sa potpunom izvjesnošću utvrditi da li je osumnjičeni u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio u stanju alkoholisanosti, kao i utvrditi koncentraciju alkohola u organizmu. Pored primjene instituta neuračunljivosti, utvrđivanje prisustva alkohola, te stepena alkoholisanosti ima značaj i u pogledu eventualne primjene mjere bezbjednosti obaveznog liječenja od zavisnosti. Naime, prema odredbi člana 76. Krivičnog zakonika Republike Srpske ova mjera bezbjednosti može se izreći učiniocu koji je krivično djelo učinio pod odlučujućim djelovanjem zavisnosti od alkohola ili opojnih droga, ako postoji opasnost da će zbog te zavisnosti i ubuduće činiti krivična djela. Iz navedenih razloga, radi pravilnog utvrđivanja ovih činjenica vještačenje prisustva alkohola i stepena alkoholisanosti pokazuje se kao nužna radnja u svim onim situacijama kada okolnosti predmeta ukazuju da je izvršenje krivičnog djela povezano sa zloupotrebom alkohola. Naime, ovo vještačenje, uz sprovođenje odgovarajućih psihijatrijskih intervju, može poslužiti vještaku - neuropsihijatru prilikom davanja nalaza i mišljenja o strukturi ličnosti osumnjičenog, te prognozi njegovog budućeg ponašanja. Isto se odnosi i na zloupotrebu opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci. U cilju sprovođenja ovog vještačenja od osumnjičenog je potrebno izuzeti krv, kao i urin imajući u vidu različit period apsorpcije alkohola, a samim vještačenjem potrebno je utvrditi krvnu grupu, eventualno prisustvo alkohola i stepena alkoholisanosti u izuzetim tjelesnim tečnostima osumnjičenog, kako iz nesporne tečne krvi, tako i urina.

14 Službeni glasnik Republike Srpske, broj 61/13.

S tim u vezi, Vrhovni sud Republike Srpske zauzeo je stav u odluci, broj: 11 0 K 023231 19 Kž 6 od 18.02.2020. godine, prema kojem se navedene odredbe odnose samo na osumnjičenog, odnosno optuženog: „*Izneseni prigovori nisu osnovani, jer donošenje naredbe suda, ili tužioca ako postoji opasnost od odlaganja, u smislu člana 174. stav 3. ZKP RS, za preduzimanje tjelesnog pregleda i druge radnje u vezi sa tim, što obuhvata i uzimanje uzorka bukalnog brisa iz usne duplje za DNK vještačenje, odnosi se samo na osumnjičenog, odnosno optuženog.*“

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 161. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 91/17 i 66/18 - u daljem tekstu: ZKP RS), izdajem

N A R E D B U

1. U krivičnom postupku protiv osumnjičenog _____, zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske, izvršenog na štetu oštećene _____, izvršiće se vještačenje tjelesnih povreda oštećene _____, koje povrede je zadobila dana _____ godine.

2. Vještačenje će izvršiti jedno ili više stručnih lica koje odredi JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske na osnovu medicinske dokumentacije i drugih dokaza u spisu predmeta, a po potrebi i na osnovu neposrednog pregleda oštećenog, o čemu će sačiniti pisani nalaz i mišljenje.

3. Prilikom vještačenja potrebno je tačno opisati povrede, dati mišljenje o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom djelovanju, s obzirom na njihovu prirodu ili posebne okolnosti slučaja, kakvo djelovanje te povrede obično proizvode, a kakvo su u konkretnom slučaju proizvele, te se izjasniti o mehanizmu i načinu nastanka povreda. Posebno je potrebno da se vještak izjasni da li su povrede mogle nastati udarcima šakama (otvorenom ili zatvorenom pesnicom) u glavu i nogama po drugim dijelovima tijela, sa koliko udaraca su nanesene povrede, u kom položaju je bila oštećena u vrijeme nanošenja povreda (stojeći, ležeći i sl.), te u kom položaju je bila u odnosu na napadača, te da se izjasni o intenzitetu udaraca, tj. da li se radi o udarcima jačeg, slabijeg ili srednjeg intenziteta, kao i da se vještak izjasni da li su povrede nanesene u vitalni organ. Takođe je potrebno da se vještak izjasni da li je nanesenim povredama doveden u opasnost život oštećene ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njenog tijela ili koji važan organ ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad oštećene ili trajno i teško narušenje njenog zdravlja ili unakaženost.

4. Vještak je dužan nalaz dati detaljno, savjesno i u skladu s pravilima struke, po svom najboljem znanju i iskustvu.

5. Davanje lažnog nalaza i mišljenja predstavlja krivično djelo predviđeno članom 335. Krivičnog zakonika Republike Srpske.

6. S obzirom da se vještačenje povjerava stručnoj ustanovi, ista se u smislu odredbe člana 167. ZKP RS, upozorava da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati lice koje ne može biti saslušano kao svjedok, u smislu odredbe člana 147. ZKP RS ili lice koje je oslobođeno dužnosti svjedočenja, a u smislu odredbe člana 148. ZKP RS, kao ni lice prema kojem je krivično djelo učinjeno ili lice za koje postoje razlozi za izuzeće od vještačenja predviđenim Zakonom o krivičnom postupku.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 161. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21 - u daljem tekstu: ZKP RS), izdajem

N A R E D B U

1. Izvršiće se psihološko vještačenje oštećene _____, kći _____ i _____, rođena _____ godine u mjestu _____, opština _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, u istrazi ovog tužilaštva koja se sprovodi protiv osumnjičenog _____, sin _____ i _____, rođen _____ godine, zbog postojanja osnova sumnje da je počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske u vrijeme, u mjestu i na način opisan u naredbi o sprovođenju istrage Okružnog javnog tužilaštva u _____ broj _____ od _____ godine.

2. Vještačenje iz tačke 1. ove naredbe povjerava se stalnom sudskom vještaku prof. dr _____, doktoru psiholoških nauka, vještaku psihološke struke.

3. Vještak će dati nalaz i mišljenje na osnovu neposrednog pregleda oštećene _____, odnosno obavljanja intervjua, sprovođenja testova ličnosti, te drugih naučnih i stručnih metoda koje ocjene potrebnim, kao i na osnovu izvršenog uvida u krivični predmet Okružnog javnog tužilaštva u _____ broj _____, sa zadatkom da se izjasni o ličnosti oštećene u psihološkom smislu, te će utvrditi da li je kritični događaj, koji je predmet istrage ovog tužilaštva, kao i izloženost porodičnom nasilju i u kojoj mjeri ostavilo traga na ličnost oštećene u psihološkom smislu, odnosno da li oštećena ima traume kao posljedicu porodičnog nasilja, a ukoliko kod iste ne postoji trauma, potrebno je izjasniti se iz kojih razloga, te ukoliko se utvrdi postojanje traume usljed porodičnog nasilja, da li je takva trauma proizvela kakve posljedice na strukturu ličnosti, psihološku i fizičku sposobnost oštećene i kako se one manifestuju, te da li su privremenog ili trajnog karaktera.

4. Vještaku se dostavlja naredba sa kompletnim spisom.

5. Vještak se upozorava da davanje lažnog nalaza i mišljenja predstavlja krivično djelo.

6. Vještak se u smislu odredbe člana 163. ZKP RS upozorava da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati ukoliko u smislu odredbe člana 147. ZKP RS, ne može biti saslušan u svojstvu svjedoka ili ukoliko spada u krug lica koja su u smislu odredbe člana 148. ZKP RS oslobođena dužnosti svjedočenja, te da ne može izvršiti vještačenja ukoliko postoje razlozi za izuzeće navedeni u članu 42. ZKP RS.

7. Vještak je dužan svoj nalaz i mišljenje dati u skladu sa pravilima nauke i vještine, te ga u pismenom obliku dostaviti ovom tužilaštvu.

8. Troškove vještačenja snosiće Okružno javno tužilaštvo u _____ na osnovu ispostavljenog računa od strane vještaka.

9. Imajući u vidu da se osumnjičeni nalazi u pritvoru molimo za hitnost u postupanju.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ . godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d) i člana 161. stav 1. u vezi sa članom 175. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, izdajem

N A R E D B U

1. Provede se psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog _____, sin _____ i _____, rođen _____ . godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, JMB _____, zbog postojanja osnova sumnje da je počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske, na način opisan u naredbi o sprovođenju istrage Okružnog javnog tužilaštva u _____ broj _____ od _____ godine.

2. Vještačenje iz tačke 1. ove naredbe povjerava se stalnom sudskom vještaku medicinske struke iz oblasti forenzičke psihijatrije prof. dr sc. med. _____, specijalisti psihijatrije, subspecijalisti sudske psihijatrije.

3. Vještak će se izjasniti o stanju duševnog zdravlja osumnjičenog, te o vrsti, prirodi, stepenu i trajnosti eventualnog psihičkog poremećaja ili duševnog oboljenja kod osumnjičenog, ukoliko smatra da isti postoje, te dati svoje mišljenje o tome, pa ukoliko utvrdi postojanje eventualnog psihičkog poremećaja ili duševnog oboljenja, potrebno je da se izjasni kakav je uticaj takvo duševno stanje imalo ili moglo imati i da li još uvijek ima uticaj na shvatanje i postupke osumnjičenog, kao i na okolnost da li je i u kojoj vezi poremećaj duševnog stanja postojao u vrijeme izvršenja krivičnog djela, te shodno tome naznačiti kakve su bile njegove mogućnosti shvatanja djela i mogućnosti upravljanja svojim postupcima dana _____ godine, kada je djelo počinjeno, a shodno naredbi o sprovođenju istrage ovog tužilaštva od _____ godine, kao i da li je krivično djelo eventualno počinjeno pod odlučujućim djelovanjem zavisnosti od alkohola ili opojnih droga.

4. Ukoliko vještak na osnovu obavljenog intervjua sa osumnjičenim utvrdi da je osumnjičeni učinio krivično djelo u stanju neuračunljivosti, radi daljeg postupanja u ovom krivičnom predmetu, potrebno je da se izjasni kakav vid psihijatrijskog liječenja osumnjičenog je neophodan.

5. Vještačenje će se izvršiti na osnovu uvida u cjelokupan spis _____, kao i na osnovu medicinske dokumentacije sadržane u spisu _____ i neposrednim pregledom osumnjičenog.

6. Vještaku se dostavlja naredba sa kompletnim spisom.

7. Vještak se upozorava da davanje lažnog nalaza i mišljenja predstavlja krivično djelo.

8. Vještak se u smislu odredbe člana 163. ZKP RS upozorava da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati ukoliko u smislu odredbe člana 147. ZKP RS ne može biti saslušan u svojstvu svjedoka ili ukoliko spada u krug lica koja su u smislu odredbe člana 148. ZKP RS oslobođena dužnosti svjedočenja, te da ne može izvršiti vještačenja ukoliko postoje razlozi za izuzeće navedeni u članu 42. ZKP RS.

9. Vještak je dužan svoj nalaz i mišljenje dati u skladu sa pravilima nauke i vještine, te ga u pismenom obliku dostaviti ovom tužilaštvu.

10. Troškove vještačenja snosiće Okružno javno tužilaštvo u _____ na osnovu cjenovnika o nagradi i naknadi za rad vještaka RS, a na osnovu ispostavljenog računa od strane vještaka.

11. Imajući u vidu da se osumnjičeni nalazi u pritvoru molimo za hitnost u postupanju.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

OSNOVNI SUD U _____

P R I J E D L O G

za izdavanje naredbe za uzimanje brisa bukalne sluznice

Ovo tužilaštvo u predmetu broj _____ sprovodi istragu protiv osumnjičenog _____, sin _____, rođen _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, JMB _____, zbog postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. Krivičnog zakonika Republike Srpske na način da je dana _____ godine, oko _____ časa, u mjestu _____, opština _____, ispred porodične kuće, ispred ulaza u garažu, primjenom nasilja ugrozio tjelesni integritet svoje bivše supruge oštećene _____, na način da je sa leđa prišao oštećenoj _____, potom je uхватио za kosu i povukao, te oborio na zemlju, nakon čega je oštećenoj zadao više udaraca rukama, nogama i povodcem za pse po glavi i drugim dijelovima tijela, nakon čega je, u jednom trenutku, iz porodične kuće izašla njegova maloljetna kći _____, rođena _____ godine, koja mu je rekla da pusti njenu majku _____, nakon čega je nastavio udarati oštećenu _____ po svim dijelovima tijela, usljed čega je oštećenoj nanio tjelesne povrede i time doveo do povrede fizičkog integriteta člana svoje porodice.

Dana _____ godine, prilikom vršenja uviđaja od strane ovlaštenih službenih lica PU _____, na licu mjesta izuzet je povodac za psa u obliku pletenice, crne boje, dužine 120 cm i prečnika 3 cm, koji predmet je na osnovu prijedloga za deponovanje predmeta Policijske stanice _____ broj _____ od _____ godine predan Osnovnom sudu u _____ o čemu je Osnovni sud u _____ donio naredbu o deponovanju predmeta broj _____ od _____ godine, kojom je naredio da će se navedeni predmet deponovati u Policijskoj stanici _____. Kako je sa navedenog traga neophodno utvrditi DNK profil, te potom isti komparirati sa DNK profilom osumnjičenog _____, potrebno je, u skladu sa članom 178, a u vezi sa članom 174. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, izdati naredbu za uzimanje uzoraka biološkog porijekla - brisa bukalne sluznice od osumnjičenog _____, sin _____, rođen _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, JMB _____ radi utvrđivanja nespornog DNK profila i njegovog poređenja sa DNK profilom sa traga koji je izuzet sa lica mjesta.

Prije izuzimanja uzoraka biološkog porijekla - brisa bukalne sluznice od gore navedenog lica, izvršiće se njegov pregled radi utvrđivanja da li bi uzimanjem uzoraka od istog nastupila šteta po njegovo zdravlje. Ukoliko se pregledom utvrdi da se uzimanje uzoraka može izvršiti bez štete po zdravlje osumnjičenog, od istog će se uzeti uzorak sa ili bez njegovog pristanka, uz prethodnu predaju naredbe.

Uzimanje uzorka - brisa bukalne sluznice od osumnjičenog izvršiće medicinski radnik JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske u prisustvu ovlašćenih službenih lica MUP RS, PU _____, kao i krim. tehničara PU _____ u ponedjeljak, _____ godine u prostorijama Zavoda za sudsku medicinu Republike Srpske, Ulica Zdrave Korde broj 1, sa početkom u 09,00 časova.

Nakon uzimanja uzorka isti se ima pohraniti u JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske, a sve u skladu sa Pravilnikom o načinu prikupljanja, pakovanja i transportovanja DNK uzoraka („Službeni glasnik Republike Srpske" broj 61/13) do nove naredbe tužilaštva radi vještačenja. O uzimanju nespornog uzorka brisa bukalne sluznice ima se sačiniti zapisnik, koji je potrebno dostaviti uz izvještaj o realizaciji naredbe, dok će se jedan primjerak zapisnika zajedno sa propisno upakovanim uzorkom pohraniti u Zavodu za sudsku medicinu RS, koji će na osnovu naredbe tužioca izvršiti DNK analizu.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 161. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21 - u daljem tekstu: ZKP RS), izdajem

NAREDBU ZA VJEŠTAČENJE

1. U krivičnom predmetu ovog tužilaštva, protiv osumnjičenog _____, zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS), izvršenog dana _____ godine u _____, u mjestu _____, na štetu oštećene _____, na način da je dana _____ godine, oko _____ časa, u mjestu _____, opština _____, ispred porodične kuće, ispred ulaza u garažu, primjenom nasilja ugrozio tjelesni integritet svoje bivše supruge oštećene _____, na način da je sa leđa prišao oštećenoj _____, potom je uhvatio za kosu i povukao, te oborio na zemlju, nakon čega je oštećenoj zadao više udaraca rukama, nogama i povodcem za pse po glavi i drugim dijelovima tijela, nakon čega je, u jednom trenutku, iz porodične kuće izašla njegova maloljetna kći _____, rođena _____, koja mu je rekla da pusti njenu majku _____, nakon čega je nastavio udarati oštećenu _____ po svim dijelovima tijela usljed čega je oštećenoj nanio tjelesne povrede i time doveo do povrede fizičkog integriteta člana svoje porodice, izvršiće se DNK vještačenje.

1. JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske izvršiće vještačenje:

1. Brisa bukalne sluznice, izuzetog od osumnjičenog _____ u prostorijama Zavoda za sudsku medicinu Republike Srpske dana _____ godine, na osnovu naredbe Osnovnog suda u _____ broj _____ od _____ godine, koji je na osnovu iste naredbe deponovan u JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske.

2. Bioloških tragova na materijalu dostavljenom na vještačenje i to tragova i predmeta zatečenih prilikom vršenja uviđaja na licu mjesta krivičnog djela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 3. u vezi sa stavom 1. KZ RS na štetu _____, opisanih i navedenih u zapisniku o uviđaju Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policijska uprava _____, Policijska stanica _____ broj _____ od _____ godine, koji predmet je na osnovu prijedloga za deponovanje predmeta Policijske stanice _____ broj _____ od _____ godine predan Osnovnom sudu u _____ o čemu je Osnovni sud u _____ donio naredbu o deponovanju predmeta broj _____ od _____ godine, kojom je naredio da će se navedeni predmet deponovati u Policijskoj stanici _____ i to: povodac za psa u obliku pletenice, crne boje, dužine 120 cm i prečnika 3 cm.

2. Vještaku se nalaže da:

- na osnovu materijala za vještačenje iz tačke 1.1. ove naredbe utvrdi nesporni DNK profil osumnjičenog _____;

- utvrdi da li se na povodcu za psa u obliku pletenice, crne boje, dužine 120 cm i prečnika 3 cm, navedenom u tački 1.2. ove naredbe nalaze biološki tragovi, te da utvrdi DNK profil lica od kojeg ti tragovi potiču, tj. da li potiču od osumnjičenog _____.

3. Vještak kojeg odredi ustanova kojoj je povjereno vještačenje dužan je da predmet vještačenja pažljivo razmotri, da tačno navede sve što zapazi i utvrdi i da svoje mišljenje iznese nepristrasno i u skladu sa pravilima nauke i vještine.

4. Vještak kojeg odredi ustanova kojoj je povjereno vještačenje se upozorava da ukoliko postoje razlozi za njegovo izuzeće propisani članom 163. ZKP RS, a prije postupanja po ovoj naredbi, o tome odmah obavijesti ovo tužilaštvo.

5. Vještak kojeg odredi ustanova kojoj je povjereno vještačenje će predmet vještačenja paž-

ljlivo razmotriti, te se isti upozorava da davanje lažnog vještačenja predstavlja krivično djelo predviđeno članom 335. KZ RS

6. Tragove i predmete opisane u tački 1.2. ove naredbe u instituciju kojoj je povjereno vještačenje dostaviće policijski službenici Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policijska uprava Banjaluka, Policijska stanica _____, po prethodno pribavljenom odobrenju sudi je za prethodni postupak Osnovnog suda u _____, a opisani predmet će nakon izvršenog vještačenja biti vraćen u depozit Policijske stanice _____, u skladu sa naredbom Osnovog suda u _____ broj _____ od _____, a trag naveden u tački 1.1. ove naredbe, na osnovu naredbe Osnovnog suda u _____ broj _____ od _____ godine, ostaje deponovan u JZU Zavod za sudsku medicinu Republike Srpske.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 161. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21), izdajem

N A R E D B U

1. U krivičnom predmetu ovog tužilaštva broj _____, izvršiće se vještačenje u cilju utvrđivanja krvne grupe, prisustva alkohola u krvi i urinu, te utvrđivanja stepena alkoholisanosti osumnjičenog _____ u vrijeme događaja od _____, u mjestu _____, opština _____, kom prilikom je primjenom nasilja ugrožavao tjelesni integritet člana svoje porodice i to svoje supruge, oštećene _____, na način da je dana _____ godine, oko 15:00 časova, u dvorištu porodične kuće, dok je duvao gumu na biciklu, u jednom trenutku prišao svom sinu, maloljetnom _____, rođenom _____ godine, te ga zatvorenim pesnicom više puta udario u predjelu lijevog ramena, a odmah potom, nakon što im je pritrčala oštećena _____, u prisustvu maloljetnog _____, kompresorskim pištoljem za duvanje guma oštećenu _____ više puta udario po njenoj glavi i tako joj nanio tjelesnu povredu tjemenog predjela glave u vidu nagnječnorazderne rane dužine oko 1 cm.

2. Vještačenjem je potrebno utvrditi krvnu grupu, eventualno prisustvo alkohola i stepena alkoholisanosti u izuzetim tjelesnim tečnostima osumnjičenog _____, iz nesporne tečne krvi i urina koja je izuzeta od dana _____ godine u kompletu broj 3191.

3. Vještačenje će obaviti Uprava za policijsku podršku, Jedinica za forenziku - KTC koji će odrediti jednog ili više stručnjaka koji će izvršiti vještačenje.

4. Vještaci su dužni dati nalaz detaljno, savjesno i u skladu sa pravilima struke po svom najboljem znanju i iskustvu.

5. U smislu odredbe člana 164. stav 1. Zakona o krivičnom postupku, upozoravam Vas da je lažno vještačenje krivično djelo.

6. S obzirom da se vještačenje povjerava stručnoj ustanovi, ista se u smislu odredbe člana 163. Zakona o krivičnom postupku upozorava da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati lice koje ne može biti saslušano kao svjedok u smislu odredbe člana 147. Zakona o krivičnom postupku ili lice koje je oslobođeno dužnosti svjedočenja, a u smislu odredbe člana 148. Zakona o krivičnom postupku, kao ni lice prema kojem je krivično djelo učinjeno ili lice za koje postoje razlozi za izuzeće od vještačenja predviđenim Zakonom o krivičnom postupku.

Okružni javni tužilac

3.10. Ispitivanje osumnjičenog

Prema odredbi člana 233. stav 5. ZKP RS optužnica se ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan. Ispitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužilac ili ovlašćena službena lica. Takođe, osnovne odredbe o ispitivanju osumnjičenog tokom istrage sadržane su odredbi člana 142. ovog zakona, dok odredbe člana 143. sadrže osnovne pouke koje se prije ispitivanja daju osumnjičenom o njegovim pravima. To uključuje uzimanje ličnih podataka osumnjičenog, davanje pouke da je dužan da se odazove pozivu i odmah saopšti svaku promjenu adrese ili namjeru da promijeni boravište, kao i upozorenje na posljedice ako tako ne postupi, saopštavanje za koje krivično djelo se tereti i saopštavanje osnova sumnje, kao i poučavanje o pravima i to:

- ~da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja;
- ~da može uzeti branioca po svom izboru koji može biti prisutan prilikom njegovog ispitivanja, kao i da ima pravo na branioca bez naknade u slučajevima predviđenim ovim zakonom;
- ~da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koje mu idu u korist, a ako to učini u prisustvu branioca, da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitan i korišćen na glavnom pretresu;
- ~da ima pravo tokom istrage razmatrati spise i razgledati pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage i
- ~da ima pravo na besplatne usluge prevodioca ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja.

U stavovima 2, 3. i 4. člana 142. propisano je postupanje u slučaju odricanja od navedenih prava, te pravila u pogledu izbora branioca.

Kada se imaju u vidu navedene odredbe, kao i odredbe člana 53. ZKP RS (koje propisuju situacije kada osumnjičeni, odnosno optuženi mora imati branioca), te kada se ima u vidu kazna propisana za krivično djelo iz člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske, proizlazi da ni za jedan oblik ovog krivičnog djela odbrana nije obavezna prilikom prvog ispitivanja, kao i nakon potvrđivanja optužnice, a za oblik krivičnog djela iz člana 190. stav 4. Krivičnog zakonika Republike Srpske, odbrana je obavezna nakon potvrđivanja optužnice, s obzirom da je za taj oblik krivičnog djela propisana kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Imajući u vidu da odredbe ZKP RS u članu 143. propisuju pouke i upozorenja koja se prije ispitivanja moraju dati osumnjičenom, postupanje na način suprotan ovim odredbama predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS.

Tako je Vrhovni sud Republike Srpske u odluci, broj: 14 0 K 005233 22 Kž zauzeo stav da su: „osnovani žalbeni prigovori da je prvostepeni sud počinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS, na način da je prihvatio kao dokaz službenu zabilješku broj 16-03/1/2-01/22 od 2.01.2022. godine Policijske Uprave Istočno Sarajevo, u kojoj se navodi šta je osumnjičeni izjavio ovlaštenim službenim licima, a da pritom nije poučen o svojim pravima u skladu sa odredbom člana 143. ZKP RS.”

U vezi sa ispitivanjem osumnjičenog u istrazi i saopštavanjem osumnjičenom za koje krivično djelo se tereti i osnova sumnje koje stoje protiv njega, značajan je i stav Vrhovnog suda Republike Srpske iz odluke, broj: 11 0 K 012872 21 Kž 18 prema kojem: „nije povrijeđeno

pravo na odbranu, niti je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 2. ZKP RS, na koju ukazuje žalba optuženog i njegovog branioca, a koja je prema tvrdnjama ovih žalbi učinjena u prvostepenom postupku, na način što ovom optuženom prilikom njegovog ispitivanja u istrazi u svojstvu osumnjičenog, nije omogućeno da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete, pa su mu prvi put u optužnici stavljene na teret tačke 1.3, 1.4. i 1.5. optužnice, zbog čega žalba optuženog smatra da je ovakvo postupanje suprotno članu 6, 143. stav 2. tačka v. i 233. stav 3. ZKP RS i da to predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS, kao i povredu prava na odbranu i obrazloženu presudu, te žalba njegovog branioca smatra da u istrazi nije omogućeno da se ovaj optuženi ispita i da iznese dokaze u svoju korist. U vezi navedenog, ovaj sud naglašava da sama činjenica da optuženi prilikom njegovog ispitivanja u svojstvu osumnjičenog, nije obavješten o svim činjenicama i dokazima koje ga terete, nikako ne znači da je povrijeđeno njegovo pravo na odbranu, kako to ove žalbe pogrešno tvrde, jer odredbom člana 6. stav 2. ZKP RS, za razliku od odredbe stava 1. istog člana, ne pominje se prvo ispitivanje osumnjičenog, pa obavještenja navedena u stavu 2, koja se moraju dati osumnjičenom, odnosno optuženom, se trebaju posmatrati u kontekstu čitavog prvostepenog postupka, do donošenja presude. U konkretnom slučaju, kako je nesporno da je optuženi o svim činjenicama i dokazima koje ga terete upoznat kako podizanjem optužnice, tako i tokom glavnog pretresa, izvođenjem svih dokaza, te kako mu je od strane prvostepenog suda omogućeno da se izjasni o svim tim činjenicama i dokazima, to po mišljenju ovog suda, nema povrede odredaba člana 311. stav 2. ZKP RS, niti je povrijeđeno pravo na odbranu ovog optuženog, niti je počinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 311. stav 1. tačka z. ZKP RS.“

Vrhovni sud Republike Srpske je u svojoj praksi razriješio i situaciju kada osumnjičeni tokom istrage da iskaz bez prisustva branioca, a zatim prilikom ispitivanja pred nadležnim tužiocem u prisustvu branioca izjavi da ostaje kod ranije datog iskaza, pri tome ne iznoseći sadržaj tog iskaza. Prema shvatanju Vrhovnog suda Republike Srpske u odluci, broj: 11 0 K 024819 21 Kž 4: „kada je osumnjičeni prilikom ispitivanja pred tužiocem u prisustvu branioca, izjavio da ostaje kod ranije datog iskaza datog u policiji (bez prisustva branioca), a pri tome ne iznoseći usmeno sadržaj tog iskaza, onda se taj iskaz ne može smatrati sastavnim dijelom zapisnika o ispitivanju osumnjičenog pred tužiocem, pa slijedom toga se njegov iskaz dat na zapisnik o ispitivanju pred policijom (bez prisustva branioca) ne može pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu, jer se radi o dokazu na kome se po odredbama ZKP RS ne može zasnivati presuda (nezakonit dokaz).“

3.11. Pribavljanje izvještaja socijalnog radnika - socijalne anamneze

U predmetima nasilja u porodici, tokom istrage je potrebno pribaviti i izvještaj socijalnog radnika, odnosno socijalnu anamnezu. U literaturi se socijalna anamneza definiše kao dokument koji sadrži skup podataka o korisniku i razlogu kontakta s njim uz navođenje relevantnih podataka o korisniku, porodici, prošlosti, te sadrži i nalaze i mišljenja drugih službi kao i mišljenja, potencijale kao i prijedloge za savladavanje teškoće. Sama socijalna anamneza sadrži niz podataka. Prije svega, ovaj dokument sadrži lične podatke o korisniku i članovima njegove uže porodice, odnosno domaćinstva (ime, prezime, datum rođenja, mjesto rođenja, adresa, telefon, pol), te podatke o sastavu porodice (potpuna ili nepotpuna, članovi domaćinstva, polna i starosna struktura, koliko traje bračna ili vanbračna zajednica, raniji brakovi, ranija prebivališta ili boravišta). Takođe, socijalna anamneza sadrži i podatke o obrazovanosti korisnika i članova porodice (formalno obrazovanje, kvalifikacije koje je time stekao, prekvalifikacije, kursevi, dodatna obrazovanja, ali i neformalno obrazovanje u smislu vještina koje je stekao). Pored navedenog, izvještaj socijalnog radnika sadrži i podatke o zaposlenosti (gdje rade korisnik i članovi domaćinstva, koliko dugo, radi li se o redovnom radnom odnosu, honorarnom ili sezonskom). U dokumentu se takođe navodi i materijalno stanje i potrebe (zadovoljavaju li ukupni prihodi kojima raspolažu članovi porodice osnovne materijalne potrebe, te jesu li prihodi dovoljni i za druge potrebe, dobija li domaćinstvo kakvu materijalnu pomoć). Poseban dio socijalne anamneze odnosi se na zdravstveno stanje, na

podatke o stanovanju i sociokulturnom okruženju, te interesima i sklonostima korisnika.

Kada su u pitanju socijalne anamneze koje se izrađuju za potrebe krivičnog postupka, poseban dio treba posvetiti radnjama nasilja u porodici. U tom smislu, u socijalnu anamnezu treba unijeti podatke o aktuelnom događaju i posljedicama koje je prouzrokovao, kao i ranijim slučajevima nasilja u porodici, uz stav oštećenog o njegovom doživljaju straha, te procjenu oštećenog u pogledu mogućnosti ponavljanja nasilja. Takođe, socijalna anamneza treba da sadrži i podatke o eventualnim mentalnim bolestima osumnjičenog, te eventualnoj zloupotrebi alkohola ili psihoaktivnih supstanci. Pored navedenog, potrebno je unijeti i podatke o ranijim prijavama za radnje nasilja u porodici, eventualnom odbijanju svjedočenja od strane oštećenog (ukoliko ulazi u krug privilegovanih svjedoka), kao i izricanju hitnih mjera zaštite ili zaštitnih mjera. Ukoliko između članova porodice ili porodične zajednice postoji, ili je postojao sukob u vezi starateljstva nad djecom, ili u pogledu održavanja ličnih kontakata sa djecom, i te podatke je potrebno unijeti u socijalnu anamnezu. Konačno, u socijalnu anamnezu potrebno je unijeti i prijedloge organa socijalnog staranja o potrebi preduzimanja odgovarajućih mjera i radnji u smislu pružanja podrške i zaštite oštećenom krivičnim djelom. Navedene mjere i radnje potrebno je konkretizovati, te dati konkretne prijedloge u pogledu preduzimanja ovih mjera, kao i obrazložiti razloge za njihovo predlaganje. Podaci koji se mogu utvrditi iz socijalne anamneze, pored dokazivanja samog krivičnog djela, mogu biti od značaja i u pogledu primjene mjera zaštite i podrške za svjedoke - oštećene u krivičnom postupku, s obzirom da mogu ukazivati na potrebu primjene ovih mjera u krivičnom postupku.

Pored socijalne anamneze, tokom istrage potrebno je pribaviti i drugu dokumentaciju koju posjeduju centri za socijalni rad. Naime, pribavljanjem ove dokumentacije moguće je doći do niza saznanja o činjenicama bitnim za dokazivanje krivičnog djela (to su najčešće ranije prijave nasilja u porodici, službene zabilješke o izlascima na lice mjesta službenika centra za socijalni rad ili službene zabilješke o drugim službenim radnjama koje su preduzimali, kao i zapisnici sačinjeni pred ovim organima). Tužilac bi navedenom dokumentacijom trebalo da raspolaže prije saslušanja oštećene, kako bi kroz njen iskaz mogao provjeriti sve relevantne činjenice, ali i pribaviti druge dokaze na koje ukazuje socijalna anamneza.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD U _____

PREDMET: Osumnjičeni _____ - dostavljanje dokumentacije, traži se

Ovo tužilaštvo, u predmetu broj _____, vodi istragu protiv osumnjičenog _____, sin _____, djevojački _____, rođen _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____, JMB _____, zbog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. KZ RS izvršenog na način da je dana _____ godine, u večernjim časovima, u _____, u Ulici _____ broj _____, u porodičnoj kući, nakon kraće verbalne prepirke sa svojom suprugom _____, istoj prijetio da će je ubiti, te je istjerao iz kuće, pri čemu joj je nanio tjelesne povrede, nakon čega je oštećena _____ pozvala svoje roditelje _____, koji su potom i došli, nakon čega je došlo do fizičkog kontakta između _____ i oštećene _____, na način da je oštećenu _____ udario u predjelu glave.

S tim u vezi, potrebno je za potrebe istrage, ovom tužilaštvu dostavite socijalnu anamnezu za porodicu oštećene _____, kći _____, rođena _____ godine u _____, sa prebivalištem u _____, Ulica _____ broj _____ (kontakt telefon _____), kao i svu drugu dokumentaciju kojom eventualno raspolazete, a koja se odnosi na porodicu oosumnjičenog _____ i oštećene _____.

S poštovanjem,

Okružni javni tužilac

3.12. Pribavljanje podataka o korišćenju telekomunikacionih usluga

Uslovi za izdavanje naredbe operateru telekomunikacija, kao radnje dokazivanja, uređeni su odredbom člana 137. ZKP RS. U predmetima nasilja u porodici ova radnja dokazivanja najčešće se preduzima u slučajevima preduzimanja radnje izvršenja koja se sastoji u prijetnji da će se napasti na život ili tijelo, s obzirom da u ovim situacijama počinioci navedene prijetnje mogu uputiti i korišćenjem telekomunikacionih uređaja. S tim u vezi, pribavljanje podataka o korišćenju telekomunikacionih usluga kako osumnjičenog, tako i oštećenog krivičnim djelom pokazuje se kao nužnost u cilju potkrepljivanja iskaza oštećenog i provjeravanja navoda o izvršenom krivičnom djelu.

U vezi sa ovim oblicima radnje izvršenja, kada je krivično djelo izvršeno putem telekomunikacionih sredstava, pored fotografisanja sadržaja telekomunikacionih uređaja (najčešće oštećenog krivičnim djelom) u obzir svakako dolazi i oduzimanje ovih uređaja (od osumnjičenog), odnosno njihova dobrovoljna predaja (od strane oštećenog krivičnim djelom). U takvim situacijama, u cilju dokazivanja sadržaja spornih poruka ili drugih oblika komunikacije, u obzir dolazi i izdavanje naredbe za kreiranje forenzičke kopije iz člana 137a. ZKP RS. U tom smislu, nakon kreiranja forenzičke kopije, potrebno je izdati naredbu za vještačenje sa zadatkom da se dokumentuje cjelokupan sadržaj, a posebno vrsta, model i marka uređaja, serijski broj uređaja, serijski broj SIM kartice, ali i svi odlazni, dolazni i propušteni pozivi, sa naznačenjem brojeva telefona sa kojima je predmetna komunikacija ostvarena, primljene, poslane i sačuvane SMS poruke, sa naznačenjem brojeva telefona sa kojima je predmetna komunikacija ostvarena, foldere telefona (vidljive i skrivene) te sadržaj istih, video zapise, snimljene razgovore, tonske zapise i fotografije, telefonske imenike u telefonima i SIM karticama sa označenim imenima i brojevima telefona, kao i sve druge podatke koji se mogu utvrditi.

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

OSNOVNOM SUDU U _____

- Sudiji za prethodni postupak

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 137. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21 - u daljem tekstu ZKP RS), podnosim

PRIJEDLOG

za izdavanje naredbe operateru telekomunikacija

1. Nalaže se operateru telekomunikacija - privrednom društvu _____ da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi listing telefonskih poziva za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa, kao i za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa.

2. Nalaže se operateru telekomunikacija - privrednom društvu _____ da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, utvrdi IMEI broj mobilnog telefonskog aparata u kojem se nalazila SIM kartica pretplatničkog broja _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa, kao i za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa i Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi listing po IMEI broju.

3. Nalaže se operateru telekomunikacija - privrednom društvu _____ da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi eventualnu dokumentaciju o zasnivanju pretplatničkog odnosa za pretplatnički broj _____, kao i za pretplatnički broj _____.

Obrazloženje:

Ovo tužilaštvo u predmetu broj _____ sprovodi istragu protiv osumnjičenog _____ zbog krivičnog djela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. KZ RS izvršenog u vrijeme, u mjestu i na način opisan u naredbi o sprovođenju istrage ovog tužilaštva broj _____ od _____ godine, koju Vam u prilogu dostavljamo.

U cilju prikupljanja podataka koji bi mogli poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, na osnovu člana 137. ZKP RS, ovo tužilaštvo se obraća sudiji za prethodni postupak Osnovnog suda u _____ sa prijedlogom za izdavanje naredbe operateru telekomunikacija kojom se nalaže operateru telekomunikacija - privrednom društvu _____ da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi listing telefonskih poziva za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa, kao i za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa, kao i da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, utvrdi IMEI broj mobilnog telefonskog aparata u kojem se nalazila SIM kartica pretplatničkog broja _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa, kao i za pretplatnički broj _____ za dan _____ godine u periodu od _____ do _____ časa i Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi listing po IMEI broju, odnosno da u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, Okružnom javnom tužilaštvu u _____ dostavi eventualnu dokumentaciju o zasnivanju pretplatničkog odnosa za pretplatnički broj _____, kao i za pretplatnički broj _____.

Navedeni podaci su potrebni iz razloga što oštećena _____ u svom iskazu iz istrage, a koji je dala policijskim službenicima Policijske uprave _____ dana _____ godine, navodi da joj je osumnjičeni u navedenom periodu upućivao prijeteće SMS poruke, a koje je

opisana u njenom iskazu iz istrage, čiju kopiju vam dostavljamo u prilogu ovog prijedloga.

Naredbu je potrebno dostaviti ovom tužilaštvu u tri istovjetna primjerka sa pozivom na broj predmeta.

Okružni javni tužilac

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U _____

Broj: _____

_____, _____ godine.

Na osnovu člana 43. stav 2. tačka d. i člana 161. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21), izdajem

N A R E D B U

za vještačenje

1. U krivičnom predmetu ovog tužilaštva broj _____, protiv osumnjičenog _____, zbog postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190. stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srpske, izvršiće se vještačenje forenzičke kopije, koja je kreirana na osnovu naredbe Osnovnog suda u _____ broj _____ od _____ godine, a o čemu su policijski službenici Uprave kriminalističke policije, Jedinica za opšti kriminalitet, Odeljenje za visokotehnološki kriminalitet sačinili izvještaj o kreiranju forenzičke kopije broj _____ od _____ godine, kao i zapisnik o kreiranju forenzičke kopije broj _____ od _____ godine, a koja se u skladu sa naredbom Osnovnog suda u _____ čuva na serverima sa redundantnim hard diskovima koji se nalaze u Ministarstvu unutrašnjih poslova RS, Uprava kriminalističke policije, Odeljenje za visokotehnološki kriminalitet.

2. Vještačenjem je potrebno, sa forenzičke kopije kreirane _____ godine kom prilikom je, koristeći uređaj „CELLIBRATE UFED Touch 2“ verzije softvera 7.2.0.82 kreirana forenzička kopija mobilnog telefona marke „XIAOMI“, model „Redmi 9“, tamno plave boje serijskog broja: 28417/31N904554, IMEI 1 broja: 868322052926366 i IMEI 2 broja 868322052926374 dokumentovati cjelokupan sadržaj, a posebno vrste, modele i marku uređaja, serijski broj uređaja, serijske brojeve SIM kartica, sve odlazne, dolazne i propuštene pozive, sa naznačenim brojevima telefona sa kojima je predmetna komunikacija ostvarena, primljene, poslane i sačuvane SMS poruke, sa naznačenim brojevima telefona sa kojima je predmetna komunikacija ostvarena, foldere telefona (vidljive i skrivene) te sadržaj istih, video zapise, snimljene razgovore, tonske zapise i fotografije, telefonske imenike u telefonima i SIM karticama sa označenim imenima i brojevima telefona, sve druge podatke koji se mogu utvrditi.

3. Vještačenje će obaviti Jedinica za opšti kriminalitet, Odeljenje za visokotehnološki kriminalitet u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, koji će odrediti jednog ili više stručnjaka koji će obaviti vještačenje.

4. Vještaci su dužni dati nalaz detaljno, savjesno i u skladu sa pravilima struke po svom najboljem znanju i iskustvu.

5. U smislu odredbe člana 164. stav 1. Zakona o krivičnom postupku, upozoravam Vas da je lažno vještačenje krivično djelo.

6. S obzirom da se vještačenje povjerava stručnoj ustanovi, ista se u smislu odredbe člana 163. Zakona o krivičnom postupku upozorava da u davanju nalaza i mišljenja ne može učestvovati lice koje ne može biti saslušano kao svjedok u smislu odredbe člana 147. Zakona o krivičnom postupku ili lice koje je oslobođeno dužnosti svjedočenja, a u smislu odredbe člana 148. Zakona o krivičnom postupku, kao ni lice prema kojem je krivično djelo učinjeno ili lice za koje postoje razlozi za izuzeće od vještačenja predviđenim Zakonom o krivičnom postupku.

Okružni javni tužilac

LITERATURA

Međunarodne konvencije:

- Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici sa obrazloženjem
- Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)
- Opšta preporuka broj 19 uz CEDAW konvenciju

Domaće zakonodavstvo:

- Krivični zakonik Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 22/00).
- Krivični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 49/03), sa kasnijim izmjenama i dopunama (Službeni glasnik Republike Srpske broj 67/13).
- Krivični zakonik Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 64/17), sa kasnijim izmjenama i dopunama (Službeni glasnik Republike Srpske broj 15/21) od 23.02.2021.
- Poslovnik o primjeni mjera zaštite svjedoka od 15.07.2013.
- Pravilnik o postupku i načinu sprovođenja procjene rizika (Službeni glasnik Republike Srpske broj 126/20).
- Pravilnik o načinu prikupljanja, pakovanja i transportovanja DNK uzoraka (Službeni glasnik Republike Srpske broj 61/13).
- Uputstvo o postupanju tužioca i ovlašćenog službenog lica u otkrivanju krivičnog djela, počinioca i sprovođenju istrage.
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 102/12, 108/13, 82/15, 84/19).
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21)
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni glasnik Republike Srpske broj 13/10, 61/13 i 68/20).
- Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku (Službeni glasnik Republike Srpske broj 48/03).

Udžbenici, komentari zakona i članci:

- Miloš Babić, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Grafomark, Banjaluka, 2012.
- Miloš Babić i Ivanka Marković, *Krivično pravo – posebni dio*, Pravni fakultet, Banjaluka, 2013.
- Miloš Babić i Ivanka Marković, *Krivično pravo – opšti dio*, Pravni fakultet, Banjaluka, 2013.
- Igor Cimeša, *Postupanje tužilaštva u predmetima nasilja u porodici*, Priručnik - Postupanje službi podrške i pravosuđa u predmetima nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19, Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2021.

- Igor Cimeša, *Zaštita svjedoka pred pravosudnim institucijama u BiH*, Pravo i pravda, Sarajevo, 2023.
- Dragana Kolarić i Saša Marković, *Komentar Zakona o sprečavanju nasilja u porodici*, Službeni glasnik, Beograd, 2019.
- Zoran Stojanović *Krivično pravo - opšti deo*, Pravna knjiga, Kraljevo, 2011.
- Zoran Stojanović i Obrad Perić, *Krivično pravo - posebni deo*, Beograd, 2011.
- Zoran Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.
- Milan Škulić, *Krivična dela protiv polne slobode*, Službeni glasnik, Beograd, 2019

Odluke Evropskog suda za ljudska prava:

- *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija broj 100/1977/884/1096, presuda od 03.09.1998.
- *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija broj 20192/92, presuda od 22.11.1995.
- *E.S. i drugi protiv Slovačke*, aplikacija broj 8227/04, presuda od 15.09.2009.
- *Kontrova protiv Slovačke*, aplikacija broj 7510/04, presuda od 31.07.2007.
- *Kurt protiv Austrije*, aplikacija broj 62903/15, presuda Velikog vijeća od 15.06.2021.
- *Opuz protiv Turske*, aplikacija broj 33401/02, presuda od 09.06.2009.
- *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija broj 23452/94, presuda Velikog vijeća od 28.10.1998.
- *S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, aplikacija broj 20192/92, presuda od 22.11.1995.
- *Tomašić protiv Hrvatske*, aplikacija broj 46598/06, presuda od 25.01.2009.
- *Y. protiv Slovenije*, aplikacija broj 41107/10, presuda od 28.05.2015.

Izvodi iz odluka Vrhovnog suda Republike Srpske:

- | | |
|--------------------------|--|
| • 71 0 K 270193 21 Kvlz | • 11 0 K 012872 21 Kž 18 |
| • 14 0 K 002480 17 Kž 2 | • 14 0 K 005233 22 Kž |
| • 11 0 K 023231 19 Kž 6 | • 71 0 K 298742 23 Kvlz |
| • 15 0 K 002152 17 Kž 2 | • 11 0 K 012872 21 Kž 18 |
| • 11 0 K 019456 18 Kž | • 11 0 K 024819 21 Kž 4 |
| • 14 0 K 002480 17 Kž 2 | • 14 0 K 004057 21 Kž 8 |
| • 13 0 K 003818 18 Kž | • 13 0 K 007418 23 Kž 4 |
| • 80 0 K 070897 17 Kvlz | • 11 0 K 026089 20 Kž 4 |
| • 15 0 K 002573 18 Kž | • 11 0 K 024819 21 Kž 4 |
| • 11 0 K 023231 19 Kž 6 | • 11 0 K 024381 20 Kž 7 |
| • 11 0 K 009376 13 Kž 4 | • <i>Pravno shvatanje od 05.12.2008.</i> |
| • 12 0K 005846 17 Kž 6 | |
| • 11 0 K 023231 19 Kž 6 | |
| • 11 0 K 022860 19 Kž | |
| • 11 0 K 019836 21 Kž 11 | |
| • 11 0 K 026089 20 Kž | |



Ova publikacija je nastala kroz projekat "Jačanje institucionalne podrške za zaustavljanje rodno zasnovanog nasilja - faza II", u saradnji sa Fondacijom Kvinna till Kvinna i uz finansijsku podršku Švedske. Stajališta iznesena u ovoj publikaciji izražavaju mišljenje autora, te nužno ne predstavljaju stavove Švedske, odnosno Fondacije Kvinna till Kvinna.

ISBN

978-9926-9086-0-7

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne
i univerzitetske biblioteke BiH podID brojem 67482886

